

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Montessori-pedagogiikan,
sosiaaliohjauksen ja
sosiaalisen kuntoutuksen
kohtaaminen
asumisyksikössä

Malinen, Virpi

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Montessori-pedagogiikan,
sosiaaliohjauksen ja
sosiaalisen kuntoutuksen
kohtaaminen
asumisyksikössä

Malinen Virpi
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2017

Malinen, Virpi

Montessori-pedagogiikan, sosiaaliohjauksen ja sosiaalisen kuntoutuksen kohtaaminen asumisyksikössä

Vuosi

2017

Sivumäärä

79

Tämän kvalitatiivisen opinnäytetyön tarkoitus oli tutkia miten Montessori-pedagogiikka kohtaa sosiaaliohjauksen ja sosiaalisen kuntoutuksen mielenterveyskuntoutujien asumisyksikössä. Kasvatus käsitteenä oli yhdistävä tekijä. Tavoitteena oli asiakastyön kehittäminen sekä hiljaisen tiedon näkyväksi tekeminen teorian kautta. Vahvistamalla ja tukemalla hiljaista tietoa voidaan mahdollistaa myös työn kehittämistä uusien syntyvien ideoiden pohjalta sekä lisätä näin harvinaista työn teossa.

Opinnäytetyötä ohjasi sosiaalipedagoginen työorientaatio, jossa teoria ja käytäntö kohtaavat muodostaen kokonaisuuden, käytännöllisen tieteen. Teoreettinen perusta luo edellytyksiä tiedon kehittymiselle käytäntöön. Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä työelämän kumppanin kanssa ja empiirinen tutkimusaineisto saatiin haastatteleamalla henkilökuntaa puoli strukturoiduilla haastattelukysymyksillä, jotka pohjautuivat Montessori-pedagogiikan kuudesta peruselementistä. Kohtaaminen näkyi käytännössä esimerkiksi asiakaslähtöisyytenä, luonnon merkityksen huomioimisena sekä toiminnallisuuden hyödyntämisenä eritavoin. Sen sijaan kohtamista ei tapahtunut asiakkaiden osallisuudessa aktiiviseen arviointiin sekä dokumentoinnissa. Haastateltavat kokivat, että hiljainen tieto sai teoreettista taustaa ja haastattelut herättivät pohtimaan asioita. Montessori-pedagogiikan peruselementit kohtaavat suurelta osin sosiaaliohjauksen sekä sosiaalisen kuntoutuksen ja näin ollen tämä tutkimukseni on sovellettavissa moniin erilaisiin toiminta ympäristöihin.

Asiasanat: Montessori-pedagogiikka, sosiaaliohjaus, sosiaalinen kuntoutus, aikuissosiaalityö, sote-uudistus

Malinen Virpi

Montessori pedagogy meets social guidance and social rehabilitation in a housing unit

Year	2017	Pages	79
------	------	-------	----

The goal of this qualitative thesis was study how Montessori pedagogy meets social guidance and social rehabilitation in a mental health rehabilitation housing unit. Upbringing, as a concept, was a uniting factor. The goal was to develop client work and make tacit knowledge visible through theory. By strengthening and supporting tacit knowledge, opportunity is given to the birth of new ideas thus increasing deliberation in work life.

This thesis discusses socio-pedagogical work orientation, where theory and practice are combined forming an entirety, practical science. The theoretical base creates a prerequisite to the development of knowledge in practice. The thesis was done in collaboration with a working unit and empirical research material was gathered through interviewing personnel with a semi-structured questionnaire format. The questions were based on the six basic principles of the Montessori pedagogy. The meeting was seen in practice from the patients perspective, through observing natures significance and functionality in different ways. Instead, there was no meeting with customers involved in active assessment and documentation. Interviewees felt that tacit knowledge received theoretical background and interviews generated ideas. The pedagogical principles of the Montessori method often meet the principles of social guidance and social rehabilitation, and thus this study is applicable in many different operational environments.

Keywords: Montessori pedagogy, social guidance, social rehabilitation, adult social work, healthcare, social welfare and regional government reform package

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Maria Montessori ja Montessori-pedagogiikka	9
2.1	Maria Montessori	10
2.2	Montessori pedagogiikka	11
3	Sosiaaliohjaus	14
3.1	Sosiaaliohjaus globaalista näkökulmasta	14
3.2	Uusi sosiaalihuoltolaki ja sen soveltaminen	16
3.3	Sosiaaliohjauksen lähtökohtia ja käytäntöjä	18
3.4	Mielenterveystyö	19
3.5	Sosiaaliohjaus mielenterveystyössä	20
3.6	Asumissosiaalinen työ tukemassa arkea	23
4	Sosiaalinen kuntoutus & mielenterveyden häiriöiden kuntoutus	26
4.1	Sosiaalinen kuntoutus	26
4.2	Mielenterveyden häiriöiden kuntoutus	28
5	Tutkimuksen tavoite, menetelmät ja toteutus	29
6	Kohtaaminen	32
6.1	Vapaus Montessori-pedagogiikassa	33
6.1.1	Vapaus sosiaaliohjauksessa	35
6.1.2	Vapaus asumisyksikössä	36
6.2	Struktuuri (rakenne) ja järjestys Montessori-pedagogiikassa	37
6.2.1	Struktuuri ja järjestys sosiaaliohjauksessa	39
6.2.2	Struktuuri ja järjestys asumisyksikössä	40
6.3	Todellisuus ja luonto Montessori-pedagogiikassa	42
6.3.1	Todellisuus ja luonto sosiaaliohjauksessa	43
6.3.2	Todellisuus ja luonto asumisyksikössä	44
6.4	Kauneus ja ilmapiiri Montessori-pedagogiikassa	45
6.4.1	Kauneus ja ilmapiiri sosiaaliohjauksessa	46
6.4.2	Kauneus ja ilmapiiri asumisyksikössä	47
6.5	Montessori materiaalit Montessori-pedagogiikassa	48
6.5.1	Materiaalit sosiaaliohjauksessa	49
6.5.2	Materiaalit asumisyksikössä	49
6.6	Yhteisöelämän kehittäminen Montessori-pedagogiikassa	51
6.6.1	Yhteisöelämän kehittäminen sosiaaliohjauksessa	52
6.6.2	Yhteisöelämän kehittäminen asumisyksikössä	54
7	Johtopäätökset	57
	Lähteet	64
	Liitteet	70

1 Johdanto

Perhe- ja peruspalveluministeri Juha Rehula vieraili Laurean Tikkurilan kampuksella ja tuolloin seminaarin aiheena oli sote-uudistus. Sain olla osallisena seminaarissa ja osaltani olla tekemässä kysymyksiä myös etukäteen hänelle. Itse tilaisuudessa esitin Rehulalle kysymyksen siitä, miten sote-muutoksessa tullaan huolehtimaan nykyisten kentällä työskentelevien työntekijöiden täydennyskouluttamisesta, joka mielestäni olisi ensiarvoisen tärkeitä uudistusten läpiviemiseksi sekä osaltaan edistäisi vastavalmistuneiden työntekijöiden työssä jaksamista. Ajattelutavat eivät kohtaa aina työmaailmassa uudistuksia tehdessä. Rehula vastasi uudistuksen läpiviemiseksi kuluvan jopa yhden sukupolven, jotta hyvin suuri ajattelutavan muutos saadaan läpivietyä työpaikoilla. Uusi sukupolvi koulutetaan uudistuvan sote-mallin mukaisesti. Valinnanvapaus sekä moniammatillinen yhteistyö korostuivat ministerin puheissa. (Rehula 2017; Ministeri Rehula sosiaalialan opiskelijoiden tentattavana 2017.)

Omasta arvomaailmastani käsin asiakkaan valinnan vapaus sekä avoimuus ovat olleet erittäin merkityksellistä ja tähän vaikuttaa Montessori-ohjaaja koulutukseni vuodelta 2001. Sote-uudistus ei ole mielestäni ollut millään tapaa uutta ajattelutapaa Maria Montessorin kehittämän pedagogiikan näkökulmasta katsottuna uudessa sosiaaliohjauksessa. Olen kokenut aika-ajoin jopa turhautumista, sillä mielestäni asiat toteutuvat luonnollisesti Montessori-pedagogiikassa.

Olen tietoisesti soveltanut pedagogiikkaa työssäni niin päiväkodissa, lastensuojelussa kuin avo- huollon perhetyössäkin. Yliopettaja Helena Hatakan pyytäessä minua tekemään kolmen sivun tehtävän Montessori-pedagogiikan soveltamisesta aikuissosiaalityöhön tunsin olevani jonkin aikaa eksyksissä ollessani vieraammalla maaperällä. Kirjoittamaan päästyäni kirjoitin liki kaksikymmentäsivua tekstiä yhtäjaksoisesti ja huomasin, kuinka ihmisen kiinnostus tekemistä kohtaan aktivoi itsetietoisuuden lisääntymiseen, aivan kuten Montessorin tutkimukset ovat osoittaneet. Soveltamisen mahdollisuudet tuntuivat itselleni rajattomilta ja ajattelin myös, kuinka globalisaatiota voisi tietoisesti tässä hyödyntää. Helena Hataka innosti ja kehotti minua tekemään aiheesta opinnäytetyön.

Opinnäytetyöni kannalta haasteekseni muodostui aiheen rajaaminen. Tähän sain vastauksen niin sanotun keikkatyöni kautta, jota teen välillä mielenterveyskuntoutujien parissa ylläpitääkseni omaa ammatillista osaamistani ja ollakseni mukana ajan hengessä. Asumispalveluissa ollaan sote-murroksessa ja palveluita tuotetaan niin terveydenhuollon kuin sosiaalipuolen alaisuudessa tavoitellen sosiaalipuolelle yksiköiden siirtämistä. Tämä aiheuttaa mielestäni työntekijöissä hämmennystä ja epätietoisuutta sekä osittain myös huolta oman työn ja työn tekemisen näkökulmista. Ministeri Rehula (2017) sanoi sosiaalialan työntekijöiden olevan hiljaisempia työn tekemisestä verrattuna terveydenhuollon puolelle, jossa nostetaan aktiivisemmin asioita esille.

Hallituksen reformissa Maakunta- ja sote-uudistuksessa on kirjoitettu, kuinka sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut järjestetään huomioimalla asiakkaiden tarpeet ja näkemykset sekä lisätään avoimuutta toimintaan. Näin voidaan kehittää kustannusvaikuttavuutta, vaikuttavuutta sekä kehittää palveluiden laatua. Asiakkaat aktivoidaan arvioimaan sekä seuraamaan käytänteitä. (Usein kysyttyä sote-uudistuksesta 2017.) Asiakkaiden aktiivinen mukana olo ja avoimuuden lisääminen ovat käytännön tasolla olleet vielä kokemuksieni kautta lähes toteutumatta aiheuttaen työntekijöissä monenlaisia ajatuksia.

Näin ollen opinnäytetyöni tavoitteena on asiakastyön kehittäminen, hiljaisen tiedon näkyväksi tekeminen sekä tutkia miten Montessori-pedagogiikka kohtaa sosiaaliohjauksen ja sosiaalisen kuntoutuksen mielenterveyskuntoutujien asumisyksikössä. Työtä tehdään osittain hiljaisen tiedon näkökulmasta ja Montessori on puhunut jatkuvan muutoksen väsyttävän kaikkien mieltä. Tutki ja kirjoita kirjassa on kirjoitettu nyky maailmassa muutostilanteiden hallinnan vaativan perusteltuja näkökantoja sekä syvällistä näkemystä. Näin ollen tutkimustieto on merkityksellistä. Tutkimuksellinen tieto on kietoutunut jokapäiväisiin kokemuksiin sekä arkielämän toimintoihin. Monia asioita pidetään jo selviöinä, sillä tieteellinen tieto on sulautunut monilta osin yhteiskunnan kollektiiviseen tietovarantoon. Ongelmien ratkaisussa saatetaan luottaa enemmän kokemukselliseen tietoon, kuin tieteelliseen tutkimukseen, sillä tutkijoiden koetaan olevan liian kaukana käytännöstä. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2015, 19–20.)

Hiljaisen tiedon tietoiseen pohtimiseen saatetaan havahtua henkilöstövaihdosten tai organisatiomuutosten myötä. Instituutiossa vallitsee koko ajan hiljainen tieto sen ollen automaattisesti läsnä ja yhdistäen sekä ympäröiden siellä työskenteleviä. Hiljaisen tiedon käsittelyyn liittyy monenlaisien käsitteiden määrittelyä, tuodaan esille piilossa oleva hiljainen tieto sekä pohditaan sen siirrettävyyttä. Lopussa tunnustetaan ja tunnustetaan hiljainen osaaminen. (Toom, Onnismaa & Kajanto 2008, 7–8.)

Jokapäiväinen ajattelu tarvitsee kuitenkin tuekseen uutta tietoa ongelmien luonteen ymmärtämiseen sekä keinoja ongelmista selviämiseen. Soveltavan tutkimuksen avulla voidaan pyrkiä johonkin käytännön tavoitteeseen. Tutkimuksen avulla saadaan tieteellistä tietoa, joka täsmentää ongelmiin liittyviä kysymyksiä ja tiedon avulla saadaan ymmärrystä siitä, mistä on kysymys. Tutkitun tiedon avulla ajattelulle saa aineksia ja näin se rikastuttaa sekä monipuolistaa arkitietoa sekä antaa oman työn kehittämiseen uusia ideoita herättäen kiinnostusta uusiin alueisiin ja lisäten harkintaa omissa ratkaisuisissa. Tiedon avulla pääsee myös systemaattisesti kiinni uusiin asioihin ja luodaan uusia käsitteitä, joiden avulla syntyy uusia näkökulmia maailmaan. (Hirsijärvi & ym. 2015, 19–20.)

Opinnäytetyötäni ohjaa sosiaalipedagoginen työorientaatio (Hämäläinen 2015), jossa teoria ja käytäntö kohtaavat muodostaen kokonaisuuden, käytännöllisen tieteen. Kun teoria ja käytäntö

lasketaan yhteen summaksi saadaan käytännöllinen tiede. Teoreettinen perusta luo edellytyksiä tiedon kehittymiselle käytäntöön.

Maria Montessori on ollut hämmästyttävämpiä kasvatuksen uudistajia ja hän on ajatellut pedagogiikkansa olevan koko elämän auttaminen (Höynälänmaa 2011a, 171). Opinnäytetyötäni ohjaa käsite kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden tohtorin Elina Nivalan filosofisesta tarkastelutavasta, jossa he pyrkivät yhdistämään kasvatustieteen ja käytännön kasvatustodellisuuden tarkasteluun. Kasvatustieteen merkitys korostuu heidän tavassaan perustavanlaatuisena toimintana inhimillisesti ja yhteiskunnallisesti. Kasvatustieteeseen ei sisälly käytäntö siinä ollen kuitenkin käytännöllinen tarkoitus. Pedagogiikka on toiminnallinen kokonaisuus, jonka muodostaa teoria ja käytäntö yhdessä. Vaihtoehtopedagogiikat, kuten Montessori-pedagogiikka korostavat kokeilevuutta sekä luovaa tekemistä. Kasvatustiede on moninainen ja yksi osa-alue siinä on aikuiskasvatustiede. Kun se nähdään luonteeltaan käytännöllisenä tieteenä, niin se johtaa tarkastelemaan kasvatustiedettä pedagogisen ihmistyön tieteenä. Hämäläinen ja Nivala tarkoittavat tällä käsitteellä kasvatusta inhimillisenä toimintana ja usein vaivannäköä vaativana työnä. Toisaalta se toteutuu monimuotoisessa kanssakäymisessä myös huomaamattomasti. Elämä on ihmisen työtä, kasvuprosessi sekä henkilökohtainen itsekasvatustieteellinen prosessi. Jokainen kohtaaminen ja kokemus ovat jollakin tapaa kasvattavia ja näin ollen kasvatustieteellinen toiminta ihmistyönä on erottamaton osa inhimillistä elämän todellisuutta ja inhimillisyyttä. Olennaista pedagogisena työnä on inhimillisen kasvun ohjaaminen ja tukeminen. (Hämäläinen & Nivala 2008, 9–17.) Opinnäytetyössäni Montessori-pedagogiikkaa lähestytään kasvatustieteen näkökulmasta eikä lasten kasvatusta taikka pedagogiikkaan liittyvä lapsen omaksuva mieli ole laajemmin käsiteltävinä asioina.

Opinnäytetyön teoreettisena tietoperustana on Montessori-pedagogiikka, uusi sosiaalihuolto laki sekä sosiaaliohjaus. Globaalius, sosiaalinen kuntoutus, asumissosiaalityö sekä mielenterveyskäsittely lyhyemmin työn painottuessa kohtaamiseen käytännön tasolla Montessori-pedagogiikan kuuden peruselementin pohjalta. Ne ovat vapaus, struktuuri (rakenne) ja järjestys, todellisuus ja luonto, kauneus ja ilmapiiri, materiaalit sekä yhteisöelämän kehittäminen. Materiaalit käsitellään niiden syvimmän tarkoituksensa kautta käymättä läpi yksittäisiä Montessorin kehittämiä materiaaleja. Nämä käsitellään luvussa viisi oivalluttavan vetoketjun keinoin.

Maria Montessorin moninaiset elämänvaiheet ovat olleet vaikuttamassa pedagogiikan syntymiseen ja jotta sitä voi ymmärtää syvällisemmin, historian tuntemuksella on merkityksensä. Näin ollen liitteestä 1 voi lukea lisää halutessaan hänen elämäkerrastaan naisena globaalissa maailmassa vuosina 1870–1952.

Tutkimusta tehdessäni omalle turhautumiselleni löytyi yllättäen selittävä tekijä teoriaa tutkiesani. Brasilialainen kasvatustieteilijä Paulo Freire on puolesta puhunut Montessorin näkemystä

rauhan kasvattamisesta (Baligadoo 2014, 432). Suomen terveyden ja hyvinvoinninlaitos on tukeutunut Freiren rauhan kasvatuksen näkemyksiin valtaistamisen näkökulmasta sote-uudistuksessa (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017a). Luvussa seitsemän käsittelen johtopäätöksessä, miten teoria kohtaa käytännön asumisyksikössä.

Luvussa kuusi on tutkimukseni empiirinen osuus, jonka olen tehnyt Etelä-Suomessa sijaitsevassa mielenterveyskuntoutujien asumisyksikössä. Asumisyksikössä asuu kolmessa eri solussa viisitoista kuntoutujaa ja vakinaisessa henkilökunnassa on kahdeksan työntekijää. Asukkaiden ikähaitari oli 40–80 vuotta. Osa asukkaista oli työtoiminnassa mukana. Yksikkö oli muuttanut kuluneen vuoden aikana ja se sijaitsi taajama-alueella kuitenkin niin, että vesistöä ja metsää oli lähettyvillä. Jokaisella asukkaalla on oma huone, jota kutsutaan kodiksi. Kodissa on jokaisella oma kylpyhuone. Yleisissä tiloissa on yhteinen ruokasali, olohuone ja soluissa yhteistä oleskelutilaa sekä erillinen kirjasto. Yksikkö oli itselleni täysin vieras. Opinnäytetyössä ei julkaista tunnistettavia tietoja yksiköstä eikä henkilökunnasta. Kokemusperäinen eli empiirinen tieto saatiin haastatteleamalla neljää erilaisen koulutustaustan omaavaa henkilökunnan jäsentä heidän osallistuessa vapaaehtoisesti tutkimukseni tekemiseen.

Montessori-pedagogiikan soveltamista on tutkittu maailmalla paljon, esimerkiksi yhdistämällä dementoituneita ikäihmisiä Montessori-esikoulussa toimivien lasten pariin vaikutusten ollessa myönteisiä yhdessäolon ajan. (Cameron & Michelle 2011, 366–373.) Sen sijaan itse en löytänyt yhtään tutkimusta, jossa Montessori-pedagogiikkaa olisi sovellettu aikuissosiaalityöhön. Näin ollen en voi tehdä vertailevaa pohdintaa opinnäytetyössäni.

2 Maria Montessori ja Montessori-pedagogiikka

Montessorilaisen kasvatustilafilosofian perustaja on Italiassa vuonna 1870 syntynyt Maria Montessori, joka työskenteli alkuun vammaisten lasten parissa. Hän käytti omaa menetelmäänsä ja alusta asti hän ajatteli, että mikään ei rajoittanut hänen menetelmiensä käyttämistä vain ”idioottilasten” opetukseen. Montessori uskoi, että hänen hallitsevat kasvatukselliset periaatteet olivat niin paljon enemmän järkeenkäyviä, että heikompiakin persoonallisuus saattoi kehittyä ja kasvaa niiden kautta. Montessori on ollut hämmästyttävämpiä kasvatuksen uudistajia. Hänen tapansa toimia ja ajatella oli poikkeuksellinen. Sen seurauksena syntyi moni tärkeä oivallus. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 10 ja 15; Höynälänmaa 2011a, 171.)

Christel Björksten on kirjoittanut kirjan *Lapsen salaisuus* (Montessori 1984, 5) esipuheessa, kuinka puolivuosisataa sitten julkaistu sanoma ihmisyyden puolesta on aivan yhtä ajankohtainen myös tänä päivänä. Maria Hayes (Hayes & Höynälänmaa 1985, 9) on kirjoittanut Montessorin kutsuneen kasvatustehtävänsä ”elämän auttamiseksi” ei vain pelkäsi kasvatusteoriaksi.

Seuraavissa kappaleissa kirjoitan lisää Maria Montessorista sekä hänen luomastaan pedagogiikasta.

2.1 Maria Montessori

Maria Montessori syntyi 31.8.1870 sukuun, jossa oli tiedemiehiä. Montessori ajatteli kaksitoistavuotiaana mennessään tekniseen kouluun, kuinka hänestä tulee insinööri. Tämä oli ennenkuulumatonta. Montessori jatkoi opiskeluaan, vaikka tällaiset koulut olivat varattu ensisijaisesti pojille. Opiskelu oli hyvin traditionaalista; opiskelijat istuivat viisituntia päivässä hievahtamatta, opetusta kuunnellen. Tämän jälkeen opiskelijat tutkivat oppikirjoja tuntikausia valmistuen pakollisia kirjallisia töitään. Pääpaino oli ulkoa lukemisessa, sillä seuraavalle luokalle pääseminen edellytti kaikessa onnistumisesta. Koulussa ei välitetty oppimishalusta eikä itsenäisestä ajattelukyvyistä, jotka sittemmin tulivat hallitseviksi Montessori-pedagogiikassa. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 10–12; Höynälänmaa 2011a, 172.)

Uravalinnan koittaessa Montessori päätti lukea lääketiedettä, sen ollessa naisilta täysin kiellettyä. Opiskelu naisena ei ollut ongelmattonta, monet vastustivat tämän kaltaista tunkeilemistä miehille alueelle. Vuonna 1896 Montessori vastaanotti Rooman yliopistosta, ensimmäisenä naisena Italiassa, lääketieteen tohtorin arvonimen. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 12; Höynälänmaa 2011a, 172.)

Valmistuttuaan Montessori työskenteli useissa Rooman sairaaloissa kaksi vuotta. Näinä vuosina hän kiinnostui hermoston ja mielen häiriöistä. Montessori jatkoi opiskellen samalla filosofiaa ja psykologiaa. Montessori löysi kolmen tiedemiehen inspiroivat tutkimukset. Nämä olivat Jakob Rodriguez **Pereira** (1715–1780), Jean Marc Gaspard **Itard** (1775–1838) ja Edouard **Seguini** (1812–1880). Näistä kolmesta Itard ja Seguini uskoivat, että idioottilasten kasvatusta oli pedagoginen ei lääketieteellinen ongelma ja he olivat Montessorille oppi-isiä. Montessori alkoi lukemaan kasvatustiedettä ja osallistui kasvatustieteen yliopiston luennoille. Hän luki myös kaikki tärkeimmät kasvatustieteen teokset viimeiseltä kahdeltasadalta vuodelta. Näin Montessori tutustui muun muassa Jean Jacques **Rousseau**n (1712–1778) ajatuksiin aistien kehittämisestä, suuren luonnonrakkauden omaavaan Johan Heinrich **Pestalozzi**in (1746–1827) sekä Fredrich Wilhelm **Fröbel**in (1782–1852) näkemyksiin lasten kasvatuksesta. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 10, 12–13; Höynälänmaa 2011a, 172.)

Maria Montessori kehitti erityislapsille välineistöä, joka stimuloi myös aisteja (Paalasmaa 2016, 100). Vuonna 1904 Montessori nimitettiin antropologian ja terveysopin professoriksi ja tätä ennen hänet valittiin mielenterveysongelmista kärsivien lasten instituutin johtajaksi, vajaan miehenkoulun johtajaksi. (Höynälänmaa 2011, 172; Paalasmaa 2016, 100). Montessori luennoi 1900-luvulta alkaen antropologiaa Rooman kuninkaallisessa naisopettajien koulutuslaitoksessa ja vuodesta 1904 alkaen Rooman kuninkaallisessa yliopistossa. Ympäri maailmaa tuli opiskelijoita

ensimmäiseen opettajakoulutukseen. Samalla Montessori jatkoi työskentelyään lääkärimäisenä ja oli osallisena monissa yhteiskunnallisissa uudistuksissa. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 15; Höynälänmaa 2011a, 173.)

Vuonna 1907 avattiin ensimmäinen lastentalo ja montessorimenetelmää kokeiltiin ensimmäistä kertaa kokonaisuudessaan. Montessori joutui Italiasta maanpakoon ja Montessori asui myös Englannissa ja Hollannissa sekä Intiassa ja toisen maailmansodan loputtua hän matkusteli aktiivisesti ympäri maailmaa. Intiassa Montessori tutustui Mahatma **Gandhiin** (1869–1948). Montessorin ollessa maailmankansalainen, monien eri kulttuurien vaikutukset näkyivät filosofiassa ja maailmanparantamisena. Montessori asettui Hollantiin, joka on edelleen pedagogiikan pääpaikka. Maria Montessori oli kaksi kertaa ehdolla Nobel-palkinnon saajaksi ja hänen kasvonsa oli Italian liiran kolikossa ja setelissä ennen euron käyttöönottoa. Maria Montessori on kirjoittanut monta teosta, joista on toistaiseksi suomennettuna vain Lapsen salaisuus, joka ilmestyi vuonna 1936. (Paalasmaa 2016, 100–103; Höynälänmaa 2011a, 173.)

2.2 Montessori pedagogiikka

Maria Montessori on kirjoittanut kirjassaan *The Four Planes of Education*, että kasvatuksen tehtävä on kasvattaa rauhaa, sillä rauha ei voi vallita ilman niitä ihmisiä, joilla on vahva persoonallisuus ja omatunto, eikä rauha voi vallita ilman oikeudenmukaisuutta (Höynälänmaa 2011b, 179). Montessorilla oli valtava tahdonvoima muuttaa sekä uudistaa yhteiskuntaa ja hän mursi perinteiset esteet naisen ja miehen välillä. Montessori oli muun muassa Boulding Elisen (1920–2010) ja Brock-Utne Birgitin (1938–) lisäksi feministinen rauhanopettaja. Maria Montessori oli historiallinen symboli. Montessori näki kasvatuksen, joka ei perustu kilpailulle, olevan paras pyrkimys saavuttaa rauha ja tätä ei tulisi väheksyä tänä päivänäkään. Montessorin mielestä kysymykseen, miten kasvattaa rauhaa, ei saada vastausta perinteisellä koulutusmenetelmällä. Rauhan ja rauhankulttuurin kasvatuksen periaatteiden keskiössä ovat kriittinen ajattelu, yhteistyöhalu sekä ongelmanratkaisu ja nämä ovat Montessori-pedagogiikan pääpiirteitä. Lisäksi rauha tulee tulkita myönteisestä näkökulmasta, jolloin ihmisoikeudet sekä rakkaus ovat vallanneet maailman, jossa on harmonia. Myönteiseen näkökulmaan sisältyy myös ajatus rakentavasta sosiaalisesta uudistuksesta. Silloin, kun rauhaa käsitellään sodan lopettamisena tai konfliktien ratkaisemisena, rauhaa käsitellään kielteisestä näkökulmasta. Kasvatuksen tulee olla kuitenkin kokonaisvaltaista, eikä keskittyä vain akateemisiin saavutuksiin. Kasvatuksen tulee auttaa ihmistä muuttamaan itsensä paremmaksi. (Baligadoo 2014, 427–433.)

Montessori on kirjoittanut kirjassaan *The Absorbent Mind*, että kasvatus ei ole sitä, mitä opettaja antaa eikä pelkkien sanojen kuuntelemista. Se on ympäristöstä kokemista, jonka yksilö toteuttaa spontaanisti luonnollisessa prosessissa. Montessori kirjoitti, kuinka monia menetelmiä on kehitetty kasvatukseen, sosiaalisuuden tavoittelemiseksi ja tavoitteiden tarkastelemiseksi

huomioimatta sitä, mitä elämä on itsessään. Kasvatus ei voi olla opetussuunnitelma, vaan tietoisuutta ihmisen elämästä. Kasvatuksen tulee huomioida ihmisen psyykkinen puoli sekä sosiaalinen persoonallisuus. Yhteiskunnan on turvattava elämän suojaaminen antamalla riittävästi tietoa sekä keinoja kasvatukseen. Kun ymmärrämme, että kasvatuksen tulee olla elämän auttamista, ymmärrämme sen tärkeyden. Kun sitä tehdään syntymästä saakka, saavutetaan valankumous, joka on uusi toivo ihmiskunnalle. (Montessori 2012, 6–15.)

Baligadoo (2014, 431) jatkaa artikkelissaan, kuinka Montessori painotti opettajan roolin ohjaajaksi, joka on vastaamassa tarpeisiin havaintojen avulla sekä oppien samalla itsein. Kirjassa Dr. Montessori's own handbook on kirjoitettu, kuinka Montessori-pedagogiikassa ei riitä, että opettaja havainnoi, kyse on siitä, miten havainnoidaan. Ja ilman havainnointia ei voi kasvattaa. (Montessori 1965, 14–15.)

Artikkelissa Maria Montessori–Peace Through Education jatketaan, että Montessorin mielestä rauhan saavuttamiseksi toinen ihminen on valloitettava ja annettava hänen ilmaista itseään. Tämänkaltaista lähestymistapaa on puolustanut brasilialainen rauhan opettaja Paulo Freire (1921–1997). Vaikka hänen lähestymistapansa kasvatukseen olisi joidenkin näkemysten mukaan vanhentunut, niin silti hänen filosofiansa sekä menetelmä perustavat rauhaa edistävään kasvatukseen. (Baligadoo 2014, 432–432.) Montessori (Bogen 2016) on sanonut sodan välttämisen kuuluvan politiikkaan, rauhan rakentamisen kuuluvan kasvatukseen. Mahatma Gandhi (1869–1948) uskoi Montessorin näkemykseen, että paras malli rauhankasvattamisessa on ihmisen vapaus rajojen sisällä. Vuonna 1931 Gandhi on sanonut Lontoossa Montessori Training Collegessa: “if we are to reach real peace in this world..., we shall have to begin with children.” viitaten tällä ajattomalla lausunnalla Montessorin näkemyksiin. Baligadon (2014, 427–433) toi artikkelissaan esille Montessorin painottaneen, että yksilöllisyyden kehittäminen sekä itsenäisyyden salliminen eivät ole tärkeitä edistää vain lapsuudessa, vaan myös myöhemmissä kehitysvaiheissa. Ohjaajan antaessa valmiuksia ymmärtämään historiaa ja globaalia maailmaa, ohjaaja auttaa ihmisen kehittymisessä. Kasvatus ei ole vain sanoja, vaan sen tehtävä on auttaa kehittymään ja ohjata ihmistä tarjoten kaikki, kuten koulu, uskonto, kulttuuri ja koko maailma. (Höynälänmaa 2011b, 179.)

UNESCON jäsenenä rauhanomaisessa konfliktinratkaisussa toiminut, tohtori opiskelija Baligadoo (2014, 429–431) Nottinghamin yliopistosta on kirjoittanut Montessorin sanoneen Brysselissä vuonna 1936, että jokaista ihmistä tulee kasvattaa maailman kansalaiseksi, niin kasvattamalla kuin yhdistämällä ihmiskuntia veljiksi ja siskoiksi poistamalla esteitä. Montessorin filosofia rauhasta oli saada ihmiset kansoina ja kansat kansoina yhteen, pyrkimyksenä ollen yhteisen tavoitteen. Tämä oli myönteisen yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamista, jossa autetaan tarvitsevia ja varattomia, torjutaan epäoikeudenmukaisuutta sekä luodaan olosuhteet, jossa rakkaus ja harmonia kukoistavat. Montessori näkee tämän perustan olevan ihmiskunnassa itsessään.

Kasvatuksen avulla mahdollistetaan osallisuus sosiaaliseen toimintaan, löydetään sosiaalisten ongelmien ratkaisu, otetaan vastuuta sekä kehitetään ja löydetään tavoitteita, jotka ovat hyödyllisiä. Montessori kiinnitti vuoteen 1930 saakka ihmiskunnassa huomiota lapsen oikeuksiin, jotka tunnistettiin Yhdistyneessä Kansakunnassa (YK) lapsen oikeuksien sopimukseksi vuonna 1989. Ojala (1993, 115–116) on kirjoittanut Montessori pedagogikan olevan maailmanlaajuinen ja sen kokonaisvaltaisuus sekä syvällisyys ovat herättäneet mielenkiintoisia kokeiluja.

Suomessa pidettiin Ebeneserissä ensimmäinen Montessori aiheinen luento vuonna 1921. Luentotiedoista ei selviä, mikä on ollut tiedonlähde Montessorista. (Höynälänmaa 2011a, 175–176.) Ebeneser—säätio (2017) on säätio, joka edustaa muun muassa suomalaista varhaiskasvatuksen historiaa. Suomesta kaksi naista on opiskellut 1950-luvulla Saksassa Montessori-ohjaajiksi tämän kuitenkaan johtamatta käytännön sovelluksiin. Suomessa on painotettu tuolloin fantasialeikkejä, jotka olivat osana Fröbelin pedagogiikkaa. Montessori-pedagogiikasta pidettiin hyvänä matematiikkaan liittyvää välineistöä, painottaen kuitenkin leikin puuttumisen pahuutta. Montessori-pedagogiikka oli kuitenkin kansainvälisesti menestyvä. Suomessa vieraantuminen jäi pitkäaikaiseksi, kunnes matkailun yleistyttyä tieto lisääntyi ja ennakkoluulot vähenivät. (Höynälänmaa 2011a, 175–176.) Kirjassa Montessori-pedagogiikka kirjoitetaan Montessori-pedagogiikan tulleen Suomeen ensin terapiamuodoksi Auroran sairaalaan ja syksyllä 1980 perustettiin ensimmäiset päiväkodit ja vuonna 1984 koululuokat. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 117–118.)

Montessorin tavoitteena oli kehittää omalla ajallaan uutta pedagogiikkaa tieteelliseltä ja kokemusperäiseltä pohjalta. Hän ei ollut ainoastaan teoreetikko. Hänen mukaansa pedagogiikan perusteena tulee olla tieteellisten periaatteiden mukaisesti suunnitellut ja laaditut kokeet. Montessorin tavoitteena oli tehdä äly eläväksi, synnyttämällä henkistä aktiivisuutta, käytännöllisiä menetelmiä löytämällä. Pedagogiikan periaatteena on kiinnittää huomio koko kasvuympäristöön, kiinnittäen huomio ulkoisiin puitteisiin. Ympäristö ei saa tukahduttaa innostumista toimintaan, vaan sen tulee olla luonnollista ja vapaata kehitystä tukeva. (Ojala 1993, 110–111.)

Montessorin mukaan ihminen on liitettyinä ympäristöönsä sekä elettyyn aikaan. Lapsi omaksuu nämä itseensä suhteesta ympäristöönsä. Samoin äidinkieli kehittyy lapsuudessa hyvin helposti. Aikuinen ei ole kovin mukautuva ja tämä oli todellinen arvoitus Montessorille. Italiassa monet muuttivat synnyinseudulta pois avioliiton tai työn vuoksi. Myöhemmin synnyinseudulta poismuuttaneita sairastuneita (heikkous, surullisuus, kalpeus, anemia) neuvottiin viimeisenä parannuskeinona palaamaan synnyinseudulle ja lähes aina tällä neuvolla oli hyvät tulokset, potilas sai terveytensä takaisin. Näin ollen voitiin todeta, että ihmiset tarvitsivat alitajuntaansa synnyinseudun rauhaa, kotimaista ilmaa. Tämän perusteella mikään ei ole tärkeämpää kuin tämä lapsen omaksuva mieli, joka muotoilee lapsesta aikuisen ja mukauttaa hänet mihin tahansa yhteiskuntajärjestelmään, ilmastoon ja maahan. Lapsen elämän ensimmäinen jakso on omaksumista, joka tulee erottaa aikuisten omaksumisesta. Lapselle syntymämaa on ainoa jossa, hän

haluaa elää. Samoin hänen äidinkielsä on ainut kieli, jota hän puhuu täydellisesti. Lapsen käyttäytyminen mukautuu aikaan ja paikkaan, mutta myös paikalliseen mentaliteettiin. Jokainen piirre, jonka lapsi omaksuu, pysyy hänessä loppuiän, jättäen jotakin alitajuntaan. Näitä ei voi aikuisena enää omaksua. Tätä tarkoittaa Montessorin luoma käsite omaksuva mieli. (Montessori 2012, 56–59.)

Kasvatuksessa Montessori painotti ympäristöä sekä yksilön valinnanvapautta tehtäviin oman mielenkiinnon pohjalta, ”mikään ei tule älylliseksi ilman aisteja”, sekä työrauhan antamista ilman keskeytyksiä luonto huomioiden. Havainnointien kautta Montessori lopetti rankaisemisen ja palkitsemisen ja ymmärsi ihmisen arvostuksen. Rankaiseminen aiheutti häpeää ja tekeminen itsessään oli palkinto, silloin kun se oli mielenkiintoista. Montessorille ei ollut niin merkityksellistä valmiin tiedon antaminen, kuin herättää uteliaisuus sekä mielenkiinto ja näin saavuttaa järjestys. Montessorin tutkimustulokset perustuvat pitkäkestoiseen havainnointiin. (Montessori 1966, 122–128.)

Lillard (2011, 50–71) on kirjoittanut pedagogiikan kuudesta peruselementeistä, joita Montessori-luokassa ovat vapaus, struktuuri (rakenne) ja järjestys, todellisuus ja luonto, kauneus ja ilmapiiri, Montessori-materiaalit ja yhteisöelämän kehittäminen. Näiden pohjalta teen tutkimukseni empiirisen osuuden luvussa viisi.

3 Sosiaaliohjaus

Tässä kappaleessa käsittelen sosiaaliohjausta globaalista näkökulmasta, uutta sosiaalihuoltolaikaa vuodelta 2015 ja mitkä ovat sosiaaliohjauksen lähtökohdat ja käytännöt. Käsittelen myös mielenterveystyötä ja mitä sosiaaliohjaus tarkoittaa mielenterveystyössä. Kappaleen lopussa käsittelen asumissosiaalista työtä arjen tukena.

3.1 Sosiaaliohjaus globaalista näkökulmasta

Suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa laajimmat vaikutukset liittyvät globalisaatioon. Suomalainen sosiaaliala on kansainvälistynyt vuosikymmenien aikana ja niin työyhteisöissä kuin asiakkaissa on moninaisista juurista kotoisin olevia henkilöitä. Sosiaaliohjauksessa tarvittavien tietojen, taitojen ja osaamisen sisällöt sekä muodot ovat jatkuvassa muutoksessa. Globalisaatio ja kansainvälisyys lisäävät asiantuntijavaatimuksia niin kielitaidossa, kulttuuriosaamisessa, eettisyydessä, sopeutumistaidoissa kuin suvaitsevaisuudessa. Yhteistoiminnallisen tiedon soveltaminen käytäntöön, dialogin osaaminen sekä kontekstisidonnaisuus korostuvat kaikessa sosiaalialalla tehtävässä työssä. Sosiaaliohjauksessa tulee oivaltaa myös yksilön yhteiskunnallisten suhteiden merkitys ja tällöin tarkastellaan ihmistä, ihmisryhmiä sekä yhteiskunnallisia olosuhteita. Paikallisten ja yhteiskunnallisten yksilön suhteiden merkitys on laajentunut merkityksiin globaaleista suhteista. Tässä ja nyt tapahtuvilla asioilla on usein juuret

jossain muualla. Sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön tulee kiinnittää erityistä huomiota tasa-arvoisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen yhteiskunnassa ja miten ne toteutuvat ihmisen arjessa. (Katisko 2016, 199–202.) Sana kontekstisidonaisuus kuvaa sitä, miten paljon oletuksia tehdään, jotta lause olisi merkityksellinen. Mitä enemmän tulee tehdä tilannekohtaisia oletuksia yleisten odotusten lisäksi, sen kontekstisidonaisempi lause on. (Karjalainen 2003, 2.)

Juhila Kirsi (2006, 204–206) on kirjoittanut, kuinka ihmiset tekevät päätelmiä toinen toistensa tekojen merkityksistä suhteessa tässä ja nyt -tilanteeseen. Ei ole riittävää viitata sääntöihin, jotka selittävät yleisluonteisia tilanteita vaan on kyettävä tarkastelemaan yksityiskohtaisesti ja vakavasti sitä, miten kyseessä oleva tilanne tuottaa oman ymmärrettävyytensä. Tällä tarkoitetaan sitä, miten osapuolet rakentavat ja tunnistavat tilanteen sekä läsnäolevien toimijoiden mielen. Näin ollen on syytä paneutua siihen, mitä vuorovaikutuksessa tapahtuu asiakkaan ja työntekijän välillä sekä minkälaista todellisuutta rakennetaan siinä hetkessä. Sujuvaan vuorovaikutukseen liittyy kategorisointi, jolloin ihmiset määrittävät maahanmuuttajiksi, työttömiksi ja niin edelleen. Tämän avulla erilaisissa tilanteissa orientoidutaan toisiin ihmisiin sekä koordinoidaan yhteistä toimintaa. Kategorisointi on näkymättömänä aina läsnä. Juhila on nostanut tekstissään esille nimet Harvey Sacks, Stephen Hester sekä Peter Eglin, joiden tutkimukset tuovat esille kategorisoinnit, jotka jäävät huomaamatta, mutta ovat joka tapauksessa läsnä ihmisten keskinäisessä toiminnassa. Näitä lähdettiin tekemään näkyviksi ja osoittamaan niiden merkityksellisyyttä toiminnan jäsentymisessä. Näin päästiin lopputulokseen, että yhteiskunnassa sekä kulttuurissa kysymyksessä on toiminta, jota ohjaa keskeisesti kategorisointi. Kategorisointi tuottaa ihmisille sosiaalisia identiteettejä ja tästä seuraa ihmisten sijoittaminen johonkin kategoriaan. Tiettyihin kategorioihin liitetään tiettyjä ominaisuuksia ja toimintoja ja näiden pohjalta tehdään oletuksia. Kategorisoinnin avulla voi saada vinkkejä, miten henkilöön tulisi suhtautua ja mitä hänestä tulisi ajatella. Katisko Marja (2016, 202–203, 206) piti erittäin tärkeänä, että ammattilaisen on tiedostettava oma todellisuutensa sekä kategorisointi, jotta kohtaamiset olisivat yksilöllisiä sekä tasapuolisia, kohtaamisten ollessa ydinasia sosiaaliohjauksessa. Kohtaamisissa yksilö on myös perheen jäsen, ympärillä olevan yhteiskunnan jäsen sekä globaalin maailman jäsen. Nykyään meidän kaikkien voidaan ajatella olevan maailmankansalaisia, lähes kaikkien ollessa kosketuksissa eri yhteiskuntien kanssa. Näin ollen kohtaaminen vaatii ymmärtämistä, jossa osana asiakkaan elämää ovat myös globaalit ilmiöt sekä tapahtumat. Sosiaalialan työn sisällön läpäisee globaali periaate, sen ollen myös työn perustana eikä se muodostu enää erilaisista, irrallisista globaaleista teemoista. Yksi tavoite sosiaaliohjauksessa on nostaa eri tasojen keskusteluissa esille globaaleja ilmiöitä.

Kulttuurisensitiivisyys ja kulttuuriherkkyys ovat samaa tarkoittavia asioita ja ne voidaan määrittää asennoitumistavaksi, jossa ollaan kulttuurisesti ymmärtäviäisiä ja vastaanottavaisia. Ne voivat olla myös kyvykkyyttä ja valmiutta arvostavaan toisen ihmisen kohtaamiseen,

tiedostamalla erilaisten kielten vaikutukset sekä etnisen taustan, sosiaalisen statuksen, uskonnollisen vakaumuksen sekä kulttuurin. Kyvykkyyteen liittyy myös taito eritellä ja erottaa eri kulttuurialueilla sosiaalistuneilla ihmisillä esiintyviä vivahteita. Periaatteena on kunnioittaa erilaisuutta sekä puolustaa ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa. Ammattilainen asettuu niiden yksilöiden ja ihmisryhmien puolelle, jotka ovat haavoittuvimmassa asemassa yhteiskunnassa. Kulttuurien välistä pätevyyttä kehitetään yksilötasolla koko elämänpituisessa prosessissa, vaikuttavien tekijöiden ollessa henkilökohtaisen asenteen ja arvomaailman. Kehittymisen ja kehittämisen ehtona on refleктоiva ja kriittinen suhde työhön. Ihminen, joka saa olla jatkuvasti vuorovaikutuksellisissa tilanteissa eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa, kehittyy erinomaiseksi kulttuuriherkkyydessä. Havainnoinnin avulla taitoa voi kehittää esimerkiksi etsimällä omasta ja toisten käyttäytymisestä kulttuurisidonnaisia tekijöitä. Oman kulttuuritaustan tuntemus, joka voi nousta tietoisuuteen vasta oman kulttuurin vaikutusalueen ulkopuolella, on kuitenkin ehtona kulttuurisensitiivisyydelle. Sosiaaliohjauksessa tällä tarkoitetaan tietoisuutta arvoista, ajatusmalleista, säännöistä, normeista ja uskomuksista, jotka liittyvät omaan kulttuuristaan. Tämän lisäksi tarvitaan kulttuuri spesifiä tietoa, joka koskee tiettyä ja rajattua kulttuuria sekä kulttuurit ylittävää tietoa. Onnistuneet vuorovaikutustilanteet kasvattavat kulttuurisensitiivisyyttä ja ennen kaikkea ihmisten kohtaamisissa on läsnä globaali, kansainvälisyys. Kulttuurienvälisen kompetenssin, pätevyyden ja kelpoisuuden, edellytyksenä on ihmisten välinen vuorovaikutus sekä jäsenyys sosiaalisessa yhteisössä. Näin ollen sosiaalipalveluiden ollessa sensitiivisiä ihmisten erilaisille tarpeille voidaan puhua yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta. Sosiaaliohjauksen tulee rakentua arvostavalle vuorovaikutusprosessille sekä erilaisuuden kunnioittamiselle. Yhdenvertaisen kohtaamisen lähtökohtana on oikeus kyseenalaistaa vallalla olevia kulttuurisia malleja sekä olla toista mieltä ja näin ollen kulttuurisen tiedon jakaminen, hyödyntäminen ja vaihtaminen tulisi olla arkipäiväistä. Ihmisten tulee tunnistaa omat mallinsa ja käsikirjoituksensa, jotka ovat muodostuneet omasta kulttuurista. Monikulttuurisuus on joka päivä läsnä sosiaalialan työyhteisöissä ja yksilötasoa laajempi tarkastelunäkökulma saadaan silloin, kun yhteisön jäsenten (asiakas, työntekijä) etninen tausta nähdään toimintatapana ja mahdollisuutena. Yhteisessä keskustelussa ja tarkastelussa tulee nostaa esille erilaiset käsitykset, tiedot ja tavat, jotka ovat muodostuneet erilaisista kulttuureista. Tämä koskee esimerkiksi vuorovaikutussuhteita, työmenetelmiä sekä asiakkaan että työntekijä rooleja. (Katisko 2016, 201, 206–207.)

3.2 Uusi sosiaalihuoltolaki ja sen soveltaminen

Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) 1§ mukaan tulee edistää ja ylläpitää hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta sekä edistää osallisuutta ja vähentää eriarvoisuutta. Lain tarkoituksena on myös turvata tarpeenmukaiset, laadukkaat ja riittävät hyvinvointipalvelua edistävät palvelut ja sosiaalipalvelut. Laissa on määritelty myös asiakaskeksyyden edistäminen sekä hyvä koh-

telu ja palvelu sosiaalihuollossa. Näiden edellä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi parannetaan yhteistyötä kunnan eri toimijoiden ja toimialojen sekä sosiaalihuollon kanssa. Lain 2§ mukaan lakia tulee soveltaa sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa tai kun asiakas niitä muuten tarvitsee kunnallisessa sosiaalihuollossa. Kohdassa 6§ taataan kunnan asukkaille oikeus sosiaalihuollon neuvontaan ja ohjaukseen, erityisesti kiinnittämällä huomio muun muassa erityistä tukea tarvitseville henkilöille, jotka kohdassa 3§ määritellään esimerkiksi henkilöksi, jolla on psyykkisen sairauden vuoksi vaikeuksia hakea taikka saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluita. Lain 16§ kuvaa sosiaaliohjauksen tarkoittavan niin yksilön, perheen kuin yhteisön neuvontaa, tukea ja ohjausta palvelujen käytöstä sekä yhteistyötä yhteensovittaa eri tukimuotoja. Tavoitteena on vahvistaa elämän hallintaa ja toimintakykyä osallisuutta sekä hyvinvointia lisäämällä. Kohdassa 21§ määritellään asumispalvelut, jossa tuettu asuminen tarkoittaa sosiaaliohjauksella ja muilla sosiaalipalveluilla tuettua asumista, joko tukien itsenäistä asumista taikka itsenäiseen asumiseen siirtymisessä. Tällöin on huolehdittava siitä, että asiakas saa tarpeenmukaiset kuntoutus- ja terveydenhuollon palvelut ja että oikeutta osallistumiseen sekä yksityisyyttä kunnioitetaan.

Sosiaali- ja terveysministeriön (2017a) on julkaissut sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan, jossa avataan uuden sosiaalihuoltolain 1301/2014 säännökset ja miten niitä tulisi tulkita esimerkkien kautta. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja sosiaalisen osallisuuden lisäämiseksi sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita ovat muun muassa sosiaalinen kuntoutus, sosiaaliohjaus ja sosiaalityö. Merkittävässä roolissa on viranomaisten yhteistyö. Tarvittavalla tuella ulkopuolisuuden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi tarkoitetaan esimerkiksi henkilön ohjaamista hänelle mielekkäisiin, hyvinvointia edistäviin toimintoihin. Samalla tulee vahvistaa henkilön toimintamahdollisuuksia ja elämäntilannetta. Sosiaali- terveyshuollossa yhä keskeisemmän asian saa neuvonta. Sen avulla voidaan tukea hyvinvointia edistäviä toimintatapoja sekä valintoja. Ohjaus on laajempaa kuin neuvonta, jolloin palveluja yhteensovitetaan sekä ohjataan oikean tuen ja avun piiriin. Myös kotikäynnillä voidaan toteuttaa neuvontaa ja ohjausta lähiverkoston kanssa ilman sosiaalihuollon asiakkuutta. Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tilanteiden kärjistymisen taikka ongelmien pahenemisen voidaan ehkäistä asiantuntija-avulla sekä tukea ryhmien integraatiossa, jotka koostuvat erilaisista ihmisistä. Tuetussa asumisessa muodostetaan palvelukokonaisuus asiakkaan yksilöllisten tarpeiden pohjalta. Kaikissa asumispalveluissa tuetaan asiakasta liikkumaan yksikön ulkopuolelle ja huolehditaan siitä, että hän saa oikeudetut palvelut itselleen. Silloin kun yksikössä toteutetaan lääkehoitoa, noudatetaan terveydenhuollon käytäntöjä, kyseessä olleen terveydenhuollon toiminta. Palvelujen kehittämiseen asiakkailla on paras asiantuntemus ja viranomaisilla on vastuu saattaa omat havainnot ja asiakkailta saatu tieto muiden tahojen tietoon.

Useat sosiaalipalvelut ovat mainittu osana mielenterveystyötä sekä voivat vaikuttaa välillisesti mielenterveystyöhön. Näitä on mainittu Sosiaali- terveysministeriön (2017a) soveltamisoppaassa sekä sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) 14§, johon kuuluvat muun muassa sosiaaliohjaus, sosiaalinen kuntoutus ja asumispalvelut sekä mielenterveystyö. Lain soveltamisoppaassa tuodaan esille, että keskeisiä ovat asumista tukevat palvelut ja asuminen sekä palvelut, jotka tukevat päivittäisissä toiminnoissa selviämistä sekä parantaa mahdollisuuksia osallisuuteen yhteisössä ja yhteiskunnan toiminnassa. Sosiaaliohjaus, sosiaalinen kuntoutus ja sosiaalityö ovat mielenterveyden palveluita silloin, kun niihin sisältyy mielenterveydellisten asioiden huomioiminen.

3.3 Sosiaaliohjauksen lähtökohtia ja käytäntöjä

Sosiaaliohjaus on määritetty sosiaalipalveluksi uudessa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) sen kuullessa työtehtäviin eri koulutuksen suorittaneilla henkilöillä ja näin ollen se ei ole vain sosiaalialan ammattikorkeakoulutettujen työtehtävissä (Helminen 2016, 7; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014).

Sen sijaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 15§ määrittelee sosiaalityöksi asiantuntijatyön, jossa rakennetaan kokonaisuus tuesta ja tarpeesta niin yksilö kuin yhteisö tasolla. Helminen (2016, 7) kirjoittaa sosiaaliohjauksen olevan sosiaalityön kumppanina. Hallituksen esityksessä (164/2014 vp, 110) mainittiin esimerkkinä mielenterveyskuntoutujat pitkäjänteisen ohjauksen tarvitsijoina, jotta he pääsevät elämässä eteenpäin.

Aikuissosiaalityössä sosiaaliohjaus perustuu emansipatoriseen tehtävään, uusien ovien avaaminen on aina mahdollista. Uudessa kansainvälisessä sosiaalityön määritelmässä työn määrittelemisessä viitataan muun muassa kehittämään ihmisten oman arvon tuntoa, luovuutta sekä toivon herättämistä. Näin asiakas kykenee paremmin vastustamaan sortamista ja epäoikeudenmukaisuutta. Aikuissosiaalityössä on niin yksilö, kuin alueellisiin ja yhteiskuntarakenteisiin kohdistuvaa työtä. Palveluiden, työn kehittäminen, verkostoituminen ja kansalaisvaikuttaminen ovat yhteiskuntatasolla tehtävää työtä, mutta Suomessa työ on useimmiten asiakkaan kanssa tehtävässä työssä, jossa painottuu vuorovaikutuksellisuus ja kuntouttava elementti tavoitellen voimavaraistumista, omaehtoista selviytymistä ja elämänhallinnan sekä osallisuuden vahvistamista. Monet asiakkaat elävät haastavissa elämäntilanteissa ja haasteet saattavat kytkeytyä yhteiskunnallisiin epäkohtiin. (Näkki 2016, 100–111.)

Jari Helminen (2016, 14–17) kirjoitti toimittamassaan kirjassaan Sosiaaliohjaus -lähtökohtia ja käytäntöjä, kuinka sosiaaliohjaus tarvitsee työmuotona enemmän tarkastelua ja että tärkeitä olisi tehdä näkyväksi sosiaaliohjauksen perusteet. Sosiaaliohjauksessa lähtökohtana on asiakkaan elämänhallinnassa kohtaamansa haasteet taikka haasteet osallisuudessa yhteisön tai yh-

teiskunnan toimintaan. Sosiaaliohjauksen tavoitteet ovat identiteetin tukeminen, elämäntaitojen opetteleminen ja katkenneiden ihmissuhteiden rakentaminen. Näihin asiakas ja työntekijä lähtevät hakemaan yhdessä ratkaisuja huomioiden asiakkaan ikä, elämänvaihe ja mahdollisesti kohdattu elämäkriisi. Sosiaaliohjauksen toteutuksessa huomioidaan myös asiakkaan fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen hyvinvointi sekä voimavarat että toimintakyky huomioiden arjen sujuvuus. Sosiaaliohjauksen perustana on asiakaslähtöisyys, toiveet ja odotukset huomioiva työskentely. Arjessa tukee asiakkaan elinympäristössä tehtävä työtä.

3.4 Mielen terveystyö

Ajantasaisessa mielen terveystyölaissa (14.12.1990/1116) on säädetty 1§ mielen terveystyöstä, että mielen terveystyöpalveluita (sosiaali- ja terveydenhuollonpalveluita) annetaan lääketieteellisen arvion perusteella sairauden tai häiriön vuoksi henkilöille, jotka potevat mielen terveyden häiriöitä tai ovat mielisairaita. Mielen terveystyöhön kuuluu ehkäiseminen, lievittäminen sekä parantaminen ja sillä tarkoitetaan yksilötasolla psyykkisen persoonallisuuden, toimintakyvyn sekä hyvinvoinnin kasvun edistämistä. Yhteiskuntatasolla työhön kuuluu elinolosuhteiden kehittäminen niin, että voidaan ehkäistä mielen terveyshäiriöiden syntyä sekä edistetään mielen terveystyötä ja tuetaan mielen terveystyöpalveluiden järjestämistä. Lain 2§ säädetään, että sosiaali- ja terveysministeriö (STM) vastaa työn suunnittelemisesta, valvonnasta ja ohjauksesta yleisesti ja aluehallintovirasto (AVI) toimialueellaan. AVI valvoo erityisesti itsemääräämisoikeuksien rajoittamista. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos (THL) toimii asiantuntijavirastona mielen terveystyössä. 3§ velvoittaa kunnat järjestämään mielen terveystyöpalvelut terveydenhuoltolain (1326/2010) ja sosiaalihuoltolain mukaisesti (1301/2014). Lain 4§ mukaan mielen terveystyöpalvelut tulee järjestää kuntayhtymän tai kunnan alueella tarvelähtöisesti ensisijaisesti avopalveluna tukien itsenäiseen suoriutumiseen sekä oma-aloitteiseen hoitoon hakeutumiseen. Työnohjausta edellytetään mielen terveystyön antamisessa. 5§ (11.12.2009/1066) on säädetty, että henkilön tarvitseman sosiaalisen ja lääkinnällisen kuntoutuksen lisäksi on mahdollistettava tuki- ja palveluasumista lain erikseen säätämällä tavalla. Mielen terveystyöpalveluiden on muodostettava toiminnallinen kokonaisuus. Kiviniemi ym. (2014, 35) kirjoittivat, että myös muitakin lakeja on tärkeitä tuntea, kuten lastensuojelulaki (13.4.2007/417), päihdelaki (17.1.1986/41) ja tartuntatautilaki (1227/2016) mielen terveystyötä tehdessä.

Eettisissä ohjeissa niin sosiaalialalla (www.talentia.fi), lääkäreillä (www.laakariliitto.fi) kuin sairaanhoitajilla (www.sairaanhoitajaliitto.fi) on määritelty muun muassa asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja hyvinvoinnista, henkilökohtaisesta ja ammatillisesta rehellisyydestä, ammatillisesta pätevyydestä sekä asiakaspalvelusta. Työntekijän tehtävänä on tarjota organisoitua ja tehokkaasti korkealaatuisia palveluita. Velvollisuutena on omien taitojen kehittäminen sekä ylläpitäminen ja asiakkaille tulee tarjota aina parhaita mahdollisia palveluita. Sen lisäksi työntekijän on käytäyttyävä moraalisesti ja eettisesti korkeatasoisesti, lakeja noudattaen,

taattava asiakasturvallisuus sekä kunnioitettava ihmisarvoa. Eettisiin arvoihin sosiaali- ja terveysalalla kuuluu tasa-arvo, vapaus, arvokkuus ja oikeus. Asiakkaita tulee kohdella kunnioittaen, tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti. Itseohjautuvuus, riippumattomuus, aloitteellisuus ja oikeus tehdä itseään koskevat päätökset ovat asiakkaan vapautta ja oikeutta. Periaatteena on laillisten oikeuksien suojeleminen sekä kunnioittaminen ja lakien noudattaminen. Käypä hoito -suositukset ovat terveydenhuollon ammattilaisille ja kansalaisille tehtyjä kansallisia, riippumattomia hoitosuosituksia, jotka perustuvat tutkimusnäyttöön ja uudet tutkimuslöydökset tulevat nopeimmin käyttöön tämän kautta. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) ja eri järjestöjen kannanotot ovat merkityksellisiä mielenterveystyötä tehdessä. Sosiaali ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) valvoo toiminnan asianmukaisuutta. Ammattitaitoinen työntekijä seuraa aktiivisesti yhteiskunnan muutoksia sekä eri tietolähteitä ja perustaa osaamisensa laaja-alaiseen tietoon, joka perustuu tutkimustietoon, kehittämistyön tuotoksiin sekä kokemustietoon sekä ottaa aktiivisesti osaa keskusteluun, että päätöksentekoon. (Kiviniemi & ym. 2014, 34–36.)

Mielenterveystyössä käytetään minuutta. Minän tietoisella käytöllä tarkoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisen tapaa toteuttaa ammatillisia roolejaan sekä hänen ymmärrystä ammatillisten yhteistyösuhteiden vaikuttaviin tekijöihin, jotka muodostuvat omasta itsestä, asiakkaasta sekä tilanteesta. Oman persoonan käytöstä työvälineenä on kirjoitettu suomeksi vähän ja näin ollen oman itsensä tuntemisen merkityksestä ei välttämättä tulla tietoiseksi eri koulutuksissa. ”Minä” on monimutkainen prosessi, jossa on yksilön tajunnanvirtaa havainnoinnista, ajattelusta, suunnittelusta, valinnoista ja arvioinnista samanaikaisesti näiden synnyttäessä minämäärityksen rakenteita tuloksena. Oman persoonan käyttö työvälineenä on vaativaa ja raskasta ja ammatillinen yhteistyösuhte on yleensä yhdensuuntainen, jolloin omat tunteet ja reaktiot tulee sivuuttaa. Näin ollen itsereflektio itsestä työntekijänä sekä omasta työstä on ensiarvoista, jottei kuormitus pitkällä aikavälillä kuormita liiaksi tekijää. Mielenterveystyön tekeminen vaatii työntekijältä jatkuvaa kehitystä ja kasvua, aivan kuten mielenterveystyössä on tavoitteena asiakkaan parempi itseymmärrys ja kehitys. Itsekasvun ymmärrys voi olla yksi palkitseva tekijä tehdystä työstä. (Kiviniemi & ym. 2014, 8–9, 21.)

3.5 Sosiaaliohjaus mielenterveystyössä

Sosiaaliohjaus mielenterveystyössä ei rajaudu vain sosionomi (AMK) työkäytännöksi, vaikkakin sitä toteuttavien sosionomien (AMK) aseman vahvistuminen olisi toivottavaa, sillä koulutus antaa vahvan tietoperustan, jonka avulla ymmärretään kulttuurisia, yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia ilmiöitä. Nykynäkemyksen mukaan mielenterveys ei ole vain yksilön resurssi, vaan myös yhteisön ja perheen sekä yhteiskunnan resurssi. Sitä voidaan joko lisätä tai se voi hupeta. Yksilön mielenterveys heijastaa muutoksia ympäristöstä ja yksilöstä vaikutusten ollessa molempien suuntaisia. Sosiaaliohjaus mielenterveyskuntoutuksessa kytkeytyy aina moniammatilliseen

yhteistyöhön sekä hoidolliseen lähestymistapaan. Asumisyksikössä sosiaalialan ammattikorkeakoulutettujen työtehtävien tulisi aina painottua sosiaaliohjaukseen tavoitellen itsenäisempää asumista. Osallistamista, sosiaalisten roolien ja taitojen takaisin saamista sekä toimintakyvyn ja elämänhallinnan vahvistamista edistetään asumisyksikön ulkopuolella. Kehittämispalveluissa on mukana niin matalankynnyksen kuin jalkautuvan sosiaaliohjauksen palveluiden yhdistäminen terveydenhuollon joustaviin mielenterveyspalveluihin. Näin vastataan mielenterveyspalveluiden kehittämistavoitteisiin edistämällä osallisuutta yhteisössä ja yhteiskunnassa. Alueuuden avulla edistetään yksikön ulkopuoliseen osallisuuteen ja aktivointiin. Mielenterveystyön tekeminen edellyttää tietoa mielenterveydestä ja tiedon osaavaa hyödyntämistä. Ohjaustyön tavoitteisiin sisältyy aina myös psykoedukatiivinen työote. (Sayed 2016, 140.)

Keskeisenä ideana ja tavoitteena psykoedukaatiossa on hahmottaa ja käsittää asiakkaan ja perheen tilanne tavanomaisena perhetilanteena eikä sairaana perheenä. Psykoedukaation taustalla on valmennusta, kognitiivis-behavioraalista ohjausta sekä terveyden edistämistä. Kehitys psykoedukaatiossa kulkee kohti määrätietoista, tuotteistettua valmennus- ja opetusohjelmaa asiakkaan ja verkoston kanssa. Opaskirjoja on valmistettu tukemaan työskentelyä. Psykoedukaatio ei paranna, mutta voi vähentää oireita, sen ollessa myös kustannustehokasta silloin kun valmennusta ja opetusta järjestetään ryhmämuotoisena. (Psykoedukaatio käsite, käyttö ja vaikuttavuus 2017.) Pääpaino behaviorismissa on havaittavalla ja ulkoisella käyttäytymisellä. Lähestymistavan mukaan ihminen passiivisena olentona vastaanottaa ärsykeitä ympäristöstä. Menetelmässä keskeistä on palkitseminen sekä palkkiotta jättäminen ja toimintatavat, joissa menetetään etuudet. Kognitiivisessa lähestymistavassa ihminen voi löytää elämäänsä uusia toimintatapoja, sillä ihminen on oppiva ja omaa luontaisen kyvyn muuttua. Mielenterveystyössä oleellista on vahvistaa myönteisiä ja poisottaa negatiivisia toimintamalleja. Kolme perusolettamusta liittyvät lähestymistapaan; käyttäytyminen on tahdonalaista oireet mukaan lukien, etsitään myönteinen puoli miettiessä käyttäytymisen motiiveja sekä hyväksytään ihmiselle omintakeinen tapa elää, auttaen heitä elämään ilman elämää vaikeuttavia ongelmia tai oireita. (Kiviniemi ym. 2014, 39.) Sayed (2016, 139.) jatkaa psykoedukaation olevan tiedonjakamista mielenterveyden häiriöstä, miten se vaikuttaa, sekä mitkä tekijät vaikuttavat kuntoutumiseen tavoitellen parempaa ymmärrystä, asiakkaan vastuunoton edistämistä sekä kuntoutumisen tukemista. Tärkeätä psykoedukaatiossa on purkaa esteitä avun hakemiselle ja stigman eli leiman purkaminen. Pitkätuntien tavoitteena on auttaa asiakasta tunnistamaan omia mahdollisuuksia sekä voimavaroja ja näin lisätä uskoa asiakkaalle mahdollisuuksiin oman kuntoutumisen edistämiseen sekä elämäntilanteen korjaantumiseen ja ylläpitää niitä.

Sayed Terttu (2016, 132) kirjoitti sosiaalihuoltolaissa määritellyn sosiaaliohjauksen (ks. kohta 2.2) vastaavan mielenterveysasiakkaiden ja heidän omaistensa psykososiaalisiin ongelmiin. Tohtori opiskelija Olli Snellman (2016, 2 ja 24) Jyväskylän yliopistosta on esitelmöinyt kattotermin

psykososiaalinen tuki tarkoittavan toimintaa, ”jota järjestetään henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi sekä vaikeiden aiempien kokemusten ja nykyisen tilanteen tuottamien seuraamusten torjumiseksi ja lievittämiseksi”. Sayed (2016, 133–137) jatkaa, kuinka muun muassa ihmissuhteisiin, nopeitempisiin elämänmuutoksiin ja mielenterveyteen liittyvät psykososiaaliset ongelmat ovat asiantuntijoiden mielestä merkittävimpiä kansanterveydellisiä haasteita nyt ja tulevaisuudessa. Mielenterveystyössä lääketieteeseen perustuvan hoidon rinnalle on kehittynyt tietoperustaa niin yhteiskunta- kuin käyttäytymistieteiden tutkimustuloksista ja näiden pohjalta on perustettu lähestymistapoja, työmuotoja sekä palveluita. Terveystuho ei ulotu mielenterveyteen vaikuttaviin tekijöihin ja näin ollen mielenterveyspolitiikan tulee olla yhteiskunnassa kaikkien sektoreiden asia. Psykososiaalinen työorientaatio on saanut tilaa tunnustettaessa pelkän lääketieteellisen ja hoidollisten keinojen olevan riittämättömiä. Psykososiaalisen ohjaustyön edellytyksenä on tuntee mielenterveyttä sekä sen häiriöihin vaikuttavia tekijöitä, mutta myös asiakkaan elämämaailman tuntemista sekä mielenterveyshäiriöiden seurauksia. Ohjaustyössä tulee tunnistaa tuen- ja ohjauksen tarve, osata asiakastyötä ja asiakaslähtöistä työtä sekä tuntee palveluita halliten verkostotyöskentely. Psykososiaalisessa ohjauksessa työn lähtökohtana on asiakkaan itsensä tuoma tai muuten esille tuleva ongelma taikka ristiriitatilanteen käsittely.

Mielenterveyspalveluihin on kohdistunut suuria moninaisia muutoksia. Järjestöjen sekä yksityissektorin mukaan tuleminen, vastuun siirtyessä kunnille, on monimuotoistanut palveluita, mutta samalla vaikeuttanut palveluyhteistyötä (Sayed 2016, 133). Projektissa Visio perhelähtöisyydestä Mielenterveys ja päihdeasiakasta tuettaessa (Suominen & Blommila & Tuominen 2013, 9) on todettu aktivoivien ja toimivien palveluiden kehittämisen olevan aikaa vievää työtä. Työn lähtökohdan tulisi olla, minkälaisesta tuesta asiakas hyötyy ja toimiva palveluratkaisu voi löytyä luovista, yksityisen verkoston ja erilaisten palveluiden yhdistelmästä. Näin ollen jo olemassa olevat palvelut eivät välttämättä itsessään ole toimivaa ja hyvää palvelua. Terveystuho ja hyvinvointilaitos (2017b) on linjannut kansallisen linjauksen mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi. Siinä painotetaan palveluiden tuottamisen olemista toimivana kokonaisuutena, kehitetään ohjauskeinoja ja vahvistetaan asiakkaan asemaa. Lisäksi panostetaan ennaltaehkäisyyn. Sosiaali- ja terveystuho (2017b) Mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa tuotiin esille työn koordinoimisen merkityksen lisäämistä, jotta palveluiden päällekkäisiltä toiminnoilta vältytään, selkiytetään moninaista palvelujärjestelmää ja asiakkaan väliinputoaminen estetään. Tietojärjestelmien yhteensovittaminen terveystuho- ja sosiaalihuollon välillä on pitkän aikajakson tavoitteena. Seuranta tehdään asiakastyytyväisyyttä mittaamalla sekä rekistereitä hyödyntämällä. Sayed (2016, 131–132, 139) nosti esille myös valtakunnallisesti toimivat mielenterveysjärjestöt, jotka toimivat omilla asiantuntemusaloillaan. Vertaisuuteen ja kokemusasiiantuhtuuteen liittyviä toimintamalleja on myös kehitettynä. Aikuisten mielenterveystuho kenttä käsittää hajanaisen ja laajan palveluverkoston, johon kuuluu erikoissairaanhoido, perusterveystuho, sosiaalihuolto, yksityis- ja kolmassektori sekä matalankynnyksen palvelut.

3.6 Asumissosiaalinen työ tukemassa arkea

Mielenterveyslaissa (14.12.1990/1116) säädetään 4§ mielenterveyspalvelujen periaatteissa, että itsenäistä suoriutumista sekä oma-aloitteista hoitoon hakeutumista tuetaan niin, että palvelu voidaan järjestää avopalveluna. 5§ säättää, että kunnan sosiaalitoimen on velvollisuus järjestää yhdessä asianomaisen kanssa tuki- ja palveluasumista, jonka tarve liittyy hänen lääkinälliseen- tai sosiaaliseen kuntoutukseen. Asianomaisella voi olla joko mielenterveydellisiä häiriöitä tai mielisairaus.

Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) 21§ säädetään asumispalveluista. Palveluissa on aina ensisijaisena kotiin annettavat palvelut, sen sijaan että asianomainen muuttaisi tai edellyttäisi palvelun ja asumisen sisältävää palvelua. Tuettuun asumiseen kuuluu sosiaaliohjaus sekä muut sosiaalipalvelut ja sitä järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen siirtymisessä taikka itsenäisessä asumisessa. Ympäri vuorokautista hoitoa ja tukea tarvitseville tarjotaan tehostettua palveluasumista. Silloin kun toteutetaan asumispalveluita, tulee huolehtia siitä, että henkilö saa tarpeelliset kuntoutus- ja terveydenhuollon palvelut, kunnioitetaan oikeutta osallistumiseen sekä yksityisyyttä. Asumispalvelua järjestetään erityisesti syystä tarvitsevalle henkilölle, joka on avun ja tuen tarpeessa asumisen järjestämisessä tai asumisessa. Lain 14§ velvoittaa kunnan järjestämään asumispalveluita sosiaalipalveluina huomioiden säädökset sekä muun muassa mielenterveyslaki (14.12.1990/1116).

Hyvinvoinnin osatekijöihin sisältyy sosiaaliset suhteet, riittävä toimeentulo, arjen sujuminen sekä asuminen. Huono-osaisuuteen ja yhteiskunnalliseen marginaaliin ajautumiseen voidaan liittää minkä tahansa edellä mainitun hyvinvointitekijän pitkäaikainen murentuminen. Syrjäyttävät tekijät voivat vaikuttaa samanaikaisesti ja johtaa epävarmaan asumistilanteeseen. Asunnottomiin henkilöihin liitetään laajemmassa käsitteen tulkinnassa myös asunnottomuusuhan alla olevat henkilöt. Sosiaaliohjaukseen sekä sosiaalityöhön yhteydessä tehdään asumissosiaalityötä, joka työmuotona tarkoittaa ohjauksellista työtä asunnottomien parissa tai asunnottomuuden kokeneiden kanssa. Asumissosiaalityön tavoitteena on asumisen turvaaminen ja ennaltaehkäistä asunnottomuutta. Palveluorganisaatioissa aikuisille suunnattua arkea sekä asumista tukevaa työtä kutsutaan asumispalveluksi. Sitä voidaan toteuttaa eri kokoisissa asumispalveluyksiköissä, joihin sijoitetaan henkilöitä, jotka katsotaan asunnottomiksi. (Hyväri 2016, 116.)

Tutkimuksessa Paikka asua ja Elää? Granfelt Riitta (2013, 209) on määritellyt asumissosiaalityön vastaamaan (psyko)sosiaalisiin ja käytännöllisiin ongelmiin, jotka vaarantavat asumisen, ensisijaisen tavoitteen olevan asunnottomuuden ennaltaehkäisy sekä asumisen turvaaminen ja merkittävästi edesauttaa asiakkaan kuntoutumista. Asumissosiaalityö voi olla rakenteellista moniammatillista verkostotyötä, mutta usein se toteutuu asukkaan ja ammattilaisen välisenä vuorovaikutustyönä niin yksilö, ryhmä kuin yhteisötasolla. Asumissosiaalityön kehittäminen on hy-

vin ajankohtaista, sillä asunnottomuuden vähentämiseen sovelletaan asunto ensin -mallia. Hyväri (2016, 116–117, 120) on kirjoittanut mallin periaatteena olevan, ettei elämän ongelmista ja kriittisistä vaiheista tule pysyvää estettä asunnon saamiselle. Pääpaino on asumisen turvaaminen ja haittojen vähentäminen, jolloin oma asunto ja koti ovat edellytys sille, että voi toipua esimerkiksi psyykkisistä ongelmista. Asunto ensin -periaatteen takana on yhteys kansainväliseen kehitys- ja tutkimustyöhön. Toinen asumisen edistämiseen liittyvä polku on Portaikkomalli, jossa luodaan jatkumo toipumista tukeviin palveluihin ja kuntoutuskäytäntöihin. Lyhytkestoisesta kriisiasumisesta asiakas etenee portaittain asumisyksiköstä vähemmän tuettuun asumiseen ja siitä lopulta itsenäiseen asumiseen. Vapaus sekä itsenäisyys lisääntyvät portaittain edessä kohti enemmän autonomiaa sisältäviä asumismuotoja. Portaikkomallissa esimerkiksi mielenterveyden tukeminen on ensisijaista, jolloin asunnottomuus on toissijaista. Kansainvälinen ilmiö on tällä hetkellä laitosmaisten hoito- ja palvelurakenteiden purkamisen. Näin asumispalveluilla on sosiaalipoliittinen taustatekijä. Pyrkimyksenä on integroida palveluryhmiä, jotka ovat luokiteltu erityisryhmiksi, normaaleihin elin- ja asumisympäristöihin.

Kuntien velvollisuus on järjestää lakisääteiset asumispalvelut hankkimalla niitä eri tavoin joko itse tuottamalla, yhteistyössä muiden kuntien kanssa, kuntayhtymän jäsenenä tai hankkimalla kolmannelta sektorilta tai yksityisiltä palvelun tuottajilta. Kolmannessa sektorissa ovat esimerkiksi säätiöt ja järjestöt. Palveluasumiseen haetaan muun muassa mielenterveyspalveluiden kautta ja maksut ovat yleensä tulosidonnaisia ja asumisesta peritään vuokrasopimuksen mukaista vuokraa. Tuki asumista voi saada silloin, kun tuen tarve on suurempi kuin mitä tavanomaiseen asuntoon voidaan järjestää. Tuettu asuminen sisältää asumisen tukemista sosiaaliohjauksella ja muilla sosiaalipalveluilla. Lisäksi kunnat järjestävät tehostettua palveluasumista sekä palveluasumista. (Hyväri 2016, 118.)

Mielenterveys asiakkaiden kanssa työskennellessä syrjäytyminen ilmenee usein eristäytymisenä tai vetäytymisenä sosiaalisista suhteista sekä osallisuudessa ja yhteisöihin liittymisissä. Epäsosiaalinen elämäntapa, kiinnittyminen päihdekäyttäjien ryhmiin sekä alakulttuureihin, joissa on rikollista toimintaa voivat olla omaksuttuna mielenterveystyön asiakkaalla. Heihin kohdistetaan usein ennakoasenteita sekä -luuloja ja heidät leimataan usein moniongelmaisiksi ja vaikeiksi asiakkaiksi. Syrjäytymisprosessi on monivaiheinen sekä pitkäkestoinen. Mielenterveysongelmien kanssa kamppailu johtaa monissa tilanteissa pitkittämään kuntoutumisprosessia ja näin johtaa eläkkeelle siirtymiseen. Sosiaaliohjauksen vastaanottaminen ja antaminen ovat monesti haastavaa vaikkakin tarve on suuri. (Hyväri 2016, 118–119.)

Asumissosiaalityön tehtävänä on myös asiakkaan täyden osallisuuden ja kansalaisuuden tukeminen, jotta ennaltaehkäistään riippuvuutta ammattilaisesta avusta ja palveluista. Tätä kutsutaan palveluriippuvuudeksi, jolloin yhteiskunnan laidalla oleminen sekä epäitsenäisyys koke-

muksina vahvistuvat. Tämä on estämässä sosiaalisesti hyväksytyksi tulemista sekä merkityksellistä roolia elämässä eikä voimaantumista, oman elämän haltuunottoa taikka valtautumista pääse tapahtumaan. (Hyväri 2016, 120.) Granfelt (2013, 224–226) on kutsunut asumissosiaalista työtä myös kotiutumistyönä, sen tavoitellessa oman asunnon muodostavan oman kodin ja paikan asunnottomuuden jäädessä pysyvästi taakse. Asumisen ja arkielämän sujumisessa sekä onnistumisessa vaikuttavat monet tekijät perustan ollessa asuminen, suhde työntekijöihin sekä muihin asumiseen liittyviin suhteisiin. Koko elämää leimanneet psyykkiset sekä sosiaaliset ongelmat pitkään jatkuneina tarvitsevat monenlaista tukea arkeen. Työskentelyssä on huomiotava prosessin vaiheet sekä erilaiset elämäntilanteet. Hyväri kirjoitti asumissosiaalityöllä tarkoitettavan kaikkia niitä toimia, joilla vahvistetaan asiakaan kykyjä omaehtoiseen ja itsenäiseen elämäntapaan ja asumiseen eli asumisvalmiuksia. Näkökulman ollessa sosiaaliohjauksessa kyseessä on osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä toimintakyvyn ja elämäntilanteen vahvistamisesta. Kuntouttavassa työssä korostetaan itsemääräämisoikeutta ja vapautta vaikuttaa asumisen luonteeseen ja asuinpaikkaan työn luonteen ollessa voimavarasuuntautunutta. Ennaltaehkäisevässä työtöteessä pyrkimyksenä on estää niiden riskien toteutuminen, jotka voisivat vaarantaa asumisen. Sosiaaliohjauksen asiakastyön osaamisessa korostuu monipuolinen ymmärtäminen, kehityksen ja kasvun tukeminen yksilön eri elämäntilanteissa sekä asiakasryhmien ja asiakkaiden tukeminen arjessa. Epätasa-arvon ja huono-osaisuutta tuottavien rakenteiden analysointi on osallistavaa yhteiskuntaosaamista, jolloin mahdollistetaan kansalaisten osallisuuden vahvistamista sekä ryhdytään yhteistyössä asiakkaiden ja muiden toimijoiden kanssa yhteistyöhön, vaikuttamistyöhön. Nämä kaikki voidaan peilata asumisvalmiuksia tukevaan työhön asumissosiaalisessa työssä. Työtä tehdään usein asiakkaiden kanssa, joilla on monia terveydellisiä ja sosiaalisia ongelmia ja jotka ovat ajautuneet yhteiskunnan marginaaliryhmiin. Näiden korjaamiseen tarvitaan yhteistyötä eri ammattiryhmistä. Hyväri kirjoitti lisäksi, kuinka asumissosiaalityön edellyttävinä ulottuvuuksina, ei vain täydentävinä, tulisi olla konkreettisen tuen, ohjauksen ja avun sekä kansalaisuuden vahvistamisen ja yhteiskuntaan osallistamisen. (Hyväri 2016, 124–125.)

Asumissosiaalisessa työssä tuen antaminen itseohjautuville vertaistukiryhmille edistää ja vahvistaa osallisuutta. Asiakkaiden osallistuminen, oma aktiivisuus ja vaikuttamistyö menetelminä opettavat yhteisö- ja yhteiskuntaosallisuuteen. Vertaistukiryhmät voivat toimia voimaannuttavina ja tulevaisuusorientaatiota ylläpitävinä yhteisöinä mielenterveyskuntoutuksessa. (Hyväri 2016, 123.)

Juhila Kirsi (2006, 171) on kirjoittanut ristiriidasta, joka liittyy kontrolloivaan sosiaalityöhön ja sosiaalityöhön, joka perustuu huolenpitoon. Huolenpitoon ja kumppanuuteen perustuva työ on myös ristiriitainen. Huolenpitosuhteessa riippuvuus toisesta voi olla suurempi ja sudenkuopaksi voi tulla liiallinen holhoaminen. Tällöin asiakas on kykenemätön omaan toimijuuteen, lapsi, joka vaatii jatkuvaa apua ja tukea, jollei jopa pysyvää. Kumppanuudessa uskotaan jokaisesta

voivan tulla oman elämänsä kapteeni ja asiakas on osallistuva ja häntä valtaistetaan tasaver-
taisessa suhteessa. Hyväri Susanna (2016, 125) on kuvannut Juhilan ajatuksia niin, että amma-
tillisen työn kehittämisessä asumissosiaalityössä on tärkeää selvittää, miten on mahdollista yh-
distää kriittinen ja osallistava yhteiskuntanäkemyks työtöteeseen, jossa painotetaan asiakastyön
osaamisen ja ohjauksen tukemista. Hyväri toi esille myös Juhilan kritiikin, jossa osallistava,
kriittinen ja valtaistava sosiaalityö on ristiriidassa työtöteessä, jossa korostetaan normalisointia
ja huolenpitoa.

Palveluiden käyttäjät, kehittäjät sekä tutkijat eivät aina kohtaa tai tee yhteistyötä systemaat-
tisesti. Erityisen tärkeää olisi kuitenkin saada tietää käyttäjäkokemuksia sekä hyödyntää niitä,
sillä heillä on elämäkokemuksensa kautta kuntoutumisen eri osista kokemusta, tietoa ja näke-
mystä. Erityisen tärkeää tämä on pitkäaikaisilta palvelujen käyttäjiltä, jos niistä on seurannut
identiteetin tai sosiaalisen aseman muutoksia sekä leimaantumista. Kansalaisten osallistumi-
seen perustuvat palvelut, joissa syrjäytyneiden kokemustietoa vahvistetaan sekä osallistetaan
kehittämistyöhön edellyttää sosiaalipolitiikan suunnanmuutosta. (Hyväri 2016. 123.)

4 Sosiaalinen kuntoutus & mielenterveyden häiriöiden kuntoutus

Tässä kappaleessa käyn läpi uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaista sosiaalista kuntou-
tusta sekä mielenterveyshäiriöiden kuntoutusta ja siihen liittyviä erityispiirteitä pääpiirteis-
sään, opinnäytetyön painopisteen ollessa sosiaaliohjauksessa.

Kelan tutkimusosasto on tutkimushankkeeseen pohjautuvassa kirjassa Kuntoutus muuttuu - entä
kuntoutusjärjestelmä todennut Suomen kuntoutusjärjestelmän olevan arvostelun kohteena,
vaikkakin sen tosiallisista vahvuuksista ja puutteista tiedetään vähän. Suomessa on tehty hyvin
vähän kokonaisjärjestelmätason tutkimusta, sille ollen suurta tarvetta haasteellisuudesta huo-
limatta. Kirjan toivotaan nostavan esille kysymyksiä kuntoutuksesta yhteiskuntapoliittiseen kes-
kusteluun nykyistä vahvemmin. (Ashron, Autti-Rämö, Lehto & Rajavaara 2013, 4.)

4.1 Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 17§ käsittelee sosiaalista kuntoutusta. Se on tehostettua tukea
vahvistamaan sosiaalista toimintakykyä, osallisuuden edistämiseen sekä syrjäytymisen torju-
miseksi. Sosiaalisessa kuntoutuksessa tulee selvittää sosiaalinen toimintakyky sekä mahdollinen
kuntoutustarve, yhteensovittaa kuntoutuspalveluja tarvittaessa antaen samalla kuntoutusoh-
jausta ja -neuvontaa. Asiakkaalle annetaan arkipäivästä suoriutumiseen ja elämänhallintaan
valmennusta sekä mahdollistetaan tuen antaminen sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa sekä
ryhmässä toimiminen. Sosiaalista kuntoutumista tulee tukea myös muilla tarvittavilla edistävillä
toimenpiteillä. 3§ Määrittelee nuoreksi 18-24 vuotiaan ja heidän kohdalla laissa on määritelty

yhdeksi tukimuodoksi sijoittaa nuori työ-, työkokeilu-, työpaja- opiskelu- tai kuntoutuspaikkaan. Tukemisen yksi muoto on myös ennaltaehkäistä edellä mainittujen keskeytyminen. Kuntoutusportin artikkelissa Sosiaalinen kuntoutus (2017) on kirjoitettu sosiaalisen kuntoutuksen olevan sosiaalihuollon vastuulla niin toteutuksen kuin suunnittelun osalta. Toteuttamisessa tehdään monitahoista ja -ammattillista yhteistyötä. Sosiaalista kuntoutusta järjestetään usein erilaisilla hankerahoilla sekä järjestöjen ja muiden kolmannen sektorin toimijoiden kautta, sen ollessa monin eri tavoin tarjottavaa palvelua. Tavoitteena on kuntouttaa sosiaalista toimintakykyä, sosiaalisia vuorovaikutuksen edellytyksiä ja näin palauttaa syrjäytyneitä yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Tuulio-Henrikkson (2013, 153) on määritellyt artikkelissaan kolmannensektori toimijoiksi muun muassa A-klinikkasäätiön, Mielen terveyden keskusliiton, Suomen mielen terveysseuran ja Kirkon perheneuvonnan sekä monia muita yhdistyksiä ja säätiöitä Raha-automaattiyhdistyksen ollessa keskeinen rahoittaja.

Erikoistutkija Karjalainen Vappu ja professori Rajavaara Marketta (2012, 3–4) ovat kirjoittaneet Kuntoutus-lehden artikkelissaan, kuinka sosiaalista kuntoutusta on lähdetty perustelemaan lakiin kirjoitettavaksi järjestelmälähtöisyydestä käsin, sen ollessa Suomessa jo puolivuosisataa puheenaiheena. Käsitepari sosiaalinen kuntoutus on käsitteenä monimutkainen ja peruspiirteitä kuvaavaa reaali-määritelmää ei kannata tavoitella. Laissa sosiaalisella kuntoutuksella selkeytetään sen asemaa kuntoutuskokonaisuudessa. Nyky-yhteiskunnassa, joka on nopea muutoksinen, taloudellisesti niukka ja yksilöllistynyt, koventunut kilpailu altistaa pettymyksille sekä syrjäytymiselle vuorovaikutussuhteiden vähentyessä. Nämä luovat tarvetta sosiaaliselle kuntoutukselle. Yhteiskunnan marginaaliin joutuessa sosiaalinen kuntoutus mahdollistaa monisyisten elämän vaikeuksien uudelleen rakentamisen. Siinä mahdollistuu toiminta- ja työkyvyn vahvistaminen sekä katkenneiden ihmissuhteiden sekä vaikeiden tilanteiden uudelleen tarkastelu. Sosiaalista kuntoutusta tehdään monialaisesti dialogissa, useiden näkökulmien yhteensovittamisessa ja yhteyksiä rakentaen.

Erikoistutkija Palola Elina (2012, 33–34) on kirjoittanut samassa Kuntoutus-lehdessä, kuinka mielen terveys- ja päihdeongelmat ovat yksi keskeisimmistä yhteiskunnallisista ongelmista muun muassa syrjäytymisen lisäksi. Hän toi esille, kuinka kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien kohdalla tulee huolehtia siitä, että he saavat osakseen sosiaalista kuntoutusta. Henkilön voimavarojen ollessa heikoimmat ja tarpeiden ollessa perustavammanlaatuiseimpia, sitä selkeämmin julkisen vallan tulee antaa tukea ja vahvistaa yksilön oikeuksia. Lain käyttöön ottaminen tarvitsee Palolan mielestä vahvaa ohjausta sekä valvontaa valtakunnallisesti sekä terveys- ja sosiaalihuollon henkilöstön kouluttamista, painopisteen ollessa osallisuuden lisäämisen, niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla ennaltaehkäisevästi, korjaavan työn sijasta. Palola (2016) on pitänyt Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen esityksen nimellä Sosiaalinen kuntoutus- sotea ja kuntoutusta, jossa hän diassa numero 7 on kirjoittanut hallituksen ohjelman, jossa toimeenpannaan kokonaisuudistus kuntoutusjärjestelmään. Kymmenen vuoden tavoitteena jokaisella yksilöllä

on mahdollisuus kokemukseen valintojen tekemisestä, vaikuttamisesta ja vastuun ottamisesta. Esityksessä on esillä myös edellä käytyä sosiaalihuoltolain 17§, kuvaten sitä palveluna, jossa yhdistyy yksilöllinen ja toiminnallinen tuki. Diassa numero 24 kirjoitettiin sosiaalisen kuntoutuksen kolmesta T kirjaimesta; tajua, tunnista, tunne ja tiedä. Ensimmäinen, *tajua*, tarkoittaa kykyä muuttamaan omaa työtapaa ja tajuamaan ihmisen muutoksen toimintamahdollisuuksissa sekä toimintaympäristössä. Toinen, *tunnistaminen*, tarkoittaa yksilön tilanteen tunnistamista, tavoitellen pystyvyyden tunteen rakentamista sekä vahvistamaan toimintaedellytyksiä. *Tunne ja tiedä*, kolmas T kirjain, tarkoittaa yhteistyötä toimijoiden, kumppaneiden ja verkostojen kanssa. Yhteyksien luomista ihmisiin ja yhteiskuntaan, vaikuttamista. Palola jatkoi, että aitoa parantamista, muutokseen johtavaa interventiota (väliintuloa) tapahtuu vain silloin kun, keskiössä on ihmisen elämäntilanne, toimintaedellytykset ja pystyvyys. Peruslinjauksena on saattaa aktiivisen sosiaalityön piiriin ”systemiin hukkuneet” pitkäaikaisasiakkaat. Toiminnallisuuden kautta kuuluminen johonkin yhteisöön, turvallisuuden tunne ja luottamus ovat edellytyksiä kuntoutumiselle.

4.2 Mielenterveyden häiriöiden kuntoutus

Mielenterveyshäiriöiden kuntoutuksen ja hoidon erottaminen voi olla toisinaan epäselvää, niiden muodostaessa kokonaisuuden, jossa kaikki osat tavoittelevat arkipäivän selviytymiskeinojen ja elämänlaadun parantamista. Oikeiden kuntoutustoimenpiteiden valinta oikea aikaisesti on olennaisesti tärkeää. Osa kokonaishoidon suunnitelmaa tulisi olla kuntoutuksen toiminta- ja työkykyä kohentavat toiminnot, johon kuuluvat muun muassa arjen selviytymiskeinojen opetteleminen sekä kehittää sosiaalisia vuorovaikutustaitoja mukaan lukien ammatillinen kuntoutus. Kognitiivisia taitoja tehostavat muodot ja tiedonantaminen sairaudesta (psykoedukaatio) sekä sosiaaliset (asuminen ja klubitoiminta) tukijärjestelyt ovat myös osa kuntoutusta. Ammattihenkilöt ovat kuntoutujan yhteistyökumppaneita, jotka rohkaisevat sekä motivoivat kuntoutujaa, niin asettamaan itselleen tavoitteita kuntoutumisen suhteen, kuin toteuttamaan omia tavoitteitaan. Kuntoutuksen osana on myös lääkehoidon seuranta, huomioiden sen, että lääkehoito sinällään ei välttämättä riitä toimintakykyä kohentamaan. Näin ollen tärkeä osa kuntoutusta on edistää oireiden kanssa elämisen taitoja. Kuntoutuksessa tulee huomioida myös eri mielenterveydenhäiriöt sekä niiden eri vaiheet sekä joidenkin häiriöiden kohdalla elinikäinen tuen tarve. Mielenterveyshäiriöissä ilmenee usein episodivaiheita ja näiden myöhentämiseen tai estämiseen voidaan vaikuttaa oikeanlaisella kuntoutuksella ja hoidolla. Kuntoutuksessa on huomioitava usein myös aloitekyvyttömyys, jolloin kuntoutustarpeen voi arvioida ulkopuolinen taho. Mielenterveyshäiriöihin liitetään myös laaja-alaisia toiminta- ja keskittymiskyvyn ongelmia, toiminnan ohjauksen puutoksia sekä motivaation heikkoutta. Kuntoutuksen aloituksen oikea-aikaisuus siihen liittyvä motivaatio, toimintakyky, sen arviointi sekä oireet vaikuttavat kuntoutuksen ja hoidon tuloksellisuuteen. Nuorten aikuisten kohdalla oikea-aikaisuus kuntoutuksen aloittamisessa on ennaltaehkäisemässä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä, josta ulospääsy on erittäin vaikeaa.

Työikäisillä tulee kuntoutuksessa korostaa työssäjaksamista, toimintakyvyn ylläpitämistä sekä laadukasta elämää, joka on määritelty omien edellytysten pohjalta. Ikääntyneiden kanssa tavoitellaan omatoimisuuden paranemista sekä sen säilyttämistä, jolloin esimerkiksi erilaiset päivätoiminnot ovat mielialaa kohentavia kuntoutusmuotoja ja näin edistämässä ratkaisevasti toimintakyvyn kuntouttamista. Ikääntyneiden mielenterveyskuntoutuksesta, mitä sen tulisi olla, ei ole vielä riittävästi tietoa. Resurssien vähyys on rajoittamassa niin yksilöllisten neuropsykologisten kuin toimintakykyä kohentavien kognitiivisten työskentelymallien sisällymistä osaksi mielenterveyskuntoutujien kuntoutusjärjestelmään, vaikkakin näistä on jo kertynyt tutkimustuloksia toimintakykyä kohentavina kuntoutusmuotoina. Toisaalta mielenterveyskuntoutukseen ohjaaminen, hoitoketjun kulku sekä vaikutusten siirtyminen arkielämään on tiedoltaan puutteellista. Suomeen on ehdotettukin omia, mielenterveyskuntoutukseen keskittyviä laitoksia ja tutkimusyksiköitä, jossa voitaisiin kehittää kuntoutuksen muotoja sekä tutkia niiden vaikutuksia. Kuntoutusjärjestelmän tehtävänä on mahdollistaa omien edellytysten mukainen elämä, antaa tukea ja edistää toimintakykyä, joka voi edistää työssäkäyntiä, mutta sen tehtävänä ei ole työllistää ihmistä. Hyvien tavoitteiden saavuttaminen tarvitsee kuntoutusjärjestelmän selkiyttämistä, moniammatillisten tahojen rakentavaa yhteistyötä sekä resurssien jaon järjeistämistä. Tutkimustieto sekä palvelunkäyttäjiltä saatu tieto tulee olla keskeisenä tiedonlähteenä järjestelmän kehittämisessä. (Tuulio-Henriksson 2013, 146–158.)

5 Tutkimuksen tavoite, menetelmät ja toteutus

Tutkimuskysymys oli miten Montessori-pedagogiikka kohtaa sosiaaliohjauksen ja sosiaalisen kuntoutuksen asumisyksikössä. Tämä kysymys on syntynyt yliopettaja Helena Hatakan kehottamisesta tehdä opinnäytetyö Montessori-pedagogiikan soveltamisesta aikuissosiaalityöhön.

Opinnäytetyöni tutkimusstrategia oli kvalitatiivinen tapaustutkimus, jolla saadaan tietoa yksittäistapauksesta. Kvalitatiivinen, laadullinen tutkimus on kartoittava, selittävä ja kuvaileva tarkoitukseltaan. Tutkimusaineistoa kootaan todellisissa tilanteissa, ihmisen äänen sekä näkökulman ollessa instrumenttina tiedon keruuseen. Luonteeseen kuuluu tiedon hankintaa kokonaisvaltaisesti ja kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Tapaukset ovat ainutlaatuisia ja tutkimuksen edetessä muotoutuu tutkimussuunnitelma. Laadullisessa tutkimuksessa on induktiivinen tutkimusote, joka tarkoittaa sitä, että yksityisistä havainnoista päädytään yleisiin merkityksiin. Kirjoittaminen on keskeisessä roolissa tutkijan analysoidessa tuntemansa aineiston. Tutkijan oma ääni tulee kirjoittamisen myötä esille teoriaa terästäen ja omaa näkemystä kirjastaen. Analysoimalla tavoitellaan havainto aineiston yleisempiä merkityksiä temaattisesti ja käsitteellisesti, haetaan selitysmalleja ja kehitellään teoreettisia näkemyksiä. Näin ollen laadullista tutkimusta voisi kuvata todelliseksi kertomukseksi, jossa on juoni, joka etenee ja sellaisenaan edustaa laadullista tutkimusta. Kvalitatiivinen tutkimus ei näin ollen ole koskaan vain

yhdennäinen hanke, vaan koostuu joukosta, missä on hyvin monenlaisia tutkimuksia. (Hirsijärvi ym. 2015, 134–164 ja 266–269.)

Tämän tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttava tekijä on se, että tulos pohjautuu yhteen asumisyksikköön, josta haastattelin yli viidentoista vuoden työkokemuksen omaavia naisia. Kohtaaminen käydään läpi niin sanotun oivalluttavan vetoketjumallin avulla, jossa vetoketju rakenteessa vuorottelevat teoria ja käytäntö, joka perustuu empiiriseen eli kokemusperäiseen tietoon. Hirsijärvi & Hurme (2008, 34) ovat kirjoittaneet haastatteluiden eduksi muun muassa sen, että vastaukset voivat olla monitahoisia ja haastattelulla tavoitellaan puheen sijoittamista kontekstiin, joka on laajempi. Haastattelun avulla voidaan myös selventää vastauksia sekä syventää empiiristä tietoa. Haastateltava voi tuoda vapaasti esille asioita ja luoda näin merkityksisiä ollen aktiivisena osallisena. Haastattelijalla tulee olla kokemusta ja taitoa sekä resursseja toteuttaa haastattelut, niin taloudellisesti kuin ajallisestikin. Valmiita malleja empiirisen aineiston analysointiin, tulkintaan ja raportointiin ei ole olemassa. Kirjassa Teemahaastattelu he ovat kirjoittaneet haastattelun olevan suunnitelmallista, päämäärähakuista toimintaa, sen tavoitellen informaation keräämistä. Teemahaastattelua, puolistrukturoitua haastattelumenetelmää on hyvä käyttää tutkittaessa ilmiöitä, joita on heikosti tiedostettu eikä niistä keskustella päivittäin. Haastattelussa on tiedossa teema-alueet ja kysymykset voi ryhmitellä sisältöalueisiin liittyen. Teemoittelu ja käsitteet tutkittavasta ilmiöstä kehittyvät tutkijan perehtyessä teoriaan sekä tutkimustietoon. Haastattelurunko on väljä teema-alueuettelo, jonka alueet ohjaavat haastattelijaa mahdollistamaan moninaisia rikkauksia ilmiön todellisuudesta haastateltavien kautta. Yhdestä teemasta voi nousta esille monia kysymyksiä. (Hirsijärvi & Hurme 1995, 25, 35–36, 41–44.) Puolistrukturoidussa haastattelussa haastateltavat voivat vastata omin sanoin ennalta määrättyihin kysymyksiin, joiden sanamuotoa haastateltava voi vaihdella. Ominaispiirre on se, että kaikkia näkökohtia haastattelusta ei ole lyöty lukkoon. On olemassa myös strukturoitu haastattelu esimerkiksi faktatiedon keräämiseen ja muodollisten hypoteesien testaamiseen, mutta haastattelu, joka on vähemmän strukturoitu mahdollistaa haastattelijan käyttämään omaa harkintakykyään. Strukturoimattoman haastattelun, jota kutsutaan eri nimityksillä, perustana on avoimet kysymykset ja haastattelu etenee haastateltavien vastauksien mukaan. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 45 ja 47.)

Opinnäytetyöni empiirinen tieto on saatu yhden Etelä-Suomessa sijaitsevan mielenterveyskuntoutujien asumisyksikön henkilökuntaa haastatteleamalla yksilöllisesti puolistrukturoiduilla haastattelukysymyksillä. Haastattelukysymykset olivat teoriasta lähtöisiä, teemoitettu Montessorin kuuden peruselementin mukaisesti ja ne löytyvät kohdasta: Liite 2 Haastattelukysymykset. Haastattelin yksiköstä neljää eri naistyöntekijää, joilla oli erilainen koulutustausta. Ammattitaustaltaan haastateltavat olivat perushoitaja, psykoterapeutti, sairaanhoitaja -psykote-

rapeutti opiskelija sekä geronomi ja heillä oli erilaisia vastuu alueita yksikössä esimiehestä riivityöntekijään. Kaikki haastateltavat olivat naisia ja jokaisella oli työkokemusta yli 15 vuotta alalta sekä muilta aloilta saattoi olla pohjakoulutuksia.

Yksilö haastattelut toteutettiin kasvotusten niiden perustuen vapaaehtoisuuteen. Haastattelun aikana asiat käsitteellistettiin, jotta varmistuttiin yhteisestä kielestä. Haastattelut kirjoitettiin käsin haastattelun aikana, haastateltavan nähdessä koko ajan kirjoitettavaa tekstiä. Haastattelut puhtaaksi kirjoitettiin tietokoneella anonymisti. Haastateltavalla oli mahdollisuus saada luettavaksi oma haastattelunsa puhtaaksi kirjoitettuna sekä antaa siitä palautetta taikka korjausehdotuksia. Halukkailta kerättiin vain tarvittavat tunnistetiedot haastateltavan saadessa valita, minne puhtaaksi kirjoitettu haastattelu lähetetään. Tunnistetiedot pidettiin erillään haastattelusta ja nämä säilöttiin lukitussa kaapissa. Palautteen jälkeen tunnistetiedot silputtiin ja silppu hävitettiin polttamalla. Yksikään haastateltava ei halunnut muuttaa puhtaaksi kirjoitetun tekstin sisältöä, sen sijaan tässä kohtaa sain tietoa uudesta syntyneestä ideasta, jota yksikössä lähdettiin suunnittelemaan. Haastatteluilla ei aiheutettu haittaa henkilölle tai organisaatiolle eikä heistä julkaista mitään tietoja salassapitovelvoitteen ollessa sitova myös opinäytetyön valmistuttua.

Haastattelut litteroitiin, kirjoitettiin puhtaaksi ja käyttöön otettiin oleellimmat asiat käsitteistä ja näin saatiin teoreettinen käyttötiede, jolla voidaan kuvata yhden yksikön ilmiöitä yleisellä tasolla. Teorian ja käytännön yhdistyessä saadaan teoreettinen käyttötiede. Hirsijärvi & Remes (2008, 138) ovat kirjoittaneet kahdesta eri tavasta purkaa aineisto, josta itse käytin ensimmäistä eli puhtaaksi kirjoittamista eli litterointia haastateltavien puheesta. Toinen tapa olisi aineiston koodaaminen. Analysoinnin tein kuudesta peruselementistä yksi elementti kerrallaan heti kaikkien haastatteluiden jälkeen. Näin ollen analysointi oli teemoittelu elementtien pohjalta. Haastattelukysymykset olivat valmiiksi luokiteltu kuuteen peruselementtiin tämän helpottaessa sekä nopeuttaessa analysointia. Hirsijärvi & Hurme (2008, 135) ovat kirjoittaneet, ettei tutkijan tarvitse analysoida eikä hyödyntää kaikkea materiaalia ja että kvalitatiivisen aineiston voi analysoida monella tapaa. Jo aineiston keruu vaiheessa voi tarkastella sekä purkaa aineistoa. Näin toimin itse haastattelutilanteissa aktiivisella kuuntelemisella, jolloin sanoitin haastateltavalle ääneen hänen antamansa vastauksen tarkasteltavaksi ja kirjoitin ylös vain oleellisemmat asiat eli vastauksen. Tämä oli aikaa vievää, mutta totuudenmukaista haastateltavalle. Tämä mahdollisti tutkimuksen johtopäätösten tekemisen kohtaamisesta käytännön tasolla yhden yksikön osalta. Yksikön esimiehelle tarjottiin mahdollisuus lukea opinäytetyö ennen julkaisemista Theseus-tietokannassa.

Hirsijärvi & Hurme (1995, 51) ovat kirjoittaneet hyvästä haastattelijasta ja kuinka siihen taitoon opitaan tekemällä haastatteluja ja kouluttautumalla. Tutkimuksen heikoin lenkki voi olla haas-

tattelija. Olen opiskellut Helsingin seudun kesäyliopistossa Ratkaisukeskeiseksi neuropsykiatriseksi valmentajaksi ja koulutukseen liittyi hyvin paljon teoria tietoa sekä käytännön harjoittelua dialogisuudesta. Montessori ohjaaja koulutukseen kuului havainnointi koulutusta sekä sen harjoittamista. Haastattelut olivat ajallisesti eripituisia, asiaan vaikutti haastateltavan persoonallisuus ja tyyli kertoa asioista. Tarvittaessa ohjasin ajatuksia palaamaan haastattelun äärelle ajankäytön rajaamiseksi. Iloitsin siitä mahdollisuudesta, että haastateltavat eivät itse kiirehtineet vaan halusivat keskittyä haastatteluun ja pohtia asioita, pysähtyä teemojen äärelle. Haastatteluista muodostui nopeasti niin sanotusti win-win tilanne, molemmat osapuolet hyötyivät myönteisesti. Haastattelut toteutettiin äänieristetyssä tilassa yksikössä kahtena eri päivänä. Tätä ennen olin itse harjoitellut kysymyksillä haastattelemista kotona. Haastateltavat antoivat haastattelutilanteista myönteistä palautetta tehdystä työstäni. Kirjassa Tutkimushaastattelu Hirsijärvi & Hurme (2008, 136) ovat kirjoittaneet analyysin alkavan jo haastattelutilanteessa tutkijan itse tehdessä haastattelut päättelyn ollessa induktiivista silloin, kun aineistolähteisyys on keskeisessä roolissa. Analysointiani ohjasi haastateltavien merkitysten tiivistäminen, jolloin lyhensi haastateltavien sanallista muotoa.

Tutkimushaastattelu teoksessa painotetaan, että luokittelun jälkeen on aineiston yhdistely vaihe. Tällöin tärkeässä osuudessa on tutkijan ymmärtäminen ja ajattelutyö. Löydetyt yhteydet tulisi ymmärtää niin teoreettisesti kuin empiirisinä ilmiöinä. Haastatteluaineiston prosessoinnissa on induktiivinen vaihe (muokkaamaton haastatteluaineisto), luokitettu vaihe (lähtöaineisto ryhmitelty) sekä deduktiivinen vaihe. Viimeisessä vaiheessa ei ole pelkkää hypoteesien asettelua vaan selkeästi tutkijan laajaa ajattelutyötä ja tämä luo tutkimukselle ”hengen”. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 150.)

Tämä raportti ilmentää tutkimuksen luotettavuutta, jossa on huomioitu Laurean tutkimus eettiset periaatteet ja raportoinnin eettiset periaatteet sekä huomioitu lähdekritiikki sekä lähteiden luotettavuus. Hirsijärvi & Hurme (1995, 129) ovat kirjoittaneet käsite- ja sisältövalidiuksista. Omassa tutkimuksessani olen pystynyt johtamaan keskeiset käsitteet sekä tavoittamaan olennaiset piirteet ilmiöstä ja koen, että käsitevalidius on tutkimuksessani hyvä. Tätä oli edesauttamassa laajan teorian sekä tutkimusten pohjalta luotu valmiiksi teemoitettu haastattelu-runko riittävällä määrällä kysymyksiä. Näin onnistuttiin myös sisältövalidius saavuttamaan hyväksi.

6 Kohtaaminen

Tässä luvussa käydään läpi opinnäytetyöni tutkimuksellinen osa, jossa tutkin Montessori-pedagogiikan, sosiaaliohjauksen sekä sosiaalisen kuntoutuksen kohtaamista mielenterveyskuntoutujien asumisyksikössä.

Tässä kappaleessa käyn läpi Lillardin (2011, 50–71) kirjoittamat Montessori pedagogiikan kuusi peruselementtiä omina alaotsikkoina, joita ovat vapaus, struktuuri (rakenne) ja järjestys, todellisuus ja luonto, kauneus ja ilmapiiri, Montessori-materiaalit ja yhteisöelämän kehittäminen. Materiaalit käsitellään niiden merkityksellisyyden kautta ihmisen minä tietoisuutta lisäävänä tekijänä eikä tässä opinnäytetyössä käydä läpi Montessorin kehittämiä materiaaleja yksityiskohtaisesti niiden laajuuden vuoksi ja opinnäytetyön laajuus huomoiden.

Omina alaotsikkoina kuuden peruselementin alla on jokaiseen elementtiin liittyviä sosiaaliohjauksen ja sosiaalisen kuntoutukseen liittyviä käytänteitä. Sosiaalinen kuntoutus nivoutuu sosiaaliohjaukseen mukaan tuomatta sitä erikseen esille. Jokaisen alaotsikon alla on vielä tutkimukseni empiirinen tieto. Näin sain tehtyä oivalluttavaa vetoketjukeskustelua jokaiseen elementtiin, jossa teoria sekä käytäntö keskustelevat keskenään.

6.1 Vapaus Montessori-pedagogiikassa

Malloy Terry (1979, 10) on kirjoittanut kirjassaan *Montessori and your child* kysymyksen: ”Tunnetko olevasi ärsyyntynyt, kun joku muu kertoo sinulle, mitä sinun tulee tehdä?”. Montessori (2012, 146.) itse on kirjoittanut itsemääräämisoikeuden ilmentävän suuria totuuksia. Hänen tutkimusten mukaan ohjaajan tulisi olla tekemättä mitään, mutta valmistella asiakas itse tekemiseen ja näin saavuttaa asiakkaalle itse tekeminen. Ohjaajan tehtävä on vain ohjata ja omalla toiminnallaan aktivoida tekemiseen. Ohjaaja on nöyrä palvelija, joka kykenee olemaan asettamatta omaa ajatustaan toiseen. Ohjaaja on myös valpas, valmistelee tehtävän mahdollista sen tekemisen ja tämän jälkeen jättää asiakkaan itse tehtävän pariin, antaen työrauhan asiakkaalle. Montessorin näkemyksen mukaan kasvatuksen ongelma on siinä, kun kasvattajan ajatuksena on kaikki tietämys kasvatuksesta. Parkkonen Helena (1991, 11) on suomentanut Montessorin yhden ydin ajatuksen: ”Auta minua tekemään se itse” sanoista ”Help me to do it myself”. Kirjassa *Montessori a modern approach* on kirjoitettu kasvatuksen voivan holhota passiiviseksi ja ympäristön tehtävänä on ohjata riippumattomuuteen. Asiakkaan tahtoa tulee kehittää suuntaamalla hänen toimintojaan hänen itsensä valitsemaan suuntaan ja tukea päämäärän saavuttamisessa. Rakentava ja kehittävä työ kehittää itsekuria. Montessorin näkemyksen mukaan palkitseminen ja rankaiseminen rajoittavat vapauden valintaa. Sen sijaan ohjaajan tulee antaa tilaa sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi keskenään. Vapauteen kuuluu mahdollisuus jatkuvaan sosiaaliseen käymiseen ja liikkumiseen. Tämän vapauden avulla mahdollistetaan tilanteiden määrittelemisen ja peilaaminen suhteessa toisiin, itsensä testaaminen todellisuuden rajoja vasten ja lisätään itsetuntemusta. Oman tietoisuuden kehittäminen on tärkeimpiä asioita Montessori-pedagogiikassa. (Lillard 1972, 53–56.)

Montessori on kirjoittanut omassa käsikirjassaan ohjaajan tekevän interventiota, väliintuloa kasvatuksessa ja näin ohjaavan asiakkaan kehitystä. Ohjaaja ohjaa niin, ettei hänen oma läsnäolonsa vaikuta liikaa. Hän on kuitenkin aina valmis vastaamaan avun pyyntöihin, olematta

kuitenkaan esteenä kehitykselle. Kärsimättömiä ei tule estää luokse tulemisessa, sillä jos heidät jätetään vapaaksi ja esteettömiksi ilman ohjausta, he tulevat joka tapauksessa ohjaajan luokse. Montessorin vertailevissa tutkimuksissa tavallinen, perinteinen ohjaus saa asiakkaan innostumisen laantumaan tiedonhalusta niin aikuisilla kuin lapsillakin. Todellisen ohjauksen salaisuus on Montessorin näkemyksen mukaan pitää innostumista elossa. Se ei ole vaikea tehtävä, mikäli ohjaajan oma asenne on kohti kunnioittamista, rauhallisuutta, odottamista ja mahdollistaen asiakkaalle vapaus liikkumiseen ja kokemuksiinsa. Tällöin voidaan huomata, että asiakkaalla on oma persoonallisuus, jota hän pyrkii laajentamaan. Hän valitsee työskentelynsä itse, jatkaen sitä ja voittaa esteet oman kapasiteetin mukaan myönteisessä ilmapiirissä, muuttaen sitä sisäisten tarpeidensa mukaan. Tämä synnyttää asiakkaassa ystävällisyyttä ja sosiaalisuutta, tarvetta jakaa omaa menestystä, löydöksiä sekä voiton tunnetta muiden kanssa. Ohjaajan tehtävä ei ole tällöin tehdä interventiota, vaan muistaa ”odottaa tarkkailemalla” eli ”wait while observing”, joka on yksi kasvatuksen motoista. Ohjaajan tehtävä on odottaa, että asiakas on valmis jakamaan niin ilot kuin vaikeudet ohjaajan kanssa. Tähän myötätunnon kutsuun ohjaajan tulisi pyydettyä vastata täysin ja mielellään. Näin kunnioitetaan ja ollaan kohteliaita, kohdellaan toista niin kuin toivoisi itseään kohdeltavan. Ohjaaja on itse esimerkkinä ja se on epäilemättä yksi esimerkki hyvästä kasvatuksesta, periaatteista vapauden ilmapiirissä. Montessorin tutkimusten mukaan työrauhan antaminen on kaikkien tahtotilana. Kukaan ei halua löytää haasteita omille ponnistuksilleen, vaan löytää ystäviä auttamaan tarvittavina aikoina. Silloin kun ohjaaja kokee asiakkaan ja muiden iloitsevan kanssaan yhdessä, ohjaajan ollessa asiakkaiden kanssa tasa-arvoinen sekä luottamuksen arvoinen ja luottaa heihin, voidaan nähdä onnellista ystävyyttä. Montessorin näkemyksen mukaan kunnioitus ei ole kuitenkaan riittävää, mikäli asiakas pakotetaan seuraamaan ohjaajan omaa tahtoa, huomiomatta asiakkaan erityistarpeita. Ohjaajan tehtävä ei ole olla asiakkaan uskon ja ihailun kohteena, ohjaajan ollessa jollakin tasolla auktoriteetti, jäljittelyn kohde. Ohjaajan ollessa ylpeä asiakkaasta tämän toteuttaessa ohjaajan omaa tahtoa, ohjaaja on Montessorin näkemyksen mukaan epäkohtelias, tämän lisäksi asiakkaalta saatetaan odottaa vielä nöyryyttä ja hyviä käytöstapoja. Näin ollen ohjaajan tärkein tehtävä on kohdella asiakkaita niin, että he voivat kehittää itseään. Montessori painotti myös, että ohjaaja tarvitsee asiakkaan tulkitsemiseksi tieteellistä tutkimusta, jotta voi ymmärtää asiakkaan päätöksiä. Montessorin filosofian mukaan interventio onkin epäsuora. Ohjaaja mahdollistaa elämää, antaa keinot sen kehittämiseksi ja tekemisen jälkeen odotetaan kehitystä kunnioittavasti. Ohjaaja tarkkailee sisäistä kehitystyötä ja jättää elämän vapaaksi hyvän rajoissa. (Montessori 1965, 131–134.)

Vapauden rajat syntyvät ympäristöstä huolehtimisena, tavaroiden paikoilleen palauttamisesta, koko ryhmän edun tarpeesta, jossa huolehditaan myös oikeudenmukaisista käytöstavoista. Kasvatuksessa tulisi keskittyä totuuksiin ei syihin. Ohjaajan tehtävä on olla henkisen hyvinvoinnin ylläpitäjä. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 58.) Ohjaajan tulee ohjata hyvän ja pahan käsityksissä

asettaen selvät rajat hyväksyttävälle ja tuhoavalle, epäsosiaaliselle käytökselle. (Lillard 1972, 53).

Vuoden 2007 voittaja Pate-Smith (2006, 64) Thesis Award from the American Montessori Society -kilpailusta on kuvannut omaa kasvuaan opettajaksi niin, että alussa hän kertoi kysyjille, että hän opettaa Montessori koulussa, mutta muutaman vuoden jälkeen hän muutti vastaustaan niin, että hän on Montessori opettaja, kuvaten omaa kasvuaan opettamisesta opettajaksi.

6.1.1 Vapaus sosiaaliohjauksessa

Sosiaaliohjausta kuvaavat työkäytännöt ovat ohjausta joko henkilökohtaisena tai asiakasryhmän ohjauksena ja tuki, jolla asiakkaan voimavaroja lisätään ja tuetaan sekä neuvonta. Sosiaaliohjauksen perustan muodostaa asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutus - ja yhteistyösuhde, asiakkaan ja työntekijän ollessa kumppaneita, tehden matkaa yhdessä eteenpäin. Aito läsnäolo, keskinäinen arvostaminen ja kunnioittaminen, hyväksyntä ja yhdenvertaisuus luottamuksen ilma-
piirissä, dialogista vuorovaikutusta unohtamatta, ovat luomassa yhteistä ymmärrystä asiakkaan elämäntilanteen jäsentämisessä ja etenemisväyliä etsiessä. Ohjaus on asiakkaan rinnalla kul-
kemista asiakkaan asialla. Sosiaaliohjausta kuvaa arvostava vuorovaikutus, asiakkaan aktiivinen
toimijuus sekä toiminta. Toiminta on aktivoimista, motivoimista sekä yhdessä tekemistä yksilö,
ryhmä ja yhteisötasolla. Asiakkaan valtaistaminen, voimavarojen löytäminen, voimaantuminen
ja vahvistuminen ovat voimavaralähtöisen työskentelyn lähtökohtia. Sosiaaliohjauksessa ede-
tään yhdessä, hitaasti, selkeästi ja toiminnallisesti kohti yhdessä asetettuja tavoitteita. (Hel-
minen 2016, 17–26.)

Psykologi Aku Kopakkala (2011, 31) on kirjoittanut ihmisen yksilöllistymisestä modernissa yh-
teiskunnassa tuoden esille yksilön tarpeen oikeuksien kiinnipitämisestä samalla vahvasti yhtei-
syyttä etsien. Nykyään yhteisöä ylläpitävä tekijä on juurikin jäsenten yhteisyyden kokemus.
Yhteenkuuluvuuden tunne vahvistuu konkreettisen toiminnan myötä, vaikkakin yhteisön merki-
tyksen voi kokea tärkeäksi olematta aktiivisesti mukana toiminnassa taikka vuorovaikutuksessa
muiden jäsenten kanssa. Jari Helminen (2016, 21) on nostanut esille Kaljosen ajatukset siitä,
että jotta asiakas kykenee sosiaaliohjauksessa saavuttamaan asetetut tavoitteet, hän tarvitsee
tuekseen vastaanottavaisen yhteiskunnan sekä lähiyhteisön, joka antaa tunnustusta saavute-
tuista tavoitteista. Näin ollen ammattilaisen, joka tekee sosiaaliohjausta, tulee huomioida myös
asiakkaan lähiyhteisö ja elämänpiiri sekä rakentaa asiakkaan kanssa hänelle tarvittavia tukiver-
kostoja.

Positiivisen psykologian voima -kirjassa Nina Sajaniemi ja Jukka Mäkelä (2014,157) kirjoittivat,
että tehokkain säröjen korjaaja on ihmisten välinen luonnollinen side. Näin ollen ryhmässä on
mahdollisuudet sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyyn sekä yhteyden korjaamiseen. Yksilöiden yh-
distämiseen tarvitaan erillisyyttä, joka korostuu säröjen kautta. Kun ymmärtää, että ilman

minkäänlaisia säröjä toisiin sulautuminen on ikään kuin hidasliikkeinen ja mielenkiinnoton ryhmä, niin voikin oivaltaa, että erilaiset yksilöt muodostavat ryhmän, jossa on sykintää. Näin erilaisuutta opitaan pitämään vahvuutena ja sen kanssa opitaan elämään.

6.1.2 Vapaus asumisyksikössä

Asiakkaan itsemääräämisoikeus ja asiakkaan asialla oleminen lähtevät yksikössä tekemällä hoito- ja palvelusuunnitelma, jonka laatimisessa asiakas on mukana. Sen sijaan kunnan sosiaaliohjaaja tai sosiaalityöntekijä eivät ole aina mukana. Tässä asiakkaan mukana oleminen on ensiarvoista, sillä ilman asiakkaan vapaata mielipidettä ei voida toteuttaa oikeita asioita ja näin ollen työtä ohjaa asiakaslähtöisyys sekä suunnitelmallisuus. Tärkeäksi koettiin, että asiakkaan tarpeet tulee huomioida, eikä asiakkaan puolesta voi päättää asioita.

Yksikkö nähtiin asiakkaiden kotina, johon tullaan työskentelemään ohjaajana, ystävänä, tukijana ja palvelijana, toimimaan asiakasta varten ollen asiakkaan kanssa samalla tasolla. Minä ja sinä ollaan yhdessä me, muodostaen perheen, jossa on vapaata toimintaa. Asiakkaita ei pakoteta tekemään mitään, vaan motivoidaan sekä herätetään kiinnostusta. Asiakkaiden aktivoiminen alkaa jo aamuhätyksestä ja heitä kannustetaan aktiivisiksi toimijoiksi omien arkisten asioiden hoitamisessa. Ohjaajat luottivat siihen, että asiakkaat tietävät, mitä haluavat ja heidän mielipidettään kysytään aktiivisesti arjessa. Asiakkaiden toiveita pyritään toteuttamaan aina kun mahdollista, joko siinä hetkessä tai sopimalla myöhemmin tehtäväksi. Asiakkaiden kanssa voidaan sopia esimerkiksi kellon aika, milloin jokin asia toteutetaan. Henkilökunnan määrä on vaikuttava resurssitekijä joidenkin asiakkaan valintojen edessä. Yksi ohjaaja kertoi tarkistavansa asiakkailta päivittäin asiakkaan mielipidettä jo rutinoituneisiinkin asioihin, jotta voi toteuttaa asiakkaan valinnan vapautta juuri siinä hetkessä, eikä toimia omien olettamuksen pohjalta. Yksi ohjaaja koki, että asiakkaiden valinnanvapaus toteutuu paremmin viikkotasolla kuin päivittäisellä tasolla, asiakkaiden toiveet ja vahvuudet huomioidaan tulevaisuutta suunniteltaessa. Asiakkaat koettiin omana työnantajana ja näin ollen ohjaaja ei voi pitää valtaa itsessään, vaan toimia asiakaspalvelijana ollen aikuinen aikuiselle. Ohjaajana ollaan tasavertaisia ja luottamuksellisia sen ollessa erittäin tärkeitä.

Asiakkaat voivat olla läsnä yhteisissä tiloissa tai omissa asunnoissaan vapaasti. Asiakkaat valitsevat itse oman seuransa ja muodostavat omia ryhmiä. Asiakkaat voivat olla yhteisössä mukana erilaisissa ryhmätoiminnoissa (tunnekortit, lautapelit, levyraadit, retket jne.) joko aktiivisesti osallisena, katsomalla tai sivusta seuraten, valiten itse vapaasti osallisuutensa muodon. Se, että asiakas kommentoi sohvalta oman olemisensa ääreltä keittiöön pullan tuoksuvan, koettiin jo vapaaehtoisena osallistumisena toisen asiakkaan aktiiviseen toimintaan. Yksikössä koettiin pienryhmätoiminta toimivana mallina, toiminnan ollessa asiakaslähtöistä ja tätä painotetaan yksikössä. Päätäjien taholta painostetaan kuitenkin toteuttamaan toiminnallisuutta suurissa ryhmissä erittäin strukturoidusti viikkotasolla, tarkoittaen ohjaajien taholta määrittelemiä eri

toimintamuotoja eri päiville. Yksikössä on ollut aiemmin nimikoidut ruoka paikat yleisissä tiloissa, jotka ohjaajat ovat määritelleet poistaakseen negatiivisen kanssakäymisen asiakkaiden kesken. Nämä on poistettu ja asiakkailla on vapaus valita paikkansa ja heidän kanssaan voidaan keskustella sen hetkisestä istumapaikasta ja ohjata sopivan paikan löytämiseksi. Yksi ohjaaja nosti esille aktivoivansa vapaata sosiaalista kanssakäymistä sytyttämällä valot yhteisiin tiloihin ja lisäksi näin houkuttelevuutta. Asiakkaat huomioidaan joka päivä edes pienellä hetkellä yksilöllisesti keskustelemalla ja kuuntelemalla. Tärkeäksi asiaksi koettiin se, ettei puhuta asiakkaan ohi vaan keskitytään aitoon, kiireettömään läsnäoloon. Tahto toimia ammatillisesti asiakkaan parhaaksi, olemalla aidosti läsnä ja kiireettömästi olivat merkityksellisiä, mutta tämän toteuttamiseen vaikuttaa paljon työvuorossa oleva henkilöstömäärä. Esille nousi pohdintaa myös kiireen todellisuudesta, mistä kiireellinen arki muodostuu ja mitkä asiat siihen vaikuttavat. Asiakaskohtaamisissa vaikuttaa oma työtehtävään liittyvä rooli työpaikalla sekä oma ammatillinen koulutus ja työkokemus. Esimiestä lähestytään hänelle kuuluvien asioiden parissa ja geronomi kohtaa asiakkaat ollen puoli askelta takana, ollen valmiina tukemaan. Esille nousi myös ohjaajien näkemys olla askeleen edellä asiakasta. Asiakkaan tarvitsemaa holhoamista ei haluta näyttää ulospäin ja tämä ilmenee sanavalintojen kautta. Oma minus ja oma työrooli erotetaan myös toisistaan kohtaamisissa.

Asiakkaiden vapaus valita ohjaaja herätti monenlaista pohdintaa. Aamuvuoron ollessa töissä asiakkailla on mahdollisuus valita, kenen ohjaajan kanssa toimivat, mutta viikonloppuisin tämä ei ole mahdollista henkilöstömäärän vuoksi. Asiakkaan vaikuttaminen omaohjaajan valintaan koettiin merkitykselliseksi, sillä henkilökemiat, turvallisuuden tunne sekä luottamuksellisuus koettiin vaikuttavan suhteessa. Omaohjaajan valinta asiakaslähtöisesti ei ole yksiselitteistä, sillä siihen vaikuttavat myös ohjaajien osaaminen ja muut tehtävät yksikössä sekä omaohjattavien määrä. Tällä hetkellä asiakas ei voi valita omaohjaajaa ja siihen nähtiin liittyvän myös riskejä jatkuvasta vaihtuvuudesta vapaasti valittaessa. Asiakkaiden toiveita ja näkemyksiä on kuitenkin seurattu havainnoimalla henkilökemioita ja välillä asiakkaat ilmaisevat toiveita. Aja-tuksia heräsi siihen suuntaan, että asiakkailla tulisi olla oikeus omaan mielipiteeseen enemmän myös omaohjaajan valinnan suhteen. Haastattelussa nousi esille se, että asiakkaan tulisi voida valita esimerkiksi omien asioidensa ajaja mieleiseksi esimerkiksi sosiaalityöntekijän kanssa kohtaamisissa, jotta asiakkaan ääni saadaan kuuluvaksi oikealla tavalla luottamuksellisessa ilmapiiressä.

6.2 Strukturi (rakenne) ja järjestys Montessori-pedagogiikassa

Montessori-pedagogiikassa strukturi ja järjestys alkavat jo ympäristöstä, joka vastaa universaalien vastaavia piirteitä. Ympäristöllä on merkitystä asiakkaan oman henkisen järjestyksen kehittämiseksi. Ympäristö rakennetaan kiinnostusta herättäväksi, vaikeusasteet ja monimutkaisuus huomioiden. Kaikki tulee olla löydettävissä ja mikään ei saa olla rikki tai kateissa. Ohjaa-

jan tehtävänä on huolehtia elävän elämän tunteen säilymisestä pitämällä yllä *sopivaa* epäjärjestystä ja näin estetään ympäristön luomasta kahleita asiakkaalle. Ympäristön tulee auttaa asiakkaita kehittämään omia tarpeitaan ja luottamusta eikä palvella epävarmojen ja jäykkien ohjaajien tarpeita. (Lillard 1972, 55–56.)

Montessori oivalsi, että itsensä ilmaiseminen mahdollistuu ympäristössä, josta on poistettu epäjärjestys ja tarpeettomat asiat (Montessori 1972, 122). Silloin kun järjestys ja kuri yhtyvät toisiinsa syntyy vapaus (Montessori 1984, 102). Kuriin Montessori liittii myös liikkumisen, ohjaajan tehtävänä on poistaa ympäristöstä hallitsematon liikkuminen. Ohjaajan sanat voidaan ymmärtää väärin ja näin ollen ohjaajan tulee houkutella sekä olla kiehtova. Ajan struktuuri syntyy yksilön omasta, joustavasta aikataulusta joka voi vaihdella. Montessorin tutkimukset osoittivat, että haastavimmat tehtävät tehdään oma-aloitteisesti iltapäivällä aamupäivien sujussa helpoimpien tehtävien parissa. Ympäristö on elävä, jossa on omaehtoista sosiaalisuutta joidenkin ollessa yksin ja toisten yhdessä ja liikkuminen on sallittua rentouden välittyessä kaikkien kesken. Ympäristöstä on vaikea löytää ohjaajaa tämän ollessa asiakkaiden kanssa tasavertainen ja liikkumalla hiljaa observoiden, ollen valmis vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin. Asiakkaan itsekuri löytyy ajan kanssa ja yhteisössä on aina eri-ikäisiä, jolloin kasvamista tapahtuu yhteisön sisällä luonnollisesti. (Lillard 1972, 86–88.)

Montessori-pedagogiikassa huomioidaan itsenäistyminen ja kasvun helpottaminen tutkimuksiin perustuen ja näiden pohjalta on valmistettu harjoituksia. Harjoitusten avulla asiakas voi olla aktiivinen ja niissä on huomioitu ihminen psykofyysisenä kokonaisuutena mahdollistaen älyn kehittymisen ja sielun vapautumisen. Harjoitukset huomioivat kasvatuksen kaksi osa-aluetta; mielen ja ruumiin rakentamisen. Harjoitukset tehdään kasvatusta tukevassa järjestyksessä. Vapauteen kuuluu työskenteleminen kokeilemalla ja itse virheistä oppien sekä tehtävän loppuun saattaminen ja näin osaltaan kasvattaa vastuun kantamiseen. Montessorin näkemyksen mukaan järjestystä ympäristössä tulee korostaa ja ympäristön perustaminen tulee tehdä harkitusti. Järjestys omaksutaan ja sen avulla orientoidutaan tekemiseen jatkuvien muutosten masentaessa kaikkien mieltä. Järjestykseen liittyy tavaroiden palauttaminen paikoilleen käytön jälkeen ja tämä mahdollistaa osaltaan itsenäisen työskentelyn yhdessä valinnan vapauden kanssa vähentäen turhautumista. Montessorin näkemyksenä oli, että turhautuminen voi olla estämässä luovan energian syntymistä. Tavarointa ei näin ollen voi palauttaa toiselle, vaan jokainen huolehtii käyttämänsä tavaran itse omalle paikalleen, josta toinen voi sen itse noutaa palauttamisen jälkeen. Tämäkin on osa vastuullisuutta. Tällä yksikertaisella säännöllä Montessori esti varoamisen sekä keskinäisen kilpailemisen ja näin mahdollisti kokemuksen ympäristöön kuuluvuudesta asiakkaille ja tehden heidät varmoiksi sekä onnellisiksi. Järjestyksen avulla löydetään itsenäistä toimintaa, estetään energian hukkaamista sekä autetaan orientoitumaan mielekkäseen tekemiseen. Ohjaajalle jää mahdollisuus havainnointiin asiakkaiden ollessa aktiivisia ja vapaita. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 48–50, 57.)

Montessori toi esille etenemisen askel kerrallaan edeten yhdestä asiasta toiseen. Tämän edellytyksenä on antaa myös yksilöllistä ohjausta asiakkaalle. Lopulta asiakas on löytänyt oman polkunsu tarvitsematta ohjaajan tukea joka askeleelle. (Lillard 1972, 89.)

6.2.1 Strukturi ja järjestys sosiaaliohjauksessa

Sosiaaliohjauksessa ohjataan ongelmien ratkaisuun voimavara- lähtöisesti hakien asiakkaan kanssa yhdessä oikeita vaihtoehtoja edeten hitain askelin ja pienin muutoksin toiminnallisuutta hyödyntäen (Helminen 2016, 23–24).

Kirjassa Tammenterhon tarinoita Kirja valmennuksesta (Huotari & Tamski 2013, 59) kirjoitettiin voimavara- lähtöisen työskentelytavan tarkoittavan myös ratkaisukeskeistä lähestymistapaa. Työskentelyssä muutoksen ja paremman elämän saavuttaminen mahdollistetaan toivoa herättämällä. Mannström-Mäkelä Leena ja Saukkola Kirsi (2014, 47) kirjoittivat ratkaisukeskeisen lähestymistavan olevan tietynlainen asenne haastaviin tilanteisiin ja taustalla vaikuttaa systeemiteoria, jolloin kaikki vaikuttaa kaikkeen. Lisäksi vaikuttamassa on kybernetiikka, jolloin päätelmät perustuvat havainnointiin, eikä tulkintoihin sekä sosiaalinen konstruktioismi. Tällä tarkoitetaan sitä, että havainnoimamme todellisuus on aina konstruktio kokemuksistamme, jolloin asioiden merkitys ja tietomme ovat osa tarinoiden virtaa, jota vuorovaikutuksessa luodaan ja muokataan jatkuvasti toisten kanssa. Ratkaisukeskeisyydessä kielellä ja sen merkityksellä onkin tärkeä osa. Lähestymistavan hyvää vuorovaikutusta ja toiminnan strategioita on mallitettu ja sovellettu monille aloille, vaikkakin sen alkujuuret ovat terapiamaailmasta. Ratkaisukeskeisen lähestymistavan piirteistä olennaisia ovat tulevaisuuteen suuntautuminen ja tavoitteellisuus, voimavarojen ja toiveikkuuden nostaminen keskipisteeksi, edistystä tapahtuu pienin askelin, yhteistyö ja tasavertaisuus, arvostaminen sekä moninaiset vaihtoehtoiset ratkaisut ongelmiin unohtamatta myönteisyyttä, luovuutta, huumoria ja leikkisyyttä.

Huotari & Tamski (2013, 60) kirjoittivat ratkaisukeskeisyydessä olevan kolme ydinperiaatetta. Ensimmäinen näistä kieltää sen korjaamisen, mikä ei ole rikki. Sitten kehoitetaan tekemään sitä lisää, mikä toimii ja jos jokin ei toimi, tulee tehdä muuta.

Kirjassa Arvostus -valmentava kirja esimiehille (Kurttila, Laane, Saukkola & Tranberg 2010, 52–53) kuvataan dialogiin tarvittavan vähintään kaksi ihmistä, jotka ovat sitoutuneita ja kuuntelevat. Dialogin pyrkimyksenä on ymmärtää toisen tapaa ajatella sekä kokea, tavoitellen yhteisten merkitysten ja uusien oivallusten löytämistä sekä luomista. Dialogissa jaetaan ajatuksia ja tutkitaan, ajatellaan yhdessä. Se synnyttää aina uutta. Yhdessä ajattelemisen ja löytämisen, jakamisen, kysymykset, molemminpuolinen hyöty (win–win), kunnioitus, kuunteleminen, tasa-arvo ja toisen ajatuksen jatkaminen synnyttävät dialogin luottamuksellisessa ja avoimessa ilmapiirissä.

Harra Toni (2011, 168–170) kirjoitti artikkelissaan ekologisesta viitekehyksestä, jolloin ihmisen elämäntapa on ihmisen ja hänen toimintaympäristönsä tulos. Toimintaterapian isälle Adolph Meyrille (1866–1955) oli merkityksellistä tutustua potilaan elämäntilanteeseen, ajankäyttöön sekä ihmissuhteisiin ja tätä kautta löytää oikeat sekä tulokselliset hoitokeinot. Suhde ja lähestymistapa potilaaseen perustui yhteistoimintaan, työntekijän ja potilaan muodostaessa tiimin. Hänelle toinen tärkeä tekijä oli toiminnallisuus. Hänen ajattelunsa ei ollut valtavirran mukainen ja näin syrjäytettiin vuosikymmeniksi. Harra kirjoittaa myös, kuinka Nocross on tutkinut vuonna 2002 kirjallisuuskatsauksessaan, että psykoterapiassa potilaan kuntoutuminen on riippuvainen monista tekijöistä; terapian ulkoiset tekijät (40%), terapeutin ja asiakkaan välisestä vuorovaikutuksesta (30%), asiakkaan odotuksista (30%) sekä menetelmistä (15%).

6.2.2 Strukturi ja järjestys asumisyksikössä

Yksikkö on muuttanut toisiin tiloihin kuluneen vuoden aikana. Haastatteluissa ilmeni tämän kautta järjestyksen merkitys todella suurena ja ensisijaisena asiana, konkreettisesti elettyinä asiana, jossa oli mahdollisuus vertailuun. Haastateltavat vertailivat nykyisiä tiloja entisiin tiloihin. Järjestyksen ylläpitämiseen liittyi muuton yhteydessä turhan materiaalin pois heittäminen. Nykyisissä tiloissa on väljyyttä, tilaa, puhtautta ja valoisuutta. Asiakkaiden ei tarvitse olla enää toistensa iholla, tarkoittaen väljyyttä myös fyysisissä kohtaamisissa käytävällä. Ikään kuin luoden järjestyksä kohtaamisiin. Tämä heijastuu suoraan henkiseen ilmapiiriin, sen ollessa leppoisampi ja säyseämpi. Ympäristön järjestys vaikuttaa myös henkilökunnan henkiseen järjestykseen. Yhden asiakkaan halu kuolla muuttui muuton myötä elämänhaluksi.

Asiakkaat havainnoivat hyvin herkästi ympäristön muutokset sekä aistivat ilmapiirin. Ohjaajat pitävät järjestyksellä ohjaamalla järjestyksen ylläpitämisessä tai tekemällä toisinaan itse. Ohjaajat huolehtivat esimerkiksi siitä, ettei yksi asiakas voi vallata sohvaa vain itselleen yleisissä tiloissa, estäen muiden istumisen ja näin yrittäen ottaa valtaa itselleen. Yksikössä on syntynyt asiakkaille kulttuuri, jossa he vievät tavarat paikoilleen oma-aloitteisesti. Henkiseen ilmapiiriin liitettiin myös tunteiden tarttuminen sekä vaikeimpien tunteiden käsitteleminen ohjaajan kanssa omassa asunnossa. Esille nousi myös ammatillinen suhtautuminen työyhteisön henkiseen ilmapiiriin ja yhteishengen luominen, joka tarkoitti avoimuutta, asioiden välitöntä käsittelyä sekä kieltäytymistä selän takana puhumisesta. Yksikössä tiedostettiin yhden henkilön voivan vaikuttaa ympärillä oleviin henkilöihin joko myönteisesti tai kielteisesti. Asiakkaiden koettiin aistivan myös henkilöstön väliset suhteet. Siivoaminen ja järjestyksen ylläpitäminen koettiin tärkeäksi järjestyksen kannalta unohtamatta omien jälkien siivoamista kaikkialla. Järjestyksen avulla vältetään viime hetken paniikki. Asiakkaiden suihkuun ohjaaminen oli myös järjestyksen ylläpitämistä. Henkisen järjestyksen ja järjestyksen ylläpitämisen eteen koettiin tarvetta tehdä enemmän tietoista työtä yksikön ollessa koti asiakkaille.

Asiakkaita tuetaan myös oman asunnon järjestyksen ylläpitämisessä, mikä on muuton jälkeen koettu helpommaksi turhan materiaalin pois heittämisen myötä. Asunnoissa ohjaus liittyy järjestyksen ylläpitämiseen ja siivoamiseen. Sängyn petaamisen koettiin olevan vapaaehtoista tai sitä vaadittiin. Asteittainen eteneminen ilmenee esimerkiksi siivoamisessa niin, että alussa voidaan innostaa asiakasta imuroimaan ohjaajan lupautuessa moppaamaan ja pikkuhiljaa tavoitellen siivoamisesta suoriutumista itsenäisesti. Keittiössä voidaan edetä veitsipelkoisen asiakkaan kanssa niin, että ensin tehdään puuveitsellä sitten vihannesveitsellä ja lopulta ison leikkuuveitsen kanssa. Asteittain eteneminen ilmenee myös etenemällä asiakkaan kehollisen rytmin mukaisesti. Hoito- ja palvelusuunnitelma on aktiivisesti käytössä ja siinä tavoitteet asetetaan edeten pienistä tavoitteista kohti suurempia tavoitteita asiakaslähtöisesti. Haastateltavat toivat esille tavoitteiden saavuttamiseen menevän aikaa, sen ollen prosessi, joka vaatii luottamuksellisen suhteen sekä kärsivällisyyttä.

Myönteisyyden merkitys koettiin ensiarvoiseksi, tässäkin tunteet tarttuvat. Myönteisen ajattelutavan eteen on tehty tietoista työtä. Tämä näkyy myös siinä, että rajaustilanteissa voi puhua myönteisellä kielellä. Myönteisyyden avulla voidaan vaikuttaa asioihin ja tilanteeseen. Viestintä vaikuttaa siihen, kuinka helposti lähestyttävä ihminen olet. Huumorilla on suuri merkitys työskennellessä niin yksilö- kuin ryhmätasolla. Leikkely tai vitsaileminen voivat toimia aasinsiltana vaikeiden asioiden kohtaamisessa. Myös vahvuuksien esille nostaminen ennen haasteiden esille ottoa koettiin merkitykselliseksi. Asiakkaiden tervehtiminen työvuoroon tullessa ja koputtaminen oveen asuntoon mentäessä olivat tapoja osoittaa myönteisyyttä.

Kielellä koettiin olevan valtava, jollei jopa ehdoton merkitys. Miten jokin asia sanotaan, vaikuttaa kaikkeen. Kielessä merkitykselliseksi koettiin äänensävyt, tapa puhua asiakkaan kieltä sekä iän kunnioittaminen. Kieli tarkoitti myös kuuntelemista ja yhteistä kieltä sekä läsnäoloa. Kehonkielen merkitys nostettiin myös esille. Yksikössä puhutaan tietoisesti ”me” ja ”meillä” käsitteillä yhteisöllisyyden lisäämiseksi.

Ohjaajan roolia pyrittiin vähentämään tietoisesti esimerkiksi syömällä ja juomalla kahvit yleisissä tiloissa henkilökunnan taukotilan sijasta. Ohjaajan ollessa toimistossa oven auki pitäminen ilmentää helposti lähestyttävää ohjaajaa, joka on tarvittaessa saatavilla. Ohjaajat kokivat sohvalla olemisen asiakkaiden kanssa erittäin tärkeäksi sekä yleisissä tiloissa olemisen ilmentävän kodikkuutta, kotona olemista. Osittainen työasu estää osittain sulautumisen joukkoon ja työasua ei haluttaisi käyttää johdon näin määrätessä. Työasu koettiin mielenterveyspuolella jopa haitaksi sen asettavan vastakkain terveet ja sairaat. Jotkut asiakkaat saattavat jopa provosoi- tua työasusta.

Harjoituksissa huomioidaan asiakkaan fyysisyys ja esimerkiksi kaiteen kanssa työskennellessä asiakkaan omasta kehosta voi tulla väline, jota tiettyssä järjestyksessä aktivoidaan toimimaan.

Asiakkaan käsi voidaan stimuloida auki ja opettaa sitä liikkumisessa, kädellä voi havaita todellisuutta ja kehon kanssa voi keinua. Näitä toteutetaan tietoisessa järjestyksessä. Kehomuisti koettiin merkitykselliseksi. Eri-laisten pelien pelaaminen, askartelemiset, keittiössä touhuamiset etenevät järjestyksellisesti. Esille nousi myös asiakkaan luokse meneminen ja avoimuus seurata kohtaamisessa sitä, mitä asiakas haluaa toteuttaa. Harjoitusten avulla tapahtuu myös ryhmäytyminen asteittain, esimerkiksi sivusta toimintaa seuranneet asiakkaat tulevat usein mukaan toimintaan ja näin asiakkaat järjestäytyvät yhteisölliseen toimintaan.

Yksikön asiakkaiden ikäjakauma on 40-80 vuotiaat ja ikäjakauman merkitystä ei olla välttämättä ajateltu tietoisesti. Eri-ikäisyys koettiin kuitenkin hyvänä asiana. Ikä ei ole ensisijainen asia kohtaamisessa vaan merkityksellistä on tapakasvatus, jossa kaikkia tulee kunnioittaa. Asiakkaat eivät ajattele ikää keskinäisessä kanssakäymisessä vaan henkilökemioita. Eri-ikäiset asiakkaat tukevat ja auttavat toisiaan huomaamatta sekä antavat toisilleen palautetta. Käskyttämällä asiakkaita ei saa auttamaan toista asiakasta. Vanhempi asiakas voi toimia esimerkiksi isovanhempana nuoremmille. Haaveet ja unelmat esimerkiksi omasta kodista yksikön ulkopuolella eivät ole ikäsidonaisia. Ohjaaja voi ohjata asiakkaita huomiomaan toisiaan ja aktivoida auttamaan, havaintojen pohjalta ohjaaja voi ohjata yhdessä tekemiseen. Toisaalta konflikti tilanteissa ohjaaja voi toimia tulkkina asiakkaille. Asiakkaiden ja henkilökunnan eri-ikäisyys sekä opiskelijat koettiin motivoivana ja uusien ideoiden synnyttäjinä. Asiakkaiden ikäjakauma koettiin toisaalta myös liian suureksi.

6.3 Todellisuus ja luonto Montessori-pedagogiikassa

Montessori huomioi kasvatuksessa ja ohjauksessa erityisesti kolme luonnollista osa-aluetta; motorinen kasvatus, aistikasvatus sekä kielellinen kasvatus. Motorinen kasvatus sisältää myös lihasten kasvattamisen, johon kuuluu ensisijaisesti kaikki päivittäinen liikkuminen, itsestä huolehtiminen, ympäristöstä huolehtiminen, puutarhanhoito, ruumiillinen työ, voimistelu- sekä rytmiset harjoitukset. Montessori huomioi aistit ja kielellisen kehityksen kehittämässään didaktisissa harjoituksissa. (Montessori 1965, 49–53.)

Ympäristön avulla asiakkaan tulee sisäistää luonnon ja todellisuuden rajat vapautuakseen liiallisista fantasiaista ja harhakuvitelmistaan niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Näin voidaan kehittää turvallisuutta ja itsekuria, joiden avulla asiakas voi tutkia niin sisäistä- kuin ulkoistakin maailmaansa. Tämä edesauttaa herkkyydelle ja elämän havainnoijaksi, ymmärtäjäksi. Luonnon avulla asiakas voi paremmin ymmärtää ja olla osallisena niissä ihmeellisissä asioissa, joita sivilisaatio luo. Sivilisaation nopeasta kehityksestä ja luonnonkosketuksen samanaikaisesta vähenemisestä seuraa Montessorin mukaan vaikeita sosiaalisia ongelmia. Näin ollen ympäristö rakennetaan todelliseksi, jotta siinä voi kehittyä toimimaan todellisen elämän mukaisesti. Tällä Montessori tarkoitti valoisaa ympäristöä, jossa on käytössä todellisia välineitä ja huonekaluja, kuten lasit ja terävät veitset. Yhteys elävään luontoon oli Montessorille hyvin merkityksellistä

kaupungistumisen myötä ja tätä yhteyttä toteutetaan muun muassa eläinten ja kasvien hoitamisella sekä ympäristöllä, joka on rakennettu ulos. Siellä tulee olla monia kasvavia asioita, joita voidaan hoitaa. Luonnon tulee näkyä ympäristössä, sillä sen avulla voi oppia ymmärtämään kauneutta, harmoniaa, järjestystä sekä luonnon lainalaisuuksia. Kaikista tärkein asia on kuitenkin viettää aikaa kiireettömästi metsässä ja maaseudulla, jotta asiakas voi löytää ykseyden luomalla ja omaksumalla luonnon ihmeellistä maailmaa. (Lillard 1972, 55–59.)

6.3.1 Todellisuus ja luonto sosiaaliohjauksessa

Positiivinen tunnetila mahdollistaa ihmiselle tarkemman ja paremman havainnointikyvyn yksityiskohtiin sekä kokonaisuuksiin. Fredrikssonin tutkimuksien perusteella, joista Heinonen ym. kirjoittivat, voidaan todeta, että ihmisen huomiokyky parantuu positiivisten tunteiden kautta ja näin parantaa myös ajattelua. Edellä mainitut taas vahvistavat luovuutta ja uudet ideat mahdollistavat tekemiseen vaihtoehtoja lisää. Fokus kirkastuu läsnäololla, joka vähentää häiriötekijöitä ja toiminnan rauhallisuus vähentää kiireen tuntua. Näin saavutetaan keskittymistä ja läsnäoloa saaden samalla mahdollisimman tarkka kuva todellisuudesta. (Heinonen, Klinberg & Pentti 2011, 37–39.)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (2017c) sivuilla kuvataan artikkelissa ”Mitä Green Care on” menetelmän olevan vastuullista ja tavoitteellista sekä ammatillista toimintaa hyödyntämällä luontoa hyvinvointipalveluiden tuottamisessa. Luonnon elementtejä voidaan käyttää niin laitospäristössä, kaupungeissa kuin sijoittamalla toiminta maatilalle tai luontoon. Luonnon avulla lisätään hyvinvointia luonnon mahdollistamalla muun muassa kokemuksellisuutta, osallisuutta sekä toimien elvyttävänä elementtinä. Sivuilla kirjoitetaan Green Caren olevan sosiaalinen innovaatio sekä aktiivinen interventio, väliintulo. Näillä haetaan palveluiden tuottamiselle lisäarvoa. Salovuori (2014, 7–11) on kirjoittanut, kuinka Suomessa ei ole juurikaan hyödynnetty luonnon elvyttävää voimaa kuntoutustyössä, vaikkakaan kyseessä ei ole aivan uusi asia. Medikalisoitumisen myötä työntekijöiden kokemusperäinen tieto esimerkiksi psykiatrisissa sairaaloissa luonnon parantavasta voimasta jäi jalkoihin. Kuitenkin useat tutkimukset ovat todentaneet terveydeltään kaikkein heikoimpien hyötyvän kaikkein eniten luonnon hyvinvointivaikutuksista. Erityisesti lemmikkien vaikutuksesta terveyteen saatujen tutkimustulosten (Friedman) jälkeen saatiin vauhtia luontoavusteisiin toimintoihin. Toinen tutkimus osoitti (Ulrich) kahdeksankymmentä luvulla, kuinka pelkkä ikkunamaisema voi vaikuttaa terveyttä edistävästi. Luonnon merkitystä on lähestytty esimerkiksi kasvatustieteiden ja psykologian näkökulmasta. Luonnon avulla voidaan kehittää motoriikkaa, parantaa fyysistä kuntoa ja vastustuskykyä saaden samalla kokea normaalielämän tunnetta sekä alentaa stressiä. Luonto auttaa rauhoittumaan sekä keskittymään ja voi mahdollistaa yksityisyyden hetkiä. Luontoon liitetty toiminnallisuus mahdollistaa onnistumisen kokemuksia ja uuden oppiminen vahvistaa itsetuntoa. Osallisuus syntyy yhdessä tekemällä ja työskentelemällä. Kosketus luontoon ja eläimiin mahdollistavat tunnelmaisuuksia luonnostaan ja tuottavat mielihyvää. Eläimiä voidaan käyttää mallintamisen apuna

vuorovaikutustilanteisiin sekä tunteiden käsittelyyn rohkaisten itseilmaisuun. Kokemuksellisuus on aktivoimassa ja houkuttelemassa liikkeelle. Luonnon avulla voi voimaantua niin asiakas, työntekijät kuin verkosto. Salovuori ehdotti kirjassaan, että luontoyhteyden säilyttämisen mahdollisuuden olisi oltava jatkossa kirjattuna hoidon laatuksiteereissä ollen osana hyvää elämää myös heillä, jotka ovat hoidon, tukitoimien tai kuntoutuksen piirissä.

Green Caren avulla voidaan käyttää lähes kaikkia luontoon liittyviä harrastuksia tukemassa hoitoa ja kuntoutusta monin eri menetelmin. Toiminnan ydintä ovat maatalo- ja luontoympäristöjen kuntouttava käyttö, eläinavusteiset toiminnot, terapeuttinen puutarhanhoito sekä viherympäristöjen kuntouttava käyttö. Lisäksi siihen kuuluu ekoterapia, kalastus, retkeily, eräily sekä luontoon liittyvät kädentaidot unohtamatta ympäristökasvatusta. (Salovuori 2014, 22.)

Juusola (2017, 19–21) on kirjoittanut, kuinka jo luontokuvat, television luontodokumentit sekä huonekasvit laskevat tutkitusti verenpainetta sekä elimistön stressitasoa. Luontomaisemaa katselleet leikkauspotilaat käyttivät tutkitusti (Ulrich) vähemmän särkylääkkeitä ja luonto toimii-kin luonnollisena kipulääkkeenä sen vaikuttaessa aivojen opioidireseptoreihin. Lisäksi luonto vaikuttaa aivojen alpha-aaltoihin, jotka lisäävät serotoniinin tuotantoa keskushermostossa ja näin lisää mielihyvän tunnetta. Luonnossa liikkuvilla on vähemmän masennusoireita ja luonto hoitaa myös tehokkaasti tekniikan aiheuttamaa kognitiivista uupumusta. Luonnon vaikutuksia on tutkittu monissa maissa ympäri maailmaa.

6.3.2 Todellisuus ja luonto asumisyksikössä

Green Care käsitteenä ei ollut kaikille tuttu, vaikkakin luonto koettiin merkityksellisenä luonnon ollessa opettajana. Yksi oli saanut lyhyen koulutuksen menetelmän Suomeen tuojalta. Luonnon huomioiminen nykyisissä tiloissa oli vielä vaiheessa ja haastatteluissa ilmeni myös se, mitä on tehty aiemmin. Yksikön nykyinen sijainti koettiin miellyttävänä, sillä metsää oli ympärillä ja vesistöä lähellä. Asiakkaille on merkityksellistä olla lähellä luontoa. Arjessa luonto näkyy verhot avaamalla, ulos näkemällä ja ulos menemällä. Syyskuussa juotiin vielä päiväkahvit ulkona ja yksikössä tuetaan tietoisesti ulkoilua. Ulkona huomioidaan luonnon kasvu, pilvet, lehdet, syksyn värikkäät lehdet, aisti kokemukset sekä seurataan sademäärää. Yksi ohjaaja on yksikön kukkavastaava ja hän vastaa siitä, että yksikössä on jatkuvasti elävää kukkaa. Kaikki kuntoutujat huomaavat uudet kukat yleisissä tiloissa, niiden ollessa helposti hahmotettavissa.

Motorinen kehitys ja ylläpitäminen toteutetaan asiakaslähtöisesti kyvykkyyden mukaisesti, kannustaen kävelemiseen autolla kuljettamisen sijaan. Kukkien kastelukannuun voi laittaa sen määrän vettä, mitä asiakas jaksaa kantaa ja näin vahvistaa voimia. Pihalla routa on tehnyt maahan epätasaisuutta ja tämä nähtiin motorisen kehityksen kannalta arvokkaana asiana. Paljain jaloin ulkona kävely kesäaikaan olisi myös suotavaa, jota haluttaisiin tukea. Sen sijaan sisällä oleva tasainen lattia nähtiin kehittymisen kannalta tai motoristen taitojen ylläpitäjänä

huonona vaihtoehtona. Yksikössä pyörätuolissa ollut asiakas on kuntoutunut kävelemään omin voimin.

Luonnon avulla voidaan kokeilla erilaisia kukkia, kasveja ja turvallisuuden rajoissa sallia myös maistamisen (myrkyllisyys huomioitava). Eri lämpötiloja voi aistia (kivi, kasvi, puu tms.) ja astiaan voisi poimia erilaisia luonnonmateriaaleja, joita voisi tunnustella silmät suljettuina. Jos joku haluaisi kasvattaa tai kokeilla jotakin, niin se mahdollistettaisiin. Ruukkupuutarha voisi olla ulkona. Järjettömällä muoteilla ei haastateltavan mielipiteen mukaan voida rajata ihmisen tervettä uteliaisuutta. Vaarallisuus tai itselleen selkeän vahingon aiheuttaminen ovat rajana asiakkaan tutkiessa luontoa. Yksikön piha-alueesta on tarkoitus rakentaa houkutteleva.

Asiakkaat peilaavat eri vuodenaikoja aiempiin kokemuksiinsa. Talvella tehdään lumiukkoja ja -lyhtyjä, keväällä istutetaan ja syksyllä huomioidaan ruska-aika. Kesällä kukat ovat merkityksellisiä. Luonnon avulla askarrellaan sekä sisustetaan. Asiakkaiden kanssa on tehty luontoretkiä joko kävellen tai autolla, eväsretket ovat olleet tunnelmaltaan kiireettömiä. Retkiltä on tuotu mukana kasveja niistä tehden erilaisia luonto asetelmia sekä marjoja ja sieniä leipomiseen. Pieneläintiloille on tehty myös retkiä, kuten alpakoita katsomaan. Myös järvenrannalle on tehty uinti- ja saunomisretkiä.

Yksikköön kaikki eläimet ovat tervetulleita ja yksikössä on työkoira, joka kulkee työntekijän mukana töissä. Yksikössä on kasvatettu kukkia, raparperia ja mansikoita sekä joitakin vihanneksia. Kaikenlainen luontokasvatus, joka vastaa tarkoitustaan eikä riko lakia, on sallittua.

Yksikössä kierrätetään pahvia, paperia, lasia, biojätettä sekä säästetään paperia. Asiakkaat ovat aktiivisesti mukana kierrätyksessä, joka tapahtuu kaksi kertaa viikossa. Yhteisvastuullisuuden koettiin kasvavan luontokasvatuksen myötä.

6.4 Kauneus ja ilmapiiri Montessori-pedagogiikassa

Luonnon merkityksellä on läheinen yhteys Montessorin neljänteen elementtiin kauneuteen ja ilmapiiriin, joka kannustaa myönteisyyteen ja spontaaniuteen. Montessori aloitti työskentelynsä mielisairaaloissa ja slummeissa ja näin ollen hän oli erityisen herkkä luonnon merkitykselle kasvatuksessa. Hänen näkemyksen mukaan kauneus perustuu yksinkertaisuuteen ja ympäristö tulee olla hyvin suunniteltu laadukkailla esineillä, jotka ovat valoisia ja iloisia luoden harmonian. Ilmapiiriin tulee olla rento ja lämmin, joka kutsuu osalliseksi. Montessorille kauneus ei ollut lisäapuna kasvamisessa, vaan myönteinen tarve elämän valloittamisessa. (Lillard 1972, 55–59.)

6.4.1 Kauneus ja ilmapiiri sosiaaliohjauksessa

Näköaisti hallitsee usein visuaalisesti rikkaassa kulttuurissa, kuitenkin ideoiden syntymisen edellytyksenä on kaikkien aistien käyttäminen. Silmät sulkemalla, pysähtymällä sekä kokemalla voi aktivoida muita aisteja ja ideat saattavat syntyä oheistoimintana toiminnallisuuden lomassa. Mahdollisuus uuden löytämiseen, oivaltamiseen syntyy aistimalla kaikilla aisteilla, kuuntelemalla, kyselemällä sekä havainnoimalla ja yhdistämällä tämä johonkin vanhaan. Arki ja arkiset asiat synnyttävät uusia ideoita. (Launonen 2014, 95–99.)

Ympäristön tulee varmistaa tekijälle sisäinen varmuus psykologisen turvallisuuden ja vapauden kokemuksesta. Liian stabiili ympäristö ei anna järkeviä syitä, alati muuttuvassa maailmassa, luovuuden kehittymiseen. Ihmisen tulisi kokea omat ihmettelynsä, kokeilunsa, työskentelynsä, aloitteiden tekemisen ja kyseenalaistamisen niin vapaasti ja hyväksytyksi, ettei hänellä olisi mitään menetettävää ihmisenä. Vapaus tarkoittaa sitä mahdollisuutta, että ideointitilanteessa ei ole määräyksiä eikä järjestelmiä. Näin mahdollistetaan ajatteluprosessiin uusia mahdollisuuksia ja ideoita. Nykyään voidaan kuulla yhä useammin, kuinka ympäristö ei ole ollut tuke-massa luovaa työskentelyä. Tähän voidaan luetella muun muassa ratkaisemattomat konfliktit, kireät aikataulut, estävä byrokratia ja resurssien puute. Ulkopuoliset konsultit yrittävät yleensä lähteä vapauttamaan kiristyneestä ilmapiiristä ihmisiä, saavuttamatta kuitenkaan pysyvää ilmapiiriä, jossa tuetaan luovuutta. Luovuus on kehittymiselle ensiarvoista ja näin ollen sille tulee antaa tilaa. Luovuus näkyy kiinnostuksena sekä herkkyytenä asiakkaisiin sekä yhteisöön ja kunnioitus ilmenee yksilön sekä jäsenten yhdessä tuottamissa ideoissa. Luovassa ympäristössä kulttuuri mahdollistaa spontaania luovaa käyttäytymistä vahvistaen sitä. (Heikkilä 2010, 122–123, 126–127.)

Korkeataiteen kulttuuri on siirtynyt arjen kulttuureihin, arki on alkanut estetisoitumaan. Esteettisyydellä taiteessa tarkoitetaan tietyn kohteen esille tuomista arkisuudessa ja se voi olla myös jotain epätavallista myönteisessä mielessä. Estetisoituminen tarkoittaa elämyksellisyyttä ja se liitetään kauneusarvoihin arkipäivän toiminnoissa. Ihmisen arki koostuu suhteesta toimintoihin, esineisiin ja asenteihin. Arki on myös kulttuurisidonnaista. Arjen kokemuksia määrittelee ympäristö ja kulttuuri sekä eletty elämä kokemuksineen, minä kuvan rakentuessa toimintoihin ja kokemuksiin, jotka liittyvät materiaaliseen kulttuuriin. Arkielämään liittyy olennaisesti visuaalinen kulttuuri, sillä kyseessä on vuorovaikutus materiaalien, esineiden, ihmisten sekä prosessien kanssa. Itsetutkiskelua edesauttaa taiteet sekä tieteet, mahdollistamalla kokeiluja sekä pohdintaa jo tutuista asioista. Jotain positiivisen erityistä on taiteessa ja tieteessä. Arjen estetiikka on näkyvissä myös jokaisessa ihmisessä, toisilla tiedostamatta, eikä se pyri kyseenalaistamaan asioita tai sen taustalla olevia arvoja ei pohdita. Suuressa joukossa ihmisiä, joilla on samanlaisia esteettisiä mieltymyksiä määrittelemässä käyttäytymistä, arjen estetiikan valinnoilla voi olla erityisen suuri merkitys. (Räsänen 2015, 121–122.)

6.4.2 Kauneus ja ilmapiiri asumisyksikössä

Ympäristöä estetisoidaan kukkasilla niiden piristäessä kaikkia. Ne myös herättävät kaikkien mielenkiinnon. Ympäristöä estetisoidaan pienillä arjen asioilla, kuten peittämällä patterin putki verhon avulla sekä sisustamalla tyynyillä sekä poistamalla epäsoivia esineitä. Yksikkö tuntui toisista hieman laitosmaiselta ja kodikkuutta voisi lisätä tuomalla pehmeyttä, prosessin ollessa vielä vaiheessa. Sisustussuunnittelija on sisustanut yksikön. Eteisen mattojen valintaan voitiin vaikuttaa ja valintaa ohjasi miellyttävyys sekä usko siihen, että ne piristävät sisään tullessa. Korkeamman hinnan uskottiin maksavan itsensä takaisin henkisenä hyvinvointina. Seinä tau- luilla voidaan estetisoida ympäristöä. Pöytäliinat toisivat pehmeyttä lisää, mutta niitä ei käytetä lisätyön vuoksi. Asiakkaita ohjataan asiakaslähtöisesti avaamaan huoneensa verhoja sekä petaamaan sänkyä. Asiakkaan kanssa voidaan pohtia aamulla, miten hänen hiukset laitetaan aamulla. Luonnon materiaaleja ei ole huomioitu sisustuksessa.

Aistikasvatuksessa huomioidaan hiljaisuus ja hiljainen läsnäolo. Myös näkökyvyn huomioiminen nousi esille. Aistikasvatukseen kuulu yksikössä kukkasten tuoksu. Myös ruoan tekeminen paikan päällä on koettu erittäin merkitykselliseksi juuri ruoan tuoksun vuoksi ja tätä koko henkilöstö vaatii toteutettavaksi. Ruoan laitossa mausteiden käyttäminen on osa aistikasvatusta. Iho tun- temukset sekä koskettaminen koettiin osaksi aistikasvatusta sekä asiakkaan käden aktivoimi- nen. Ääneen lukeminen ja laulaminen sekä musiikki olivat merkityksellisiä asioita. Yksikössä tiedostetaan toisen aistin korvaavan vajavaisesti toimivan aistin sekä se, että aistikokemukset ovat henkilökohtaisia ohjaajan ollessa mukana läsnäolollaan. Myös henkistä ilmapiiriä aistitaan ja ohjaajana voi aistituntemusten avulla ohjata ilmapiirin kehittymistä esimerkiksi myönteis-emmäksi ja olla näin askeleen edellä estämässä konflikteja. Kaikenlainen kanssakäyminen on osa aistikasvatusta kuten myös television auki oleminen. Myönteisyyden merkitys koettiin osaksi aistikasvatusta.

Henkistä ilmapiiriä ajatellaan yksikössä nykyään enemmän. Henkisessä ilmapiirissä huomioidaan niin asiakkaat kuin työkaverit. Työyhteisössä halutaan puhua asiat läpi ja asiakkaita avustetaan keskustelemalla. Yhdessä keskustellaan siitä, mikä nyt on vaikuttamassa ilmapiiriin. Uusia työn- tekijöitä on ihana oppia tuntemaan ja saada heiltä oppia. Nuoret työntekijät toimivat kasvat- tavina vanhemmille työntekijöille. Toisaalta opiskelijoille ja nuorille annetaan ohjausta hieno- varaiseen kohtaamiseen sekä pukeutumiseen, aivan kuten asiakkaillekin. Henkiseen ilmapiiriin kuuluu turvata kaikille myönteinen ilmapiiri ja omaa pahaa oloa ohjataan purkamaan omassa asunnossa ohjaajan kanssa. Kukaan ei saa puuttua toisen henkilökohtaisuuksiin, ulkonäköön tai olotilaan. Ohjaaminen toisten kunnioittamiseen, vapaus omaan mielipiteeseen sekä erilaisista mielipiteistä keskusteleminen olivat merkityksellisiä. Yksikköön tullessa vieraita esimerkiksi asiakkaalle, puhutaan siitä, kuinka meille tulee vieraita kylään. Yksikössä luodaan sanoilla me- henkeä. Luovuuden avulla selvittää monesta tilanteesta ja luovuus ilmenee myös sosiaalisuu-

den lisääntymisenä. Historia huomioidaan hyödyntämällä luovia menetelmiä. Luovuutta ja vapautta rajoittavat laatukäsikirjat sekä organisaatio, liian paljon mietitään sääntöjä sekä rajoja ja riskisuraamuksia. Tässä hetkessä eläminen unohtuu ja varotaan liikaa liikkumista. Luovuuden ja vapauden mahdollistamiseen olisi enemmän tahtotilaa, kuin mitä pystytään toteuttamaan.

Esteettisyys itsessä oli tiedostettua ja tiedostamatonta tässä koettiin työroolin vaikuttavan asiaan. Pukeutumisessa töihin saatetaan miettiä työasuun sopivia värisävyjä sekä rannekorua, toiselle väreillä ei ole niinkään merkitystä. Puhtaana töihin tuleminen on itseisarvo ja vaatteet eivät voi olla provosoivia. Pukeutumisella kunnioitetaan asiakkaita niin, ettei esimerkiksi lahkeen pituus ole loukkaava asiakkaan näkökulmasta. Pyritään pukeutumaan neutraalisti. Meikkaaminen ei ole kaikille merkityksellistä, sen sijaan omat sen hetkiset tuntemukset ohjaavat pukeutumista. Yksikössä on huomioitu asiakkaiden huomaavan työntekijän estetisoidessa itseään ja asiakkaiden olevan tästä mielissään.

6.5 Montessori materiaalit Montessori-pedagogiikassa

Montessorin kehittämien välineiden rooli ymmärretään usein väärin. Konkreettisina esineinä ne saattavat saada korostetun merkityksen verraten muihin peruselementteihin. Välineiden tarkoitus ei ole olla ulkoapäin tulevaa opetusta vaan mahdollistaa sisäinen kasvu ja edistää psyykkistä kehitystä. Välineiden avulla herätetään mielenkiinto, vangitaan huomio ja näin edesautetaan keskittymään, joka tukee kehitystä. Materiaalien tavoitteena on aktivoida persoonallisuutta kehittämään itseään. Materiaaleihin kuuluu viisi perusajatusta, joista ensimmäinen on se, että yksi väline itsessään todentaa virheen ja auttaa refleктоimaan. Toisena ajatuksena on edetä yksinkertaisista asioista monimutkaisempiin ja kolmantena välineiden välillinen vaikutus seuraaviin välineisiin. Tällöin esimerkiksi on huomioituna itseluottamuksen, aloitteellisuuden, hienomotoriikan ja lihasmuistin kehittäminen asteittain. Neljäs perusajatus on edetä konkreettisesta abstraktiin ja näin kehitetään ajattelua ja tietoa. Viimeisenä on itsekasvatus, välineiden toimiessa ohjaajan roolissa virheet todentaa. Välineet ovat kehitetty tukemaan kasvua ja niitä tulee käsitellä arvostavasti. Välineillä työskentelyyn annetaan täysi työrauha ohjaajan vain havainnoimalla ja keräten tietoa itselleen. Ohjaajan puuttuminen myönteisesti tai negatiivisesti häiritsee luonnollista käyttäytymistä ja vaikeuttaa havainnointia. Havainnoinnin onnistumisen edellytyksenä on vapaan itseilmaisun ehdoton kunnioittaminen. Ohjaajan näyttäessä uuden välineen käyttöä, puhuminen on minimissä, jotta materiaalin syvin tarkoitus on pääroolissa. Välineiden käyttöä saa toistaa sisäisen tarpeen mukaan taidon oppimiseksi sekä käyttää luovasti ja yhdistellä luovasti eri välineitä yhteen. Materiaalit voidaan jakaa neljään eri luokkaan; päivittäiset toiminnot, aisti- ja tunnistamismateriaalit, kulttuurilliset ja taiteelliset materiaalit sekä teoreettiset materiaalit. Montessori on korostanut pedagogiikassaan välillistä metodologia, joka johtaa lisääntyvään luovuuteen. (Lillard 1972, 59–74.) Luovuus näkyy myös tavassa

työskennellä, vapaa liikkuvuus ja yhteisöllisyys ovat läsnä asiakkaiden tehdessä itselleen mielenkiintoisia asioita niin lattialla, pöydän ääressä ja maton päällä. (Lillard 1972, 86).

6.5.1 Materiaalit sosiaaliohjauksessa

Professori Juha Hämäläisen verkkoluennon mukaan luovat erilaiset toimintamuodot auttavat ihmistä jäsentämään ja syventämään ihmistuntemusta, pohtimaan ja selkiyttämään arvo- ja merkityskysymyksiä sekä löytämään uutta sisältöä ja orientaatiota elämään. Toiminnallisuuden avulla autetaan vahvistamaan myös itsetuntoa, eheytyään ja saavuttamaan sisäistä tasapainoa. Toiminnallisuus auttaa rentoutumaan, leikkimään ja nauttimaan sekä työstämään että ratkaisemaan omaan elämäntilanteeseen liittyviä ongelmia. Itsensä kehittäminen, oman maailmankuvan ja elämäntulkinnan rakentaminen sekä omien kykyjen tunnistaminen ja mahdollisuudet mahdollistuvat luovien toiminnallisten menetelmien avulla. Luovaa työskentelyä voidaan käyttää terapeuttisena toimintana, kasvatuksena, harrastuksena sekä viihteenä. Terapia työmuotona on ammattinimike ja vaatii erityiskoulutusta. (Hämäläinen 2015.)

Aristoteles on määritellyt toiminnan lähtökohdan olevan tekijän itsessään, jolloin toiminta on hänen itsensä valitsemaa ja harkitusti haluamaa. Aristoteelisesta näkökulmasta käsin voi olla kolme käytännöllistä aktiviteettiä jakoa, jotka ovat luonteeltaan erilaisia; toiminta (praxis), tekeminen (poiesis) ja ymmärrys (synesis). Sen lisäksi on yhteistoiminta, joka on toiminnan erityismuoto ja tämän selkeyttämiseksi on tärkeitä kyetä erottamaan eri toimintamuotoja. Terapeuttisessa yhteistoiminnassa tulee huolehtia siitä, että kuntoutujalla on tietoisiin valintoihin riittävästi tietoa, hänen kantansa tulee kuulluksi ja huomioonotetuksi ja että hänellä on mahdollisuus osallisuuteen. (Harra 2011, 170–171.)

6.5.2 Materiaalit asumisyksikössä

Yksikössä materiaaleista lueteltiin cd-levy kokoelma, erilaiset pelit, tunnekortit, aku-matto, erilaisia liikunnallisia materiaaleja, keittiössä olevia materiaaleja, asiakkaiden omat apuvälineet, papiljotit sekä kynsilakka, elokuvat, lehdet, kirjat, puhelin sekä askartelutarvikkeet, jotka tosin eivät ole esillä kiinnostamattomuuden vuoksi. Materiaalit merkitsivät myös kehoillisuutta ja laulua, ääntä sekä lihasmuistia ja asiakkaan salliessa, niin sanotusti iholle menemistä kehoillisuuden avulla. Materiaalit saattoivat merkitä myös pehmeyttä, lämpöä, värejä, kontrasteja, lämmön tuntua ja joissakin asioissa karheutta, jotta hahmottaminen helpottuu aistien heiketessä. Materiaaleilla toivottiin voivan vaikuttaa asiakkaan onnistumisen kokemuksiin esimerkiksi valitsemalla jalalliset juomalasit, johon asiakkaan on helppo tarttua. Onnistumisten sekä myönteisyyden uskottiin lisäävän onnistumisia. Materiaalit koettiin aktivoivana ja houkuttelevan tekemiseen. Ympäristössä oleva ääni tai materiaali voi olla houkutteleva tai karkottava. Asiakkaita innostetaan, aktivoidaan sekä tuetaan erilaisten materiaalien käytössä lähtökohdan ollessa asiakkaan valinnanvapaus materiaalien suhteen.

Esille nousi esimerkiksi kynsilakan esillä olemisen aktivoivan vapaaseen tekemiseen, joka kerää luonnostaan ympärille muita kiinnostuneita asukkaita ja näin lisäten yhteisöllisyyttä. Kynsien lakkaamiseen liittyi myös estetisoituminen sekä ympäristövärittäminen.

Synnynnäisen auttamisenhalun koettiin auttavan virheiden parissa työskennellessä. Jos suolat ja sokerit menivät leipomisessa sekaisin, niin sitten leivotaan uudestaan. Hoitaja reagoi virheeseen arvioimalla ensin virheen vakavuuden ja tekemällä vaaraluokituksen, sen ollessa ensisijaista. Tämä luokitus on ohjaamassa toimintaa. Asiakkaita ohjataan tekemään itse eikä tehdä puolesta, näin myös virheiden korjaamisessa. Virheitä pyritään tietoisesti ennaltaehkäisemään tukemalla ja ohjaamalla. Esille nousi myös asiakkaiden pelkäävän tekevän virheitä eletyn elämän vaikuttaen pelon tuntemuksiin ja virheen sattuessa rauhoitellaan asiakasta.

Materiaalien avulla vaikeusaste huomioidaan esimerkiksi kuntosaliharjoitteissa painomäärän asteittaisena lisäämisenä. Keittiössä edetään asiakaslähtöisesti helpommasta vaikeampaan eri materiaalien avulla ja puutarhan hoidossa huomioidaan asiakkaan kyvykkyys materiaalien avulla lisäten asteittain vaikeusasteita. Aamulla heräämistä voidaan tehdä asteittain siirtyen puhumisesta jalan koskettamiseen peiton päältä ja niin edelleen. Tyynyt sekä sähkösängyt ovat materiaaleja ja asiakas aktivoidaan ylösnousemiseen omaa kehoaan hyödyntäen asteittain edeten. Erilaiset nosturit koettiin epämieluisaksi niiden osittain passivoimassa asiakasta. Henkilökunnan osaaminen kehon käytön mahdollisuuksista ergonomisesti on merkityksellistä tukiessa esimerkiksi ikäihmisiä oman kehon aktivoimisessa. Alussa menee aikaa, mutta jatkossa asiakas kykenee selviytymään paremmin yksin. Näin kehollisuudessa voidaan edetä myös konkreettisesta abstraktiin. Kannustaminen koettiin merkitykselliseksi ja auttaminen tarpeen niin vaatiessa. Haastattelussa tuli ilmi myös ajatus kasvattaa vaikeammasta kohti helpompaan, auttaa tekemään itse ja esimerkiksi nousi asiakkaiden elinpainon laskeminen kevyemmäksi kasvattamisen avulla, asiakkaiden elinpaino on laskenut.

Vapaus, työrauhan antaminen ja toiminnallisuuden tukeminen ovat liitännäisiä työvuorossa oleviin työntekijöihin. Ilmapiiiriä voi ja tulee tunnustella sen vaikuttaessa edellä mainittuihin asioihin. Asiakkaan halutessa leipoa, leivotaan ja aamupalan voi syödä esimerkiksi tietyn ajan puitteissa oman aikataulun mukaisesti. Aamuheräämiseen haluttiin antaa aikaa ja vapautta. Yksilölliset tarpeet huomioidaan ja edetään asiakkaan aikataulun mukaisesti. Asiakkaan työskennellessä ohjaaja ei tuo omaa itseään esille, vaan on läsnä tukemassa ja ohjaamassa tarvittaessa. Asiakkaalle ilmennetään myös kiinnostuneisuutta tekemisestä. Asiakkaan sanattomaan katseeseen vastataan ja puhe tulee myöhemmin mukaan, sen ollessa auttamatta kehoa. Puheen avulla voidaan ennakoita tekemistä ja tekemisen aikana käytetään vähemmän puhetta, mutta esimerkiksi kolmeen laskemiseen voi toimia hyvin toiminnan aikana. Puhe ja tekeminen tukevat toisiaan, mutta tekemisen aikana puhe jää vähemmälle. Työssä puhutaan asiakaslähtöisesti.

Yksi toiminnallinen menetelmä on matkiminen, kinesteettinen kuunteleminen esimerkiksi heijamalla omaa kehoa.

Yhteistoiminnallisuuteen liitettiin vapaaehtoinen osallisuus esimerkiksi tuolijumppaan tai toimintahetkeen. Lähtökohtana on kuitenkin asiakaslähtöisyys ja asiakkaan toiveet sekä tarpeiden huomioiminen. Asiakkaat voivat toimia yksin tai yhdessä. Isossa ryhmätoiminnassa ei koettu saavutettavan tuloksellisuutta, sillä yksilöllisyyden toteuttaminen on vaikeampaa isossa ryhmässä. Pienryhmässä voidaan huomioida paremmin yksilölliset tarpeet ja tukeminen on helpompaa. Isot ryhmäkoot ovat kaikille vaikeita. Työ on asiakaslähtöistä ja erityistarpeet sekä yksilölliset tarpeet huomioidaan työnteossa.

6.6 Yhteisöelämän kehittäminen Montessori-pedagogiikassa

Montessori rakensi ympäristön asiakaslähtöisesti, huomioiden heidän tarpeet lisäten näin vastuuntuntoa sekä tuntemusta omistamisesta. Asiakkaat huolehtivat järjestyksestä sekä ympäristöstä ohjaajan tuella eikä ohjaajalla ole omaa pöytää tai muuta ohjaajan roolia korostavaa esinettä ympäristössä. Montessorin tavoite oli sosiaalisuuden lisääminen ja näin ollen kanssakäyminen on vapaata, mikäli asiakas ei puutu toisen asiakkaan oikeuksiin. Näin syntyy myös luonnollisesti auttamisen halu sekä kiinnostus toinen toisista. Yhteisössä tulee olla aina erikäisiä ja kanssakäymiseen liitetään aina vapaus ja ymmärretään toisen mahdollistavan peilipintana oleminen omalle kasvulle. Yhteisö voi olla tekemisissä vapaasti toisen yhteisön kanssa. Montessorin kasvatusta ei ollut kollektiivista, yhteisöllistä, mutta hän ei väheksynyt sen merkitystä vaan ajatteli, että sillä on myös paikkansa kasvatuksessa. Ohjaaja saattaa esimerkiksi ohjata kaikkia hiljaisuuden tavoitteluun yhdessä, ohjaajan ollessa esimerkkinä. Yhteisössä parhaisiin kasvatuksellisiin tuloksiin päästään, kun ohjaajina toimivat niin naiset, miehet kuin eriikäiset asiakkaat. Kasvatuksessa yksilön tulee saada kehittää omia mahdollisuuksiaan elämää varten. Ohjaajan ei tule holhota liikaa eikä estää kasvua liialla hyvän tarkoitamisella. Myös tehokkuus ja itsensä ylittämisen ajattelu voi johtaa ohjaajan yli suorittamiseen. Ohjaajan tulee ottaa ympäristössä sijanumerolla kaksi oleva paikka, asiakkaan ollessa sijalla yksi. Tilan ja arvostamisen antaminen ovat merkityksellistä Montessori-pedagogiikassa. Ohjausta tehdään tiiminä, jotta asiakkaalla on mahdollisuus valita, kenen puoleen haluaa kääntyä, mutta myös ohjaajien voivan antaa välittömästi palautetta toinen toisilleen ja näin arvioida sekä kehittää omaa työtä. Päivän päätteeksi ohjaajat keskustelevat jakaen ajatuksiaan sekä havaintojaan. (Lillard 1972, 74–85.)

Montessori-pedagogiikassa on painotettu työskentelyä lähiverkoston kanssa aktiivisesti. Lähiverkoston kuuluvat niin eri yhteisöt kuin perheen jäsenet. Asiakas ei ole eriytynyt yksilö vaan hänen elämää muovaavat kokemukset ovat liitännäisiä kotiympäristöön. Montessorin näkemyksen mukaan ilman tiivistä yhteistyötä ei voida saavuttaa hyviä kasvatustuloksia ja Montessori piti yhteistyötä edellytyksenä kasvatuksen toteuttamiseen. Montessori piti tärkeänä jatkuvasti

avoinna olevia ovia ja lähiverkosto sai tulla seuraamaan aina halutessaan kasvatusta, Montessori loi läheiset suhteet verkostojen kanssa toivoen näin voivansa vaikuttaa tuleviin sukupolviin. Montessoriohjaajilla on tietynlainen velvollisuus levittää tietoa Montessori-pedagogiikasta. (Lillard 1972, 85–86.)

Ymmärtääkseen ja seuratakseen asiakasta ohjaajan tulee kehittää haluaan ja kykyään observointiin, havainnointiin. Aktiivisuus on itse havainnoitavissa ja heidän toimissaan havainnoinnin ollen näin passiivista. Tämän periaatteen toteuttaminen voi olla vaikeaa toteuttaa käytännössä ohjaajan halutessa puuttua asioiden kulkuun liian aikaisin. Havainnointi tulee opetella käytännössä, Montessorin painottaessa ohjaajien vaalimisessa heidän henkisen taidon olevan merkityksellisempää kuin mekaaninen suorittaminen. Henkiseen taitoon kuuluu kolme kohtaa. Ensimmäinen on kiinnostus ihmisyyteen, jota voidaan luonnehtia havainnoitavan ja havainnoitsijan välisenä suhteena. Toinen on kyky nähdä asiakas yksilönä, jokainen on ainutlaatuinen ja erilainen kuin muut. Kolmas on uskomus siihen, että asiakas haluaa ja osaa tuoda itsensä esiin ja tämän esiintulon kautta ohjaaja huomaa, mikä asiakkaan rooli tulee olla. Kasvatus on ulkoista kasvua ja toimintoja, mutta myös sisäistä koordinaatiota. Psykologiseen havainnointiin kuuluu kolme aluetta Montessori-pedagogiikassa; työ, käyttäytyminen ja vapaaehtoinen totteleminen, joissa havainnoidaan kussakin eri asioita. (Lillard 1972, 79–83.)

Montessori-pedagogiikkaan kuuluu päivittäinen dokumentointi asiakkaan tekemistä asioista. Asiakkaat ovat osoittaneet kiinnostusta omaa dokumentointiansa kohtaan ja he saavat olla siinä aktiivisesti osallisina mukana seuraten sen todenmukaisuutta. Dokumentoinnin avulla seurataan kehittymistä ja ne ovat apuna ennakkoinnissa asiakkaan asioissa. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 64–65.)

Ohjaaja on esimerkkinä ympäristössä ja omalla toiminnallaan mahdollistaa innostamisen. Ohjaaja on joustava, lämmin, elämää rakastava, joka ymmärtää sekä kunnioittaa itseään. Ulkoisella olemuksellaan hän kiinnittää asiakkaiden huomion ja arvostuksen. Ohjaajan itsestä huolehtiminen on osa ympäristöä ohjaajan ollessa merkityksellinen asiakkaalle. Inhimillisyys ja täydellisyys eivät välttämättä voi olla samassa henkilössä saman aikaisesti ja realistinen suhtautuminen omiin virheisiin on esimerkillistä toimintaa kaikkien tehdessä elämässä virheitä. Virheet lähentävät ja syventävät ihmissuhdetta. (Lillard 1972, 83–84.)

6.6.1 Yhteisöelämän kehittäminen sosiaaliohjauksessa

Sosiaaliohjaus on suunnitelmallista työtä ja sitä toteutetaan asiakkaan verkoston kanssa. Suunnitelmaa toteutetaan ja arvioidaan yhdessä asiakkaan kanssa ja tarvittaessa tehdään muutoksia. Prosessin omaiseen työskentelyyn sisältyy arviointi, tavoitteiden asettaminen, suunnittelu, seuranta ja dokumentointi. Arviointiin sisältyy kartoitus, selvitys, havainnointi sekä hahmotus yhdessä asiakkaan kanssa. Jatkuvalle seurannalle ja dokumentoinnille pyritään varmistamaan

työn vaikuttavuus. Mallintaminen on käytettävissä olevien työmenetelmien ja -välineiden sekä niiden toimivuudesta kertomista. (Helminen 2016, 17–26.)

Palveluohjaustehtävän onnistuminen vaatii myös yhteistyöverkostoissa toimimista huomioiden omaiset, läheiset, vapaaehtoistyöntekijät sekä monialaiset- ja moniammatilliset viranomaisverkostot (Helminen 2016, 21). Kirjassa Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla (Vilen & Leppämäki & Ekström 2002, 151–152, 157) tuodaan esille verkostokeskeinen työote. Sen avulla huomioidaan asiakkaan sosiaalinen verkosto, joka koostuu kaikista ihmisistä, jotka jollakin tavalla ovat vaikuttamassa asiakkaan elämään. Tavoitteena on useamman ihmisen voimavarojen hyödyntäminen. Vastuullisina toimijoina ovat asiakas itse sekä verkoston jäsenet. Verkostotyöskentely on avointa ja asiakaslähtöistä toimintaa, jolla tuetaan yksilön ja hänen verkostonsa voimavaroja. Rahko (2011, 74–75) on kirjoittanut sosiaaliohjaajan ollessa verkostotyöntekijänä, työtehtäviin kuuluvan myös verkoston kutsumista kokoontumaan, siihen myös itse osallistuen. Sosiaaliohjaaja on tiedonhaltija osallistuen tiedonvälitykseen ja -vaihtoon. Hän voi toimia verkostossa myös asiakkaan puolestapuhujana asiakkaan häneen turvautuessa. Verkostotyössä sosiaaliohjaajan tehtävä on myös palveluohjauksellista työtä.

Sote-uudistus kirjoitus (Terveysten ja hyvinvoinninlaitos 2017a) tuo esille sanan valtaistaminen, empowerment. Sana on suomennettu monella eri tavalla, mutta sen perusajatus on, että yhteiskunnasta on poistettava yksilöä syrjäyttävät prosessit. Paulo Freire (1921–1997) ja Barbara Solomon (1919-1992) ovat olleet valtaistatavan sosiaalityön uranuurtajia. Käsitys tulee kasvatust- ja yhteiskuntatieteiden perinteistä. Yksilö tasolla työskennellään kasvattaen ihmisiä kriittiseen tietoisuuteen ja yhteisö sekä yhteiskunta, että rakenne tasolla tavoitellaan poistamaan epäoikeudenmukaisuuksia. Sortamista ja epätasa-arvoa aiheuttavia tekijöitä tehdään näkyväksi. Välineet voivat olla hyvinkin konkreettisia, esimerkiksi koulutukseen hakeutuminen ja ihmisille mahdollistetaan saada äänensä kuuluvaksi yhteisöjen avulla.

Havainnointi taidon voi oppia vain tekemällä työssä, havainnointi taidon kehittyessä pikkuhiljaa ja harjoittelemalla ajan kanssa. Kuula kirjoitti kenttätyötaidosta, johon sisältyy muun muassa selviytyminen yllättävistä vuorovaikutus kohtaamisista. Oman toiminnan kriittinen reflektointi kehittää niin havainnoijaa kuin kohdetta. Havainnointi on vuorovaikutustilanteen tutkimista ja kohteen ymmärtämistä, ymmärtämisen edellyttäessä oppimista. Vuorovaikutus on tilanteena ainutkertainen ja näin ollen havainnoija osallistuu jossakin määrin kohteen toimintaan. (Kuula 1999, 144–150, 156.)

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (STAKES) raportin asiantuntijat pohjivat arvioinnin olevan väline ohjaamiseen, työntekijälle mahdollisuus toimia peilipintana omaan työhön, työn parantamisen väline, kansalaiselle mahdollistaa läpinäkyvyyden toteutuminen sekä täyttää yleiset arvioinnin tehtävät. Näihin tehtäviin kuuluu muun muassa arvioida

tulosta, koota tietoa sekä selvittää vaikutussuhteita ja mahdollisesti myös toimia ilmentämässä tiettyä buumia. Arvioinnin tulisi palvella työn kehittämistä, jotta työllä vastattaisiin siihen osoitettuun tarpeeseen. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta arvioinnin avulla voidaan osoittaa toiminnan vaikuttavuus. Laatua arvioitaessa asiakkaan toimijuus ja mielekkyys ovat kohteena. Arvioinnin tehtävänä on todentaa erilaisia näkökulmia, jotta julkisen talouden rajalliset taloudelliset resurssit tulisi kustannustehokkaasti käyttöön sosiaalipalveluissa. Tällöin arvioidaan mitä tietyillä resursseilla on saavutettu, saaden tietoon kustannusvaikutus toiminnasta. Arviointi edustaa suunnitelmallisuutta sosiaalialalla huomion ollessa siinä, mikä todellisuudessa vaikuttaa, sen sijaan, että tehdään hyviltä tuntuvia asioita. (Korhonen & Julkunen & Karjalainen & Muuri & Seppänen-Järvelä 2007, 30.)

Sosiaaliohjaukseen sisältyy myös dokumentointi. Laaksonen ym. (2011, 6 ja 52) kirjoittivat Terveiden ja Hyvinvointilaitoksen (THL) raportissa, kuinka asiakkaan asiakirjoihin dokumentoitu tieto on merkityksellistä niin päätöksentekoon, ammattilaisten työskentelyyn kuin asiakkaalle itselleen. Laadukasta asiakirjaa kirjoittaessa tulee huomioida asiakas, kuvata hyvin tehtyä työtä ja suhtautua vastuullisesti kirjoittamaansa tietoon sekä ymmärtää dokumentoinnin merkityksellisyys päätöksenteossa. Asiakirjojen kirjoittaminen vaatii keskittymistä sekä jatkuvaa herkkyyttä sekä työyhteisöltä asiakirjojen omaksumista osaksi työntekemistä keskustellen niistä yhdessä sekä erityisesti asiakkaan kanssa. Dokumentointiosaaminen on kehittymässä eri tavoin eri paikoissa, toisissa paikoissa on jo olemassa aktiivista asiakkaan osallisuutta. Tärkeintä on aloittaa kehittyminen reflektoinnista, kuinka itse suhtautuu asiakastyön dokumentointiin. Dokumentointiosaaminen on pitkäjänteinen prosessi, haasteena on, ettei ammatillisissa koulutuksissa ole riittävää juridiikan, tietoteknologiaa pohtivaa, kirjoittamiseen ja tekstivälitteisen vaikuttamisen koulutusta. Terveystieteiden dokumentointia säätelee potilasasiakirja-asetus sekä potilaslaki, mutta vastaavaa ei ole sosiaalihuollon asiakirjojen laatimisesta ja käytöstä. Sosiaalihuollossa kirjaamista ohjaa henkilötietolaki, asiakaslaki, asiakastietolaki, julkisuuslaki, lastensuojelulaki ja hallintolaki.

6.6.2 Yhteisöelämän kehittäminen asumisyksikössä

Lähiverkosta tuetaan, luodaan ja voidaan myös etsiä. Monelta asiakkaalta puuttuu lähiverkosto ja syyt ovat sellaisia, että lähiverkosta ei voida velvoittaa tai pakottaa yhteydenpitoon. Verkoston omaavilla henkilöillä lähiverkosto on pieni ja vain kolmanneksella asiakkaista on lähiverkosto. Yhteyttä pidetään soittamalla sekä postitse kortteja ja valokuvia lähettämällä. Vierailuille tulemiseen lähiverkostolla voi olla korkea kynnyks ja kohtaamisista pyritään tekemään miellyttäviä esimerkiksi tarjoilujen avulla. Kohtaamisiin ja lähiverkoston yhdistämisiin toivottiin lisää työkaluja omaan työskentelemiseen. Asiakkaat kokevat yksinäisyyttä. Yksikössä järjestetään asiakkaille Halloween-juhlat ja välillä pidetään esimerkiksi kauneuspäiviä ja asiakkaat ovat luoneet oman keskinäisen verkoston. He pelailevat ja saunovat yhdessä, joka on

merkityksellistä. Ohjaajat tukevat yhteisöllisyyteen ja ”meidän perhettä” tuetaan me-puheella. Asiakkaille ja heidän verkostoille järjestetään yhteinen pikkujoulu ja nämä ovat merkityksellisiä tapahtumia kaikille. Musiikin avulla lisätään tietoisesti yhteisöllisyyttä samoin kuin tiettyjen rutiinien avulla. Syrjäytymistä ennaltaehkäistään huomioimalla paljon omassa asunnossaan olevat asiakkaat menemällä heidän luokse sekä aktivoimalla yhteiselämään. Ulospäin suuntautunutta yhteisöllisyyttä tuetaan liikkumalla asiakkaiden kanssa tasavertaisina vapaasti lähiympäristössä esimerkiksi liikkuen ja asioiden. Osa asiakkaista käy työtoiminnassa.

Verkostotyöhön kuuluu sosiaalitoimi, edunvalvoja, psykiatrian poliklinikka sekä työtoiminta. Suunnitteilla on kuntouttavaa työtoimintaa ja arjessa on yhteisöllisiä vastuutehtäviä esimerkiksi keittiössä ja pyykkihuollossa. Yksikössä ei ole tietokonetta asiakkaiden käytössä eikä sitä ole ajateltu mahdollisuutena yhteyden pitämiseen ja yhteisöllisyyden tukemiseen sosiaalisen median avulla. Aiemmin yksikkö on tehnyt päiväkodin kanssa yhteistyötä ja nyt suunnitteilla olisi sen uudelleen aktivoiminen asiakkaiden toiveesta käsin. Muiden yhteisöiden kuten kolmannen sektorin kanssa voisi aivan hyvin tehdä yhteistyötä ja asiakkailla voisi olla henkilökohtainen ystävä vapaaehtoistoiminnan kautta oikean ihmisen löydyttyä. Tämä ei ollut yksikössä vielä toiminnassa, mutta haastattelussa ilmeni sen olevan suotavaa. Henkilöt, joilla on fyysisiä rajoitteita, jäävät vähemmälle yhteisöllisestä näkökulmasta resurssien vuoksi.

Elämä on yhtä kasvamista ja kaikki kasvattavat toisiaan yksikössä. Mielenterveyspuolella työskennellessä voi huomata myös yllättäviä piirteitä itsestä ja oppia itsestä paljon siinä, miten reagoi asioihin ja miettiä omaa ammatillisuutta. Suvaitsevuuteen kasvamista sekä luovuuden lisääntymistä on tapahtunut paljon itsessä. Totuutta on pysähdetty myös arvioimaan ja reflektointia tehdään tietoisesti. Erilaiset oppijat kasvattavat rinnalla kulkemiseen ja monenlaista historiaa saadaan elää asiakkaiden mukana. Työkaveri voi olla täydentämässä omia heikkouksia.

Havainnointia tehdään tietoisesti ja alitajuntaisesti. Psykoterapeuttikoulutus sisältää hyvin laajasti havainnointi koulutusta ja geronomi koulutukseen on liittynyt 10 kerran koulutus liittyen ohjaustaitoihin ja sen osallistavaan vaikutukseen. 10 kerran koulutus koettiin liian lyhyeksi. Muissa koulutuksissa ei ole opiskeltu havainnointia ja sen harjoittelemista. Havainnointi koulutuksen saaneet tiedostivat voivansa havainnoida silloin, kun eivät puhu, kuulon ja näön ollessa eri kontaktissa. Havainnointia tehtiin niin yksilöistä kuin ohjaajista sekä ryhmätoiminnasta yleisellä tasolla ja ympäristöstä. Ryhmädynamiikan havainnoimiseen koettiin tarvitsevan lisäkoulutusta. Havainnointien pohjalta tehdään dokumentointia, seurataan asiakkaiden mieltymyksiä ja aistimuksia. Havaintoja jaetaan tiimissä sekä työnohjauksessa.

Työn arvioinnissa vaikuttivat oman kehon tuntemukset ja tunteet sekä havainnot asiakkaan päivän kulusta. Arvioinnin koettiin olevan hajanaista ja tapahtuvan jälkikäteen liian myöhään. Tiimipalaverissa käsitellään asioita sekä raporteilla. Arviointia tehtiin omasta työstä, asiakkaan

kasvamisesta ja siitä miten siinä on onnistuttu niin työntekijänä kuin tiiminä. Arviointia tulisi harjoitella ja työstää, sillä se ei voi sisältää temppuja. Yksikön yhteishenki, kontaktit ja läsnäolo toimivat arvioinnin mittareina. Arvioinnit asiakkaan onnistumisista ja päiväkulusta dokumentoidaan tietokoneelle. Asiakkaat arvioivat koko ajan henkilökunnan vireystilaa eivät niinkään toimintaa tai itseään. Asiakkaiden koettiin tekevän arviointia ruoan kautta sen ollessa heille merkityksellistä. Asiakkailta kysellään arjessa tuntemuksia ja näin mahdollistetaan arviointia. Asiakkaiden koettiin osaavan arviointia ja heitä tulisi kuunnella selkeästi enemmän, tällä hetkellä tehdään vuosittainen asiakasarviointi. Asiakkaiden arvioidessa toimintaa aktiivisemmin, voitaisiin tuoda esille asiakkaan kokemana tarvitseman tuen määrä. Säästäminen syntyy tämänkaltaisessa työssä pitkällä aikavälillä. Yksikössä ei ole käytössä niin sanottua avointa raporttia, jossa asiakas on aktiivisena osallisena henkilöstön kanssa. Yksikössä on ollut aiemmin kaikille yhteinen viikkopalaveri, jonka aktivoiminen jälleen käytännöksi heräsi haastatteluissa esille.

Dokumentointi, raportointi merkitsi tiedonkulkua ja kohtaamista henkilöstölle, mahdollisuutta asiakkaan seuraamiseen. Toisaalta myös välineeksi oman oikeusturvan varmistamiseen sekä oman työn todentamiseen esimerkiksi lääkejaon suhteen. Raporttiin tulisi aina kirjata totuudenmukaisesti mitä tapahtui ja ketä oli paikalla eikä se saa sisältää omia olettamuksia. Raportoinnin tulisi perustua faktatietoihin. Raportointiin liittyy monia lakeja, laatutallenteita, dokumentoinnin luettelointia ja käytössä on asiakasdokumentointiin suunniteltu ohjelmisto. Raportointia ohjasi yksikössä sosiaalipuolen laki, tämä ei ollut kaikkien haastateltavien tiedossa. Raportointiin kaivattiin harjoittelua ja koulutusta, sillä raportointiin liittyy vastuu siitä mitä ja miten kirjoitan ja sillä on seuraamuksia. Toisinaan raportoinnin taso aiheuttaa kauhistusta. Asiakkaat eivät ole aktiivisesti mukana raportoinnissa, heillä on oikeus lukea raporttimerkintänsä. Tämäkin tulisi muistaa dokumentoinnissa. Joitakin asioita saatetaan sanoittaa asiakkaalle kirjoitettavaksi raporttiin, jotta muu henkilöstö tietää asiasta. Asiakkaan mukaan ottaminen raportointiin jakoi mielipiteitä. Joku ajatteli, että voisi ottaa jo nyt asiakkaan mukaan raportin kirjoittamiseen ja toinen saattoi kokea sen käytännössä aivan mahdottomana toteuttaa. Myönnteisyyteen liitettiin aiemmat kokemukset asiakkaan kanssa yhdessä kirjaamisesta.

Oman kodin sekä asumisyksikön koettiin voivan eristää yksilö yhteiskunnasta silloin, kun kotoa ei uskalleta lähteä pois. Asiakkailta koettiin olevan lähtemisen vaikeutta ja yhteisön ja vertais-tuen merkitys on suuri lähiverkoston ollessa vähäinen tai olematon. Asiakkaat voivat tarvita lähtemisen onnistumiseksi useamman päivän työtä sekä tukea ja lähtemisen onnistuminen on yleensä iloa tuottava asia. Asiakkaiden erityistarpeiden huomioimiseen liitettiin yhteisössä asuminen, jotta asiakas saa ryhmän tuekseen sekä tukea lääkkeiden otossa, siivouksessa, syömisessä ja yksinäisyyden vähentämisessä sekä omien asioiden hoitamisessa. Inklusiossa mielen-terveystyön tulisi pohjautua asiakkaan aktiiviseen osallisuuteen sekä hoito- ja palvelusuunnitelma tulee tehdä koko verkoston läsnä ollessa hyvin huolellisesti. Inklusion toteutumisessa

erityistarpeiden huomioimisen ehdottomana edellytyksenä tulisi olla eri tahojen yhteisten asioiden toteutuminen ja verkostotyö yhteiskunnan, kolmannen sektorin ja yksityissektorin kesken. Rakenteita tulisi purkaa ja työntekijän titteli ei ohjaisi asiakaspalvelua vaan työntekijän ja asiakkaan välinen henkilökemia. Palvelut tulisi toteuttaa oikea aikaisesti ja realistisesti todella pieniksi palasiksi ollen asiakkaan kanssa ajamassa samaa asiaa yhdessä eteenpäin. Asiakkaan erityistarpeita ei koettu voivan toteuttaa niin hyvin inkluusiossa kuin yksikössä, joka on integroitu osaksi asumusyhteisöä. Sen sijaan nähtiin, että yksikön lähipiirissä olevissa asunnoissa asuminen ja tuen saaminen yksiköstä käsin voisivat olla toimivana ratkaisuna. Moniammatillinen osaaminen koettiin merkitykselliseksi yksikössä. Syrjäytymisen riski nähtiin todella suurena mielenterveyskuntoutujilla.

Globalisaatio ilmenee yksikössä ulkomaan matkoina kuten risteilyiden muodossa. Henkilökunnan tekemistä matkoista keskustellaan myös asiakkaiden kanssa. Maailman tapahtumia ja ilmiöitä seurataan television välityksellä ja lehtiä lukemalla. Tänä päivänä tietoa on saatavilla globaalisti hyvin helposti, mutta samalla käsitellään Suomen yhteiskunnallisia sekä globaaleja ilmiöitä. Globalisaation nähtiin ilmentyvän yksikössä vähän ja ajatuksena oli meidän olevan koko maailma. Asiakkaissa on sotalapsi toisesta maasta sekä monikulttuurisessa avioliitossa elänyt puoliso, avioliittovuosien nostaessa monenlaisia muistoja arkeen.

7 Johtopäätökset

Tässä kappaleessa käyn läpi opinnäytetyöni teoreettisen tiedon pohjalta hiljaisen tiedon näkyväksi tekemistä, asiakastyön kehittämistä sekä omia johtopäätöksiäni Montessori pedagogiikan, sosiaaliohjauksen sekä sosiaalisen kuntoutuksen kohtaamisesta yhdessä mielenterveyskuntoutujien asumisyksikössä. Kohtaaminen näkyi käytännössä esimerkiksi asiakaslähtöisyytenä, huomioimalla luonnon merkityksellisyys sekä toiminnallisuutta hyödyntäen eritavoin. Sen sijaan kohtaamista ei tapahtunut asiakkaiden osallisuudessa aktiiviseen arviointiin sekä dokumentoinnissa.

Haluan painottaa, että nämä johtopäätökset kohtaamisesta ovat yhdestä yksiköstä, kokeneiden naistyöntekijöiden näkökulmasta opinnäytetyön laajuus huomioiden. Montessori painotti yhteisön ollessa kasvattava silloin, kun ryhmässä on eri-ikäisiä, ohjaajina on niin naisia kuin miehiä ja tehdään yhteistyötä lähiverkoston ja yhteisöjen kanssa globaalissa maailmassa.

Montessori ohjaajana en halua olla antamassa lukijalle valmiita vastauksia, vaan olla herättämässä mielenkiintoa sekä aktivoimaan itsenäiseen ajatteluun, reflektointiin ja lisätä itsetutkistelua itsetietoisuuden lisäämiseksi. Haluan olla osaltani lisäämässä luovuutta sekä uusien ideoiden syntymistä. Näin ollen johtopäätöksiin en ole kirjoittanut täysin valmiita vastauksia vaan jättänyt tilaa lukijan omalle pohdinnalle. Toivon voivani antaa mahdollisuuksia soveltaa tutkimus-

tani erilaisiin asumisyksiköihin sekä innostaa tekemään jatkotutkimuksia Montessori pedagogiikan soveltamisesta esimerkiksi maahanmuuttajien parissa tehtävään työhön sekä vankiloihin. Tutkimuksia voisi tehdä painottaen esimerkiksi materiaaleja tai ympäristöä huomioiden esimerkiksi naisten saama peruskoulutus omassa kotimaassaan tai vankiloissa peruskoulun keskeyttäneet vangit tai ympäristön merkitys. Näen rajattomasti mahdollisuuksia lisätutkimuksille pedagogiikan ollessa globaalisti tunnettu.

Yksikössä tunnettiin sanat sosiaalinen kuntoutus sekä palveluohjaus. Sosiaaliohjaus käsitteenä oli vieras. Käsitteitä ei ole tietoisesti pilkottu pieniin osiin palvelemaan arjessa tehtävää työtä. Näin ollen haastattelukysymykseni jo itsessään mahdollistivat asiakastyön kehittämisen sosiaalialan palveluja tuottavassa yksikössä. Yksikössä ei työskennelty yhtään sosionomia.

Yleisellä tasolla asiakkaan vapaus ja itsemääräämisoikeus koettiin yksikössä ensiarvoiseksi asiaksi. Asiakkaan vapaan mielipiteen tulisi ohjata suunnitelmallista ja tavoitteellista työtä asiakkaan parhaaksi. Aikuistyössä tasavertaisuus ja ystävänä rinnalla kulkeminen asiakkaan kodissa koettiin olevan luonnollista ja tätä tuettiin kielellisesti puhumalla meistä. Asiakkaita ei pakoteta mihinkään vaan motivoidaan ja aktivoidaan. Toisaalla asiakkaalle ei haluttu joissakin asioissa todentaa asiaan kuuluvaa holhoamista, jota asiakkaan sairaus edellyttää. Tähän pystyttiin vaikuttamaan myönteisellä ilmapiirillä sekä sana valinnoilla. Jokainen kuitenkin haluaa tehdä työtä asiakkaan tarpeista lähtöisin. Vapaus sosiaaliseen kanssakäymiseen sekä osallisuuden toteutuivat asiakaslähtöisesti, mutta tässä kohtaa päättäjät vaativat yhteisöllistä tekemistä hyvin strukturoidusti. Päätöksiä ei ohjaa tässä kohtaa asiakkailta saatu arviointi ja kokemuksellinen tieto siitä mikä, heille olisi parasta. Kiireettömyys ja aito läsnäolo koettiin tärkeäksi, vaikkakin henkilöstömäärä nähtiin osittain vaikuttavana tekijänä ja pohdittiin kiireen tunnun todellisuutta. Esille nousi se, että työntekijöillä olisi halukkuutta ja taitoja laadukkaampaankin tekemiseen. Mielestäni haastatteluissa oli huomattavissa myös uudistuvien työkäytänteiden olevan yksikön ulkopuolella erittäin merkityksellisiä, mutta omassa työn teossa uudistuksiin liittyi hyvinkin laaja-alaista pohdintaa niiden mahdottomuudesta tai mahdollisuuksista.

Vastauksissa oli mielestäni havaittavissa oman ammatillisen koulutuksen sekä työpaikalla olevan työroolin ohjaavan vastauksia spontaanisti ja tämän jälkeen asioita pohdittiin laajemmin. Samoin oma työkokemus sekä omat mielenkiinnon kohteet näkyivät vastauksissa joko innostuneisuutena tai epäileväisyytenä. Erityisesti luontokasvatuksen kohdalla pysähdyin itse miettimään, miten sukupuoli vaikuttaa vastauksiin ja olisin toivonut voivani saada haastateltavaksi myös miehiä ja sukupuolineutraaleja ihmisiä. Ammattikorkeakoulu tason opinnäytetyön laajuus sekä omat resurssini ajankäytön suhteen tässä elämänhetkessä en lähtenyt tätä toteuttamaan. Tästä näkökulmasta pysähdyin miettimään asiakkaan mahdollisuuksia vapautteen sekä itsensä toteuttamiseen, miten työntekijän taustatekijät vaikuttavat asiakaskohtaamisissa? Miten mahdollistetaan se, että ollaan avoimin mielin, tehden avoimia kysymyksiä kuunnellen dialogisesti

sekä kehollisesti asiakkaan tarpeita? Miten dialogisuus toteutuu käytännössä? Tämä voisi olla yksi tutkimusaihe lisää.

Osa kuntoutujista on jo laitostuneita ja osa tarvitsee holhoamista sairausnäkökulmasta käsin. Itsemääräämisoikeus on saattanut kaventua eletyn elämänkaaren ja sairauden myötä. Toisaalta uudistuvien käytänteiden tavoitteena on aktivoida, lisätä itsetietoisuutta sekä avoimuutta asiakkaissa. Montessorin tutkimukset osoittivat näiden, oman persoonallisuuden laajentamisen, lisäävän muun muassa sosiaalisuutta ja ystävällisyyttä. Ympäristön järjestyksellä estetään turhautumista ja mahdollistetaan ihmisessä luovuus ja vapaa toiminta. Miten laitostumista voisi vähentää pienin askelin tulevaisuuteen orientoituen asiakkaan ikä ja kyvykkyys huomioiden?

Järjestyksen merkitys konkretisoitui jokaisessa haastattelussa muutto kokemuksen myötä ja tässä kohtaa kokemukset olivat niin henkilöstön kuin asiakkaiden kokemana (havainnoinnit sekä asiakkaiden sanoitukset) todella merkittäviä ihmisen henkiselle ja fyysiselle toimintakyvyille. Merkittävyys ilmeni haastatteluissa myös voimakkaina tunnekokemuksina kehollisesti ilmentyen esimerkiksi hartioiden avautumisena, ryhdin parantumisenä sekä onnen kyneleinä. Järjestys mahdollisti elämän sekä lisäsi itseilmaisua ja näin kasvattaa itsetietoisuutta. Kun menin ensimmäistä kertaa yksikköön, ruokasalin pöydät olivat vaihtaneet paikkaa ja tämä aiheutti keskustelua niin henkilökunnassa kuin asiakkaissa hyvinkin paljon. Huomasin ajattelevani heti sisälle astuttuani Montessorin sanoja siitä, kuinka merkityksellistä järjestys on. Vaikkakin tässä kohtaa järjestyksen muutoksella haettiin toimivampaa ratkaisua tietoisesti. Järjestyksen avulla tiedostettiin vältettävän viimehetken paniikkia ja asiakkaat ovat luoneet kulttuurin, jossa järjestyksellä yleisissä tiloissa on merkitystä.

Yksikössä oltiin yhtä mielisiä siitä, että systeemiteoria, kybernetiikka sekä ekologinen viitekehys näyttäytyvät arjessa ja ovat näin osa järjestystä. Tähän kuuluvat kaikki yksikössä olevat henkilöt tasavertaisesti. Järjestyksessä edettiin tietoisesti asteittain ja tässäkin huomioitiin ihmisen kehollisuus. Yksikössä tiedostettiin prosessimainen ajattelu, jossa henkinen ilmapiiri on vaikuttamassa selkeiden menetelmien ollessa vähäisempiä. Merkitykselliseksi koettiin luomalla kodikasta ilmapiiriä olemalla yleisissä tiloissa kuten kotona sohvalla istuisi, samalla tehden havainnointi työtä. Näin koettiin myös olevan helposti lähestyttäviä, luokseen kutsuvia ohjaajia. Osittaisen työasun pakollinen käyttäminen aiheutti kaikissa vastustusta ja tämä määräys tulee päättäjiltä kuuntelematta asiakkaiden tai henkilökunnan mielipidettä asiaan. Haastattelussani nousi mielestäni erittäin painavia perusteluja työasun käytön lopettamisen puolesta sen lisäksi, että Montessori painottaa ohjaajan joukkoon sulautumisen merkityksellisyyttä. Järjestyksen eteen koettiin tarvetta tehdä enemmän tietoista työtä, vaikkakin nykyiset tilat itsessään mahdollistavat asioita jo paljon.

Todellisuuden ja luonnon osiossa vastauksissa näkyi oma kiinnostus luontoa kohtaan sekä sen merkityksellisyys. Asiakkaille luonnon läheisyys on merkityksellistä. Kaksi vastajaa tiesi selkeästi mitä Green Care tarkoittaa, toisen ollen saanut lyhyen koulutuksen menetelmän Suomeen tuojalta. Tämä näkyi selkeästi hänen vastauksissaan lisääntyneenä tietoisuutena luonnon merkityksellisyydestä sekä pienien tekojen suurina vaikutuksina. Kaikissa vastauksissa nousi esille kukat, joita yksikössä käytetään esimerkillisesti yleisissä tiloissa miettimättä taloudellisia kuluja. Kaikki asiakkaat havainnoivat aina uudet kukat. Luontokasvatuksessa ei ilmennyt haastattelussa selkeästi kulttuurihistoriassamme aiemmin ajateltuja miehisiä töitä kuten halon hakkuu, nuotiot, talonmiehen työtehtävät. Omassa asiakas työssäni olen huomannut kahdenkymmen vuoden aikana kuitenkin työskenteleväni miesten kanssa osittain eri lailla heille toiminnallisuuden ollessa vielä merkityksellisempää. Kierrätys vastaavina toimivien asiakkaiden tehtäviin kuuluu kierrätettävän materiaalin eteenpäin toimittaminen, tässä kohtaa ei noussut sukupuoli näkökulmaa esille.

Kaikki suhtautuivat eläimiin positiivisesti ja sain haastattelun jälkeen viestiä, kuinka yksikössä on aloitettu suunnittelemaan kanojen ottamisesta pihapiiriin työkoiran lisäksi.

Luontokasvatuksen kohdalla nousi myös resurssit esille, sillä tietoisuudessa oli luontohoivan merkityksellisyys erityisesti heikommassa asemassa oleville asiakkaille. Heille kuitenkin pystytään tarjoamaan vähiten mahdollisuuksia erityistarpeiden vuoksi. Yksikössä pyörätuolissa ollut asiakas on saanut kävelykykynsä takaisin ja pystyy nyt elämään ilman pyörätuolia.

Sisustamisessa ei ole käytetty luonnon materiaaleja (puu, kivi, silkki tms.), kuten Montessori on ajatellut. Montessorille oli merkityksellistä tuoda luonto ihmisten luokse myös yksikköön sisälle järjestetyn pihapiirin lisäksi. Sisustamisesta on vastannut sisustussuunnittelija eikä asiakkaiden kodin sisustamisessa ole kuultu heidän tai henkilökunnan toiveita. Henkilöstö tiedottaa prosessin olevan vielä kesken, mutta he toivoisivat pehmeyttä ja kodikkuutta lisää yksikköön. Henkilöstö koki, että myönteisyys lisää luovuutta ympäristössä. Oman asenteen merkitys koettiin tässä kohtaa merkitykselliseksi. Ollessani yksikössä kiinnitin itse huomiota tauluihin, jotka kiinnitetty ylös katon rajaan. Ajattelin olevani vanhempi asiakas, kulkevan selkä kumarrassa käytävällä. Tässä kohtaa Montessorin ajatukset järjestetystä ympäristöstä nousivat mieleeni. Myös taulut, joissa voisi olla luontokuvia, ripustetaan asiakaslähtöisesti asiakkaiden vaatimalle tasolle, jotta kauneuden hahmottamiseen ei tarvitsisi käyttää suurempia ponnisteluja. Näin energiaa jää kauneuden synnyttämän luovuuden käyttämiseen. Montessorin kyky ajatella asioita viimeiseen hiontaan saakka on itselleni vieläkin hämmentävää ja tätä tietoisuutta haluan olla osaltani lisäämässä asiakastyön kehittämiseksi. Haastattelussa ilmeni halukkuutta tehdä enemmän asioita, niin luonnon ja todellisuuden, kuin kauneuden ja ilmapiirin eteen byrokratian, laatukäsikirjan sekä resurssien ollen osittain estämässä tai hidastamassa asiakastyön kehittämistä.

Aistikasvatus herätti pohdintaa ja toisaalta innosti myös ajattelemaan asiaa laajemmin kuin ruoan tuoksu. Tämä pohdinta varmasti jatkuu yksikössä yhtenä tiedostettuna kasvatusmuotona, sillä aistien merkitys luovuudelle oli olemassa olevaa tietoa. Yksikössä on selkeätä tahtotilaa luoda asiakkaille kodinomainen ympäristö, jossa itsensä ilmaiseminen sekä itsetietoisuuden lisääminen luovin keinoin, asiakkaan kyvykkyys huomioiden, mahdollistetaan asiakkaan parhaaksi. Haastatteluissa heräsi pohdintaa myös itsenäiseen asumiseen ohjaavasta työstä ja sen merkityksellisyydestä.

Materiaalit ihmisen minä tietoisuutta lisäävänä tekijänä aiheutti alussa hämmennystä. Pohdintojen jälkeen ideat lähtivät rönsyilemään synnyttäen oivalluksia. Mielestäni oli erittäin hienoa olla jakamassa ajatuksia kehon tietoisesta käyttämisestä välineenä sekä sitä, miten paljon jo pelkkä kynsilakan esillä oleminen aktivoi sekä kasvattaa niin yksilö kuin yhteisötasolla asiakasta. Miten paljon vapaasti valittavilla, houkuttelevilla materiaaleilla voisimme aktivoida ihmisiä laitospäristössä toimimaan itseohjautuen, omien mielenkiinnon kohteiden pohjalta, oman aikataulun mukaisesti?

Virheen tekemisen pelko kuntoutujilla nousi esille haastattelussa. Tähän koettiin vaikuttavan eletyn elämän, jossa epäonnistumisen kierre on voinut olla jatkuvaa. Montessori on painottanut virheiden kuuluvan ihmisyyteen ja omalla suhtautumisella vaikutetaan paljon ihmisen mieleen, meistä jokaisen tehdessä virheitä. Näin ollen virheen äänen todentaminen on turhaa, havainnoinnin ollessa merkityksellisempää.

Sosiaaliohjauksen ja sosiaalisen kuntoutuksen uudistuneessa työtavassa oleellista on arvioida se, mikä todellisuudessa vaikuttaa, aktivoida asiakkaat arviointiin mukaan, tehdä työtä läpinäkyvästi ja asiakkaan parhaaksi ja työn kehittäminen huomioiden. Dokumentointia tulee tehdä asiakasta varten tukemaan häntä päätöksien tekemisessä ja asiakkaan kanssa keskustellaan aktiivisesti dokumentoinnista. Omalla suhtautumisella on todettu olevan suuri merkitys näiden asioiden toteutumiseen. Montessorille oli luontaista ottaa asiakkaat aktiivisesti mukaan heidän halutessaan. Haastateltavan suhtautuminen näkyi myös haastatteluissa joko myönteisyytenä, ajatuksia herättävänä tai ehdottomana vastustuksena. Empiirinen tutkimustieto osoitti, että arviointi sekä dokumentointi eivät kohdanneet Montessori pedagogiikkaa eikä sosiaaliohjausta tai sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalisessa kuntoutuksessa kohtasi sen verran, että asiakas oli mukana suullisessa suunnitelman laatimisessa. Ajatuksia sekä pohdintaa heräsi paljon haastateltavissa.

Dokumentoinnin merkitys ei vastaa tässä yksikössä eikä omiin kokemuksiini pohjautuen muissa yksiköissä uudistuksiin, vaikkakin joissakin on orastavaa kehitystyötä tapahtumassa. Asiakkaan kanssa yhdessä dokumentoiminen lisää mielestäni avoimuutta, luotettavuutta sekä myös

oikeusturvaa, mikäli jälkepäin asioita tulisi selvittää. Silloin kun asiakas on ollut mukana kirjaamisessa, asiakkaan sen hetkinen mielipide on tilanteesta näkyvässä. Tämä lisää asiakkaassa myös vastuullisuutta omien kokemusieni pohjalta. Raportointiin käytetään aikaa työvuoron päätteeksi paljon ja tätä voisi mielestäni tehdä asiakkaiden kanssa työvuoron kuluessa keskustelujen lomassa kannettavan tietokoneen avulla. Asiakkaan ollessa aktiivisena osallisena, asiakkaan ääni saada myös kuuluviin todenmukaisena hänen näkökulmastaan ja näin varmistetaan asiakkaan asianajoa palvellen hänen tarpeitaan. Yhdessä dokumentoiminen mahdollistaa myös avointa keskustelua asiakkaan kanssa, johon liittäisin myös psykoedukaation. Dokumentoiminen yhdessä voisi olla menetelmä asiakkaan parhaaksi. Asiakkaan tarpeita ollaan valmiita tarkistamaan jo rutiineiksi muodostuneissakin pienissä arjen toimintatavoissa. Miten asiakkaan tämän päiväinen tarve tulee ohjaajalla kohdatuksi silloin, kun lähtökohtana on toisen työntekijän kirjoittama raportti merkintä? Tässä kohtaa ministeri Rehulan sanat siitä, kuinka sote-muutoksessa menee aikaa yksi sukupolvi, ovat mielestäni täysin uskottavia. Mikä merkitys asiakkaan näkökulmasta tiedonjakamisella ja kouluttamisella olisi ajan lyhentämiseksi? Miten arvioidaan ja kehitetään dokumentointia, joka ei käytännössä toteudu uudistuksen mukaisesti?

Yksikössä verkoston kanssa tehdään töitä mahdollisuuksien mukaan vapauden ohjatessa yhteisöelämän kehittämistä. Moniammatillista osaamista arvostetaan ja haastattelujen aikana nousi ajatuksia, eri yhteisöjen kanssa tehtävän työn aktivoimiseksi, eri sektoreiden kanssa. Esille nousi myös idea sopivien vapaaehtoistyöntekijöiden (ystävä) käyttämisestä yksinäisyyden torjumiseksi. Asiakkaiden kanssa liikutaan aktiivisesti yksikön ulkopuolella ja ollaan osallisina yhteiskunnassa. Globaaliuden tiedostaminen lisääntyi myös haastattelujen aikana ja kahden asiakkaan globaali taustatekijä nousi esille kahdelta eri työntekijältä.

Havainnointitaito on suoraan liitännäinen koulutukseen ja psykoterapeuteilla tämä on pitkäkestoista. Muut kokivat, että havainnointiin saatava koulutus on ollut vähäistä ja sitä tulisi opiskella sekä harjoitella lisää. Koulutusta saaneet tiedostivat, että havainnoissa ei voi puhua. Näin koulutus taustalla on suuri merkitys havainnointiin, kasvatuksen kuitenkin perustuessa niin Montessori-pedagogiikassa kuin sosiaaliohjauksessa havainnointiin.

Integraatio ja inklusio herättivät myös ajatuksia. Montessori on painottanut työntekijöiden erityisosaamisen sekä vertaistuen merkitystä ennaltaehkäisemään syrjäytymistä yhteiskunnasta. Tänä päivänä puhutaan inklusiosta, jossa mahdollistetaan kotona asuminen. Tässä kohtaa haastateltavien ajatuksissa nousi esille asiakkaan valtaistaminen, jonka taustalla on Paulo Freire, jonka näkemyksiä Terveys- ja hyvinvoinnin laitos on hyödyntänyt. Freire on ollut rauhan kasvattaja ja puolustanut Montessorin näkemyksiä kasvatuksesta. Silti syrjäytymisen riski inklusiossa nähtiin suurena mielenterveyskuntoutujilla, joskin myös laitoksen voitiin nähdä syrjäyttävän asiakasta yhteisöistä ja yhteiskunnasta. Oivallus siitä, että asiakkailla, olisi oma

asunto yksikön lähetyillä ja he saivat yksiköstä vertaistukea sekä moni ammatillisen osaamisen tuekseen oli mielestäni todella mahtava ja kehittämisen arvoinen idea työntekijältä.

Haastateltavat sanoivat lopuksi, että kokivat jo haastattelutilanteen palvelevan asiakastyön kehittämistä. Mieliin nousi monia ideoita työn kehittämiseksi ja ajatuksia oman työn toteuttamisesta. Montessorista ei ollut tietoa etukäteen ja kaikki yhdistivät Montessorin ja Steinerin yhteen. Haastateltavat sanoittivat kiinnostuneisuuden heränneen. Montessori pedagogiikka koettiin maanläheiseksi, normaaliksi ja kiinnostavaksi, josta ei ole tietoa. Haastateltavien tietoisuus lisääntyi paljon haastattelun myötä ja omalle toiminnalle koettiin saavan vastauksia. Hiljainen tieto tuli näkyväksi, joskin haastattelu saattoikin olla rankkaa aivotyötä.

Laurean käytäntöjen mukaisesti oman ammatillisen kasvun pohdin omassa kypsyysnäytteessäni.

Lopuksi haluan kiittää Yliopettaja Helena Hatakkaa innostamisesta ja haastateltavia, jotka mahdollistitte opinnäytetyöni toteutumisen. Kiitos kuuluu myös Laurean johtajalle Anna-Liisa Männikölle ohjaamisestani sekä aviomiehelleni, jonka antama tuki on ollut korvaamatonta opinnäytetyötä tehdessä.

Lähteet

Painetut

Ashron, U. & Autti-Rämö, I. Lehto, J. & Rajavaara, M. 2013. Kuntoutus muuttuu -entä kuntoutusjärjestelmä? Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Harra, T. 2011. Terapeuttinen yhteistoiminta. Teoksessa Järvikoski, A. & Lindh, J. & Suikkari, A. (toim.) Kuntoutus muutoksessa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 166–178.

Hayes, M. & Höynälänmaa, K. 1985. Montessori-pedagogiikka. Keuruu: Otava.

Heinonen, S. & Klinberg, R. & Pentti, P. 2011. Kaikkien aivot käyttöön. WSOYpro Oy.

Heikkilä, J. 2010. Luovasta ideasta innovaatioon. Luovuus ja innovatiivisuus selvitysmekanismoina. Jyväskylä: Enostone.

Helminen, J. 2016. Sosiaaliohjauksen lähtökohtia ja käytäntöjä. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus -lähtökohtia ja käytäntöjä. Keuruu: Otava. 14–27.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. 7.painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsijärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. 20.painos. Porvoo: Bookwell.

Huotari, A. & Tamski, A–L. 2013. Tammenterhon tarinoita. Kirja valmennuksesta. Mikkeli: Kopiopiste.

Hyväri, S. 2016. Asumissosiaalinen työ arjen tukena ja osallisuuden vahvistajana. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus -lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita. 115–128.

Hämäläinen, J. & Nivala, E. 2008. Kasvatustiede pedagogisen ihmistyön tiede. Suomi: Uni-press.

Höynälänmaa, 2011a. Maria Montessori ja montessoripedagogiikan synty. Teoksessa Paalasmaa, J. (toim.) Lapsesta käsin Kasvatuksen ja opetuksen vaihtoehtoja. Jyväskylä: PS-kustannus. 171–177.

Höynälänmaa, 2011b. Kehityskaudet ja niihin sisältyvät herkkyyksikaudet. Teoksessa Paalasmaa, J. (toim.) Lapsesta käsin Kasvatuksen ja opetuksen vaihtoehtoja. Jyväskylä: PS-kustannus. 171–177.

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Kiviniemi, L. & Läksy, M–L. & Matinlauri, T. & Nevalainen, K. & Ruotsalainen, K. & Seppänen, U–M. & Vuokkila-Oikkonen, P. 2014. Minä mielenterveystyön tekijänä. 2.painos. Porvoo: Bookwell.

Kurttila, M. & Laane, T. & Saukkola, K. & Tranberg, T. 2010. Arvostus -valmentava kirja esimiehille. EU: Tammi.

Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus. kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino

Kopakkala, A. 2011. Porukka, jengi, tiimi ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Helsinki: Edita Prima.

Launonen, K. 2014. Luovuus lähtee käsistä. Latvia: Gummerus.

Lillard, P.P. 2011. Montessori, a modern approach. Originally published by Schocken Books Inc. in 1972. U.S.A.: Random House.

Malloy, T. 1974. Montessori and your child. A primer for parents. USA: Nienhuis Montessori.

Mannström–Mäkelä, L. & Saukkola, K. 2014. Voimaannuttavan ohjaamisen käsikirja. Palmenia–sarja 33. Helsinki: Palmenia.

Montessori, M. 1965. Dr. Montessori's own handbook. A short guide to Her Ideas and Materials. New York: Schoken Books.

Montessori, M. 1966. The Secret of Childhood. United States of America: A Ballantine Book.

Montessori, M. 1984. Lapsen salaisuus. Suomentaja J.A. Hollo. 7.painos. Juva: WSOY.

Montessori, M. 2012. The Absorbent Mind. BN Publishing.

Näkki, P. 2016. Sosiaaliohjaus aikuissosiaalityössä. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus -lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita. 100–114.

Paalasmaa, J. 2016. Maailman parhaat kasvatusajatukset. Helsinki: Into.

Parkkonen, H. 1991. Auta minua tekemään se itse. Montessorimenetelmän sovelluksia. Porvoo: WSOY.

Pate-Smith, P.E. 2006. Implication for Peace: Montessori Elementary Education. Endicott College. TIES partnership. APA style.

Räsänen, M. 2015. Visuaalisen kulttuurin monilukukirja. Lahti: Aalto-yliopisto.

Sajaniemi, N. & Mäkelä, J. 2014. Ihminen voi hyvin joukossa. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, L. (toim.) Positiivisen psykologian voima. Jyväskylä: PS-kustannus. 136–159.

Salovuori, T. 2014. Luonto kuntoutumisen tukena. Mediapinta.

Sayed, T. 2016. Sosiaaliohjaus mielenterveystyössä. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus -lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita. 129–143.

Toom, A. & Onnismaa, J. & Kajanto, A. 2008. Hiljainen tieto tietämisestä, toimimisesta, taitavuutta. Aikuiskasvatuksen 47. vuosikerta. Kansanvalistusseura ja aikuiskasvatuksen Tutkimusseura: Gummerruksen Kirjapaino Oy.

Tuulio-Henriksson, A. 2013. Mielenterveyden häiriöiden kuntoutus ja monitahoinen palvelujärjestelmä. Teoksessa Ashron, U. & Autti-Rämö, I. Lehto, J. & Rajavaara, M. (toim.) Kuntoutus muuttuu -entä kuntoutusjärjestelmä? Helsinki: Edita. 146–161.

Sähköiset

Baligadoo, P. D. 2014. Peace Profile: Maria Montessori—Peace Through Education. *A Journal of Social Justice*. 26:427–433. Luettu 5.10.2017. eb.b.ebscohost.com.nelli.laurea.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=a264ca19-a3bc-4b99-a1e3-120d0ac55a23%40sessionmgr101

Bogen, M. 2016. Growing peace. Gandhi, Montessori, and What It Means to Begin With the Children. Luettu 5.10.2017. <https://www.ikedacenter.org/thinkers-themes/themes/humanism/bogen-gandhi-montessori>

Cameron, J. Camp. & Michelle M. Lee. 2011. Montessori-Based Activities as a Transgenerational Interface for Persons With Dementia and Preschool Children. *Journal of Intergenerational Relationships* 9/2011. 366–373. Luettu 4.10.2017. <http://www.tandfonline.com.nelli.laura.fi/doi/full/10.1080/15350770.2011.618374?scroll=top&needAccess=true>

Ebeneser-säätiö. 2016. Ebeneser-säätiö. Luettu 5.10.2016. <http://www.ebeneser.fi/>

Granfelt, R. 2013. Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Lähtökohtana asumissosiaalinen työ ja desistanssi. Tutkimuksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) *Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin*. Helsinki: Diak. 209–227. Luettu 29.9.2017. file:///C:/Users/Omistaja/AppData/Local/Temp/A_39-978-52-493-215-8.pdf

Hallituksen esitys. 164/2014 vp, 110. Luettu 25.9.2017. <http://www.finlex.fi>

International Montessori Association 2017. Luettu 24.9.2017. <http://en.unesco.org/partnerships/non-governmental-organizations/international-montessori-association>

Johdatus kulttuuri- ja sosiaaliantropologiaan 2016. Luettu 24.9.2017.

<http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiaaliantropologia/antropologia.html>

Karjalainen, V. & Rajavaara, M. 2012. Sosiaalinen kuntoutus lakisääteiseksi - mikä muuttuu? Pääkirjoitus. *Kuntoutus* 4/2012. 3–4. Luettu 9.10.2017. <https://kuntoutussaatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf>

Karjalainen, T.J.J. 2003. Kontekstisidonnaisuudesta. Jyväskylän yliopisto. Pro gradutyö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kielten laitos. Luettu 3.10.2017.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11790/G0000148.pdf?sequence=1>

Kopakkala, A. 2011. *Porukka, jengi, tiimi ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen*. Helsinki: Edita Prima.

Korhonen, S. & Julkunen, I. & Karjalainen, P. & Muuri, A. & Seppänen–Järvelä, R. 2007. Arviointi ja hyvät käytännöt sosiaalipalveluissa. Asiantuntijoiden pohdintoja tulevasta. Stakes. Luettu 27.9.2017. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R16-2007-VERKKO.pdf>

Laaksonen, M. & Kääriäinen, A. & Penttilä, M. Tapola–Haapala, M. & Sahala, H. & Kärki, J. & Jäppinen, A. 2011. *Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen*. THL. Luettu 27.9.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205084983>

Mielenterveyslaki 14.12.1990/1116. Luettu 28.9.2017. <http://www.finlex.fi>

Palola, E. 2012. Sosiaalinen kuntoutus uudessa sosiaalihuoltolaissa. Kuntoutus 4/2012. 30–34. Luettu 9.10.2017. <https://kuntoutussaatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf>

Palola, E. 2016. Sosiaalinen kuntoutus- sotea ja kuntoutusta. Esitys SOSKU-hankkeen aloitus-tapahtumassa 8.4.2016. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Luettu 9.10.2017. <https://www.sli-deshare.net/THLfi/elina-palola-stm-sosiaalinen-kuntoutus-sotea-ja-kuntoutusta>

Psykoedukaatio käsite, käyttö ja vaikuttavuus 2017. Kuntoutusportti. Luettu 28.9.2017. <https://kuntoutusportti.fi/psykoedukaatio-%C2%96-kasite-kaytto-ja-vaikuttavuus/>

Rahko, E. 2011. Samassa venessä sosiaalialalla. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksista työparityössä. Sosnet julkaisuja 3. Rovaniemi: Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet. Luettu 7.10.2017. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=90906602-0672-484f-ac5e-e363e41c793a>

Ministeri Rehula sosiaalialan opiskelijoiden tentattavana 2017. Laurea Tikkurila. Luettu 5.11.2017. <https://www.laurea.fi/tiedotteet/Sivut/Ministeri-Rehula-sosiaalialan-opiskelijoiden-tentattavana.aspx>

Snellman, O. 2016. Turvapaikanhakijoiden henkinen hyvinvointi ja psykososiaalinen tuki. STM. Luettu 28.9.2017. <http://stm.fi/documents/1271139/2278526/Snellman+Olli.pdf>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Luettu 25.9.2017. <http://www.finlex.fi>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017a. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2017:5. Luettu 25.9.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3959-2>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017b. Mielensterveys- päihdesuunnitelma - Ehdotukset mielensterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. Luettu 28.9.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3382-8>

Sosiaalinen kuntoutus. 2017. Sosiaalinen kuntoutus. Kuntoutusportti. Luettu 9.10.2017. <https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaottelut/sosiaalinen-kuntoutus/>

Suominen, S. & Blommila, K. & Tuominen, M. 2013. Visio perhelähtöisyydestä Mielensterveys- ja päihdeasiakkaita tuettaessa. FinFami Uusimaa ry. Luettu 28.9.2017. <http://www.otu.fi/images/projektit/opa/visio.pdf>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017a. Sote uudistus. Luettu 27.9.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/sosiaalipolitiikka/sosiaalityo/valtaistaminen>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017b. Linjaukset. Luettu 28.9.2017.

<https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/kansallinen-mielen-terveys-ja-paihdesuunnitelma/linjaukset>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017c. Mitä Green care on. Luettu 18.10.2017.

<https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/tyohon-kuntouttava-green-care-etela-suomessa/mita-green-care-on>

Usein kysyttä sote uudistuksesta. 2017. Maakunta- ja sote uudistus. Luettu 4.11.2017.

<http://alueuudistus.fi/usein-kysyttya/sote-uudistus>

Julkaisemattomat

Hämäläinen, J. 2015. Sosiaalipedagoginen käytäntö. Syksy 2015. Sosiaalipedagoginen hevostoitamin-ta syrjäytymisen ehkäisyssä ja sosiaalisessa kuntoutuksessa täydennyskoulutus 25 op. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Rehula, J. 2017. Sote-uudistus. Seminaari. 24.1.2017. Vantaa: Laurea Tikkurila.

Liitteet

Liite 1: Maria Montessori.....	71
Liite 2: Haastattelukysymykset.....	75

Liite 1: Maria Montessori

Maria Montessorin isä Alessandro Montessori tapasi Renilde Stoppanin vuonna 1867 Chiaravallella, Anconan maakunnassa Italiassa. Alessandro Montessori, hallituksen virkamies, oli lähetetty Chiaravalleen osallistumaan valtion tupakkateollisuuden markkinointijohtoon. Renilde Stoppani, Maria Montessorin äiti, oli hyvin koulutettu nainen. Hän luki ahnaasti ja oli äärimmäisen isänmaa ystävällinen. Hän omistautui Italian yhdistymisen ja vapauttamisen aatteelle. Tiedemies Antonio Stoppaldi, Renilde Stoppanin setä, oli pappi ja geologian professori sekä Milanon yliopiston tunnettu luennoitsija. Hän oli hyvin tunnettu myös runoilijana sekä luonnontieteiden ja uskonnon välistä sopusointua käsittelevien artikkeleiden kirjoittaja. Maria Montessori syntyi 31.8.1870 Chiaravallella sukuun, jossa oli tiedemiehiä. Hänen ollessa kolme vuotias, perhe muutti Firenzeen isän työn vuoksi. Kahden vuoden kuluttua tästä perhe muutti Roomaan, asetuen sinne lopullisesti. Montessori ajatteli kaksitoistavuotiaana mennessään tekniseen kouluun, kuinka hänestä tulee insinööri. Tämä oli ennenkuulumatonta. Montessori aloitti koulun opetusministeriön johtamassa Via di San Nicola da Talentinon koulussa. Tätä koulua hän kävi kuusi vuotta ja näinä vuosina hänen rakkautensa ja kiinnostuksensa matematiikkaan näyttää heränneen. Hän päätti jatkaa opiskeluaan, vaikka tällaiset koulut olivat varattu ensisijaisesti pojille. Kolmetoista vuotiaana hän aloitti opiskelunsa toisen vaiheen, joka kesti seitsemän vuotta. Tästä ensimmäinen vaihe kesti kolme vuotta ja opiskelu tapahtui Regio Scuola Tecnica Michelangelo Buonarrotti nimisessä teknisessä koulussa. Opiskeluun kuului Italian kirjallisuutta, historiaa, maantiedettä, matematiikkaa, piirustusta ja kaunokirjallisuutta. Viimeisen neljän vuoden opiskelut tapahtuivat Regio Institutio Tecnica Leonardo da Vinci nimisessä teknisessä instituutissa. Opiskeluun kuului kieliä, luonnontiedettä ja matematiikkaa. Opiskelu oli hyvin traditionaalista; opiskelijat istuivat viisituntia päivässä hievahtamatta, opetusta kuunnellen. Tämän jälkeen opiskelijat tutkivat oppikirjoja tuntikausia valmistaen pakollisia kirjallisia töitään. Pääpaino oli ulkoa lukemisessa, sillä seuraavalle luokalle pääseminen edellytti kaikessa onnistumisesta. Koulussa ei välitetty oppimishalusta eikä itsenäisestä ajattelukyvyistä, jotka sittemmin tulivat hallitseviksi Montessori pedagogiikassa. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 10–12; Höynälänmaa 2011a, 172.)

Uravalinnan koittaessa Montessori päätti lukea lääketiedettä, sen ollessa naisilta täysin kiellettyä. Vuonna 1890 hän kirjoittautui isänsä vastustuksesta huolimatta Rooman yliopistoon ja alkoi opiskella fysiikkaa, luonnontiedettä ja matematiikkaa. Vuonna 1892 Montessori sai kokeista lääketieteelliseen tiedekuntaan oikeuttavan pistemäärän. Opiskelu naisena ei ollut ongelmatonta, monet vastustivat tämän kaltaista tunkeilemistä miehelle alueelle. Anatomian preparoinnin hän suoritti yöllä yksin. Opintojen loppuvuodet Montessori keskittyi pediatriaan. Vuonna 1896 Montessori vastaanotti Rooman yliopistosta, ensimmäisenä naisena Italiassa, lääketieteen tohtorin arvonimen. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 12; Höynälänmaa 2011a, 172.)

Valmistuttuaan Montessori työskenteli useissa Rooman sairaaloissa kaksi vuotta. Näinä vuosina hän kiinnostui hermoston ja mielen häiriöistä. Montessori jatkoi tekemällä tutkimustyötä pediatrian klinikalla opiskellen samalla filosofiaa ja psykologiaa. Hän työskenteli vapaaehtoisena Rooman yliopiston yhteydessä toimivalla klinikalla, jossa annettiin kokeiluluontoisena sähköshokkihoitoa. Montessorin tehtäviin kuului muun muassa käydä valitsemassa hoitoon sopivia potilaita Rooman ympärillä olevista mielisairaaloista. Näillä matkoillaan Montessori tutustui siihen aikaan niin sanottujen idioottilasten surkeaan tilaan. Lapset, jotka olivat heikkokykuisiä ja jotka eivät kyenneet olemaan koulussa tai perheiden parissa, suljettiin mielisairaaloihin. Lapsilla ei ollut tulevaisuutta sen ajan yhteiskunnassa. Montessori alkoi tutkimaan Rooman kirjastoja löytääkseen tietoa heikko-lahjaisten tai häiriintyneiden lasten kasvatuksesta. Montessori löysi kolmen tiedemiehen inspiroivat tutkimukset. Nämä olivat Jakob Rodriguez **Pereira** (1715–1780), Jean Marc Gaspard **Itard** (1775–1838) ja Edouard **Seguini** (1812–1880). Näistä kolmesta Itard ja Seguini uskoivat, että idioottilasten koulutus oli pedagoginen ei lääketieteellinen ongelma ja he olivat Montessorille oppi-isiä. Seguini oli Itardin oppilas, Itardin innostamana hän erikoistui idioottilasten tutkimukseen ja kasvatukseen. Hän vastusti kasvatustieteen järjestelmää, joka perustui ainoastaan rutiinioppimiseen ja hän avasi New Yorkissa oman koulun psyykkisesti ja fyysisesti häiriintyneille lapsille. Montessori alkoi lukemaan kasvatustiedettä ja osallistui kasvatustieteen yliopiston luennoille. Hän luki myös kaikki tärkeimmät kasvatustieteen teokset viimeiseltä kahdeltasadalta vuodelta. Näin Montessori tutustui muun muassa Jean Jacques **Rousseau**n (1712–1778) ajatuksiin aistien kehittämisestä, suuren luonnonrakkauden omaavaan Johan Heinrich **Pestalozzi**n (1746–1827) sekä Fredrich Wilhelm **Fröbel**in (1782–1852) näkemyksiin lasten kasvatuksesta. Montessorin äidin sedän Anttonio Stoppanin elämäkatsomus ja saavutukset olivat osa Montessorin saamaa henkistä perintöä ja kaikki nämä edellä mainitut auttoivat Montessoria luomaan oman kasvatustieteen näkemyksensä. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 10, 12–13; Höynälänmaa 2011a, 172.)

Maria Montessori kehitti erityislapsille välineistöä, joka stimuloi myös aisteja (Paalasmaa 2016, 100). Vuonna 1898 Montessori esitteli Turinin pedagogisessa kongressissa kaksi kehittämäänsä ideaa henkisesti jälkeenjääneille lapsille. Montessorin näkemyksen mukaan lapset tuli saada heille tarkoitettuun kouluun, joka olisi erikoistunut heidän kasvatukseensa sekä ensin tulisi stimuloida aistit ja sitten äly. Vasta sitten kun aistit ovat stimuloitu, voidaan kiinnostuksen herättyä aloittaa todellinen kasvatus. Montessori painotti myös asteittaista etenemistä helposta vaikeampaan. Päämäärän tuli olla tieteellisen lisäksi myös ihmisystävällistä. Montessori luennoi ja työskenteli samalla tutkien materiaalejaan sekä kehittäi, että esitteli niitä. Montessorin tulokset olivat hyvin vakuuttavia, hänen kasvattinsa saattoivat menestyä paremmin kuin normaalit lapset. Montessorin tuloksia ihmeteltiin hänen itsensä jäädessä miettimään, miksi terveet ja onnelliset lapset menestyivät niin huonosti, verrattuna henkisesti jälkeenjääneisiin. Montessori päätteli tämän johtuvan erilaisesta kasvatustelmästä. Montessori kiinnostui antropologiasta niin

työ- kuin tutkimusalana. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 13–15.) Tampereen yliopisto kuvaa antropologian ihmistieteenä, jonka perimmäisenä tarkoituksena on inhimillisen kulttuurin kartoittaminen ja ymmärtäminen. Tutkimuskohde antropologisesta näkökulmasta on vertaileva ja globaali. Tutkija kerää aineiston tutkimus-kohteestaan systemaattiseen analysointiin ja näin perustaa päättelynsä. (Johdatus kulttuuri- ja so-siaaliantropologiaan 2016).

Vuonna 1904 Montessori nimitettiin antropologian ja terveysopin professoriksi ja tätä ennen hänet valittiin mielenterveysongelmista kärsivien lasten instituutin johtajaksi, vajaamieliskoulun johtajaksi. (Höynälänmaa 2011,172; Paalasmaa 2016, 100). Montessori luennoi 1900 luvulta alkaen antropologiaa Rooman kuninkaallisessa naisopettajien koulutuslaitoksella ja vuodesta 1904 alkaen Rooman kuninkaallisessa yliopistossa. Ympäri maailmaa tuli opiskelijoita ensimmäiseen opettaja koulutukseen. Samalla Montessori jatkoi työskentelyään lääkärinä ja oli osallisena monissa yhteiskunnallisissa uudistuksissa. (Hayes & Höynälänmaa 1985, 15; Höynälänmaa 2011a, 173.)

Ensimmäinen Lasten talo, Casa de Bambini avattiin vuonna 1907 Montessorin toimiessa johtajana. Näin Montessori menetelmää kokeiltiin ensimmäistä kertaa kokonaisuudessaan. Tuolloin Montessori oli ensimmäistä kertaa tekemisissä enemmän normaalilasten kanssa. Maria Montessori on kirjoittanut monta teosta, joista on toistaiseksi suomennettuna vain Lapsen salaisuus, joka ilmestyi vuonna 1936. Montessori joutui Italiasta maan pakoon fasistisen Italian nähdessä ideologian poliittisena kasvatuskeinona. Näin ollen Montessori asui myös Englannissa ja Hollannissa sekä Intiassa ja toisen maailmansodan loputtua hän matkusteli aktiivisesti ympäri maailmaa. Intiassa Montessori tutustui Mahatma Gandhiin (1869–1948). Montessorin ollessa maailmankansalainen, monien eri kulttuurien vaikutukset näkyivät filosofiassa ja maailmanparantamisena. Montessori asettui Hollantiin, joka on edelleen pedagogiikan pääpaikka. Maria Montessori oli kaksi kertaa ehdolla Nobel-palkinnon saajaksi ja hänen kasvonsa oli Italian liiran kolikossa ja setelissä ennen Euron käyttöön-ottoa. (Paalasmaa 2016, 100–103; Höynälänmaa 2011a, 173.)

The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) rakentaa rauhaa ihmisten mieliin ja organisaation internetsivuilta löytyy tietoa siitä, kuinka Maria Montessori perusti vuonna 1929 yhdistyksen The Association Montessori International (AMI). Yhdistyksen tehtävänä on muun muassa turvata pedagogiikan jatkumo tuleville sukupolville ja tukea ihmisen luonnollista kehitystä niin, että lapsi voi olla yhteiskunnassa muutoselementti lisäten harmoniaa ja rauhaa maailmaan. Yhdistyksen tehtävänä on myös ylläpitää lapsen oikeuksia sekä lapsen merkitystä yhteiskunnassa sekä suojella Montessorin periaatteita ja käytäntöjä yhteistyössä muiden yhteisöjen kanssa, joilla on samankaltaiset tavoitteet. (International Montessori Association 2017.)

Vuonna 1952 Mari Montessori kuoli 82-vuotiaana Hollannissa. Hänen avioton poikansa Mario, jonka isä oli tohtori Giuseppe Montesano (1868–1961), jäi lastensa kanssa asumaan Hollantiin. (Baligadoo 2014, 428; Paalasmaa 2016, 99–101; Höynälänmaa 2011a, 173.)

Liite 2 Haastattelu kysymykset

HAASTATTELU KYSYMYKSET:

Vapaus

1)

Montsassa on merkityksellistä itsemääräämisoikeus, arvostetaan asiakasta ja aktivoidaan asiakasta tekemään itse. Montsassa painotetaan asiakaslähtöisyyttä ja riippumattomuutta, ohjaaja on palvelija.

Sosiaaliohjauksessa ollaan asiakkaan asialla, asiakas on arvostavassa vuorovaikutuksessa toiminnallisuuden ollessa merkityksellistä, asiakkaan ollessa aktiivinen toimija. Sosiaaliohjauksessa tehdään yhdessä asiakkaan kanssa suunnitelmallista työtä asiakasta motivoiden. Psykososiaalinen ohjaus lähtee asiakkaan tarpeista.

Miten toteutat edellä mainittuja asioita työssäsi?

2)

Montsassa painotetaan vapautta jatkuvaan sosiaaliseen kanssakäymiseen joka osaltaan kehittää tietoisuutta.

Sosiaaliohjauksessa tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan tueksi lähiyhteisö ja syrjäytymistä voidaan ehkäistä ihmisten välisellä luonnollisella siteellä.

Miten työssäsi toteutuu vapaa sosiaalinen kanssakäyminen?

3)

Montsassa ohjaaja on esimerkkinä ja on ystävä haasteiden kohdatessa. Asiakkaalla on vapaus valita ohjaaja.

Sosiaaliohjauksessa puhutaan kumppanuudesta, voimavarojen lisäämisestä, tuesta ja neuvonnasta.

Miten toimit työntekijänä suhteessa asiakkaisiin?

4)

Montsassa ohjaaja kunnioittaa, on rauhallinen, odottaa, huomioi asiakkaan oman kapasiteetin myönteisessä ilmapiirissä.

Sosiaaliohjauksessa ollaan aidosti läsnä, kunnioitetaan ja annetaan hyväksyntää. Keskinäinen arvostaminen, yhdenvertaisuus ja luottamus ovat myös osana.

Miten toteutat näitä työssäsi?

Struktuuri (rakenne) ja järjestys

1)

Montsassa huomioidaan ympäristössä henkisen järjestyksen kehittäminen, järjestys sekä vaikeusasteet tukemaan asiakkaan omien tarpeiden kehittämiseen. Harjoituksia tehdään kasvusta tukevassa järjestyksessä.

Ratkes perustuu toivon herättämiseen, jossa systeemiteorian mukaan kaikki vaikuttaa kaikkeen. Ratkes orientoituu tulevaisuuteen, etenee pienin askelin, huomioiden voimavarat ja toiveikkuuden keskipisteenä sekä moninaiset ratkaisut ongelmiin.

Miten järjestys ja systeemiteoreettinen näkökulma toteutuvat työssäsi? Miten toteutat asteittaista etenemistä työssäsi?

2)

Montsassa painotetaan omaehtoista sosiaalisuutta ja rentoutta ohjaajan sulautuessa joukkoon (ei erotu rakenteesta yli muiden). Ohjaajan tulee olla houkutteleva, jottei häntä ymmärretä väärin.

Ratkes painottaa myönteisyyttä, leikkisyyttä, huumoria sekä yhteistyötä ja tasavertaisuutta painottaen kielen merkitystä.

Miten myönteisyys ja oma roolisi näkyvät työssäsi? Miten näet kielen merkityksen?

3)

Montsassa aktiivisuus ilmentyy harjoitusten avulla, joissa huomioidaan ihmisen mieli ja ruumiis. Ei saneltua.

Meyer painotti toiminnallisuutta yhteistoiminnallisesti tiiminä.

Minkälaisia harjoituksia teet yksikössä ja miten toteutat niitä asiakkaiden kanssa?

4)

Montsassa on tärkeää, että eri-ikäiset asiakkaat ovat samassa ryhmässä, jotta kasvamista tapahtuu luonnollisesti.

Dialogisuudessa tavoitellaan yhteistä merkitystä sekä uusien oivallusten syntymistä tutkimalla yhdessä. Miten ikäjakauma toteutuu yksikössäsi? Miten tuet asiakkaiden keskinäistä kanssakäymistä?

5)

Montsan mukaan järjestys auttaa orientoitumisessa, itsenäisessä tekemisessä sekä säästää energiaa. Ekologisessa viitekehityksessä ihmisen elämäntapa on ihmisen ja hänen toimintaympäristönsä tulos.

Miten toteutat ympäristön järjestystä työssäsi?

Todellisuus ja luonto

1)

Montsassa luonto on luonnollisena osana ympäristöä. Montsassa motorinen kasvatus käsittää kaiken kehollisuuden.

Sosiaaliohjauksessa mm. Green Care:ssa voidaan toteuttaa monia menetelmiä ja se kehittää motorikkaa.

Miten huomioit luonnon työssäsi ja tuet työssäsi asiakkaan motorista kehitystä?

2)

Montessori, Karjalainen & Rajavaara ovat kirjoittaneet yhteiskunnallisista muutoksista ja niiden vaikutuksista ihmiseen.

Montsassa luonnon avulla selkeytetään todellisuuden rajoja, autetaan tutkimaan sisäistä ja ulkoista maailmaa sekä lisätään ymmärrystä. Painotetaan yhteyden merkitystä elävään luontoon. Montsa painottaa kiireetöntä luonto- ja kasvatusta

Samoin Green Caressa. Nyky tutkimukset puhuvat luonto-hoivan puolesta

Miten toteutat luontokasvatusta sekä -hoivaa ja miten luonto vaikuttaa asiakkaissa näkemyksesi mukaan?

3)

Montsassa hoidetaan eläimiä ja kasveja.

Green Care:ssa hoidetaan eläimiä ja kasveja.

Miten tämä toteutuu työssäsi? (kaverikoirat, talli käynnit, puutarhat, kasvit...)

Kauneus ja ilmapiiri

1)

Montsassa kauneus on itseisarvo. Montsassa ympäristön kauneus on harmoninen ja yksinkertainen

Nyky tutkimukset puoltavat tätä näkemystä. Nyky maailmassa puhutaan arjen estetisoinnista.

Miten kauneus ilmenee työssäsi ja miten toteuta estetisoinnista ympäristössä?

2)

Montsassa aistit ovat osa todellisuutta. Montsassa painotetaan aisteja myös ilmapiirissä, jota asiakas aistii.

Nykyisin puhutaan psykologisesta turvallisuudesta ja vapaudesta sekä ympäristön voivan estävän luovuuden. Nykyisin ajatellaan uusien ideoiden syntyminen tarvittavan kaikkia aisteja.

Miten toteutat aistikasvatusta ja miten se näkyy työssäsi? Miten huomioida ilmapiirin aistimisen työssäsi? Miten vapauden ja luovuuden mahdollistaminen toteutuu työssäsi?

3)

Montsassa ohjaaja on esimerkkinä kaikin tavoin.

Arjen estetiikassa jokainen ilmentää esteettisyyttä itsessään usein tiedostamatta.

Miten olet toteuttanut itsessäsi esteettisyyttä ohjaajana toimiessasi?

Materiaalit

1)

Montsassa materiaalit herättävät mielenkiinnon ja vangitsevat huomion, auttaen keskittymään ja tukemaan kehitystä. Montsassa materiaalit aktivoivat.

Hämäläisen mukaan toiminnoilla mm. autetaan itsensä kehittämisessä, saavuttamaan sisäistä tasapainoa, autetaan jäsentämään, pohtimaan ja selkiyttämään arvo- ja merkityskysymyksiä.

Hämäläisen mukaan toiminnallisuus auttaa mm. leikkimään ja nauttimaan.

Minkälaisia materiaaleja työssäsi on asiakkaiden käytössä? Miten hyödynnät erilaisia materiaaleja toiminnallisuudessa?

2)

Montsassa materiaali ilmaisee virheen (esim. lasi kaatui, asiakas huomaa maidot lattialla= virhe huomattavissa ilman ohjaajan sanoja, myönteisyys).

Hämäläinen näkee toiminnallisuuden auttavan ratkomaan elämän ongelmia.

Miten toimit / suhtaudut ohjaajana virheen sattuessa asiakkaalle? Miten materiaalit ja toiminnallisuus auttavat virheiden ja ongelmien korjaamisessa työssäsi?

3)

Montsassa materiaalit toimivat välillisesti kohti vaikeampia materiaaleja; itseluottamus, aloitteellisuus, hienomotoriikka ja lihasmuisti.

Hämäläinen toi esille omien kykyjen tunnistamisen.

Jos käytät työssäsi materiaaleja, niin miten huomioit vaikeusasteiden toteutumisen? Mitä ajattelet vaikeusasteiden tietoisesta hyödyntämisestä?

4)

Montsassa edetään konkreettisesta abstraktiin ja näin kehitetään ajattelua ja tietoa.

Hämäläinen toi esille mahdollisuuksien mahdollistamisen luovien menetelmien keinoin.

Miten asioiden konkretisoiminen toteutuu työssäsi helpottaakseen asiakkaan kehitystä kohti abstraktia ajattelua ja miten toteutat tässä luovuutta?

5)

Montsassa on vapaus valita ja annetaan täydellinen työrauha.

Aristoteelisen näkemyksen mukaan toiminta on tekijässä itsessään.

Miten vapaus, työrauhan antaminen ja toiminnallisuuden tukeminen toteutuvat työssäsi?

6)

Montsassa puhuminen on vähäistä materiaalien kanssa työskennellessä.

Aristoteelinen näkökulma jakaa toiminnon kolmeen osaan (toiminta, tekeminen, ymmärrys) ja sen lisäksi yhteistoimintaan.

Miten ohjaustilanteessa toimit puheen (ohjauksen) ja tekemisen yhtäaikaisuuden suhteen? Miten erotat työssäsi toiminnan ja yhteistoiminnan?

7)

Montsa on painottanut erityistarpeiden / kyvykkyyden huomioimista sekä asiakkaan yksilöllistä kasvua.

Sosiaaliohjauksessa tulee huolehtia asiakkaan riittävästä tiedosta tietoiseen valintoihin, oman mielipiteen kuulemiseen mahdollisuus ja tulla huomioiduksi sekä olla osallinen.

Miten erityistarpeiden ja yksilöllisyyden huomioiminen näkyvät sekä toteutuvat työssäsi?

Yhteisöelämän kehittäminen

1)

Montsassa oli aina avoimet ovet ja verkostolta jopa vaadittiin yhteistyötä. Montessorille oli merkityksellistä tehdä työtä verkoston ja eri yhteisöjen kanssa.

Sosiaaliohjauksessa painotetaan verkoston voimavarojen hyödyntämistä ja sosiaaliohjauksessa tulee huomioida verkostotyö.

Miten tämä toteutuu työssäsi?

2)

Montsassa painotetaan yhteisöllisyyttä ja sosiaalisuutta eri-ikäisten kesken yli yhteisö rajojen ja yhteisön kaikkien jäsenten kasvattavan toinen toisiaan.

Sosiaaliohjauksessa valtaistaminen tarkoittaa yksilöä syrjäyttävien prosessien ennaltaehkäisyä.

Miten yhteisöllisyys toteutuu työssäsi? Miten asiakas voi kasvattaa sinua? Miten vähennät työssäsi syrjäytymistä, esimerkki? Miten yli yhteisön rajojen työskentely toteutuu työssäsi?

3)

Montsassa työskentely perustuu observointiin, havainnointiin sen ollessa passiivista ja suunnitelmallista. Sosiaaliohjauksessa painotetaan havainnointia.

Miten tietoisesti teet havainnointia? Miten olet harjoitellut havainnointia? Jaatko havaintosi tiiminä?

4)

Montsassa tehdään tiimityötä ja päivän päätteeksi keskustellaan ja reflektoidaan.

Sosiaaliohjauksessa arvioinnilla on suuri merkitys.

Miten toteutat työn arvioimista? Mitä arvioit työssäsi? Arvioitko tiimin jäsenenä tiimissä työtäsi /työtänne?

5)

Montessori dokumentoi paljon, mutta yksinkertaisesti asiakkaita. Asiakkaat ovat osallisia halutessaan.

Sosiaaliohjaukseen kuuluu myös dokumentointi.

Mitä sinulle merkitsee dokumentointi työssäsi? Miten asiakas on mukana dokumentoinnissasi?

Mikä laki säätelee tällä hetkellä dokumentointianne?

6)

Montessorin näkemyksen mukaan kasvatukseen tulee huomioida erityistarpeet ja laitoksen olla erikoistunut kasvatukseen tieteelliseltä pohjalta, henkilökunta on ammattitaitoista. Tässä yhteisökasvatus on suuressa roolissa ennaltaehkäisten syrjäytymistä.

Yhteiskunnassamme painopiste on siirtymässä integraatioon / inklusioon ja kotiin tehtävässä työssä avopalvelun keinoin.

Miten huomioit yksilön erityistarpeet ja mitä se edellyttää työssäsi? Miten toteuttaisit inklusiossa erityistarpeiden huomioimista ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyä?

7)

Montessorille oli erittäin tärkeää globalisaation huomioiminen kasvatuksessa.

Suomalainen sosiaaliala on kansainvälistynyt vuosikymmenien aikana.

Miten globalisaatio ilmenee työssäsi?

8)

Mitä haluaisit vielä kertoa? Mitä ajatuksia haastattelu sinussa herätti? Mitä palautetta haluaisit antaa?